

พงศาวดารเมืองเชียงใหม่

เรียบเรียงโดย นายทวี สว่างปัญญางกูร

หนังสือแจกเป็นบัตรปลีงานพระราชทานเพลิงศพ

เจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุง

ณ วัดสวนดอก วันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2533

2

959.102

ก. 146พ

สมเด็จพระเป็นเจ้า เจ้าฟ้ารัตนกอนเทว อินแถลง
(พ.ศ. ๒๔๑๘-๒๔๗๘) เจ้าผู้ปกครอง
เขมรหรือรัฐเชียงตุง และเป็น “เจ้าปู่”
ของตระกูล ณ เชียงตุง

พงศาวดารเมืองเชียงตุง

เรียบเรียงโดย นายทวี สว่างปัญญางกูร

หนังสือแจกเป็นบัตรปลงานพระราชทานเพลิงศพ

เจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุง

ณ วัดสวนดอก วันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2533

๑๕๑.1๐๒
๗/๔๖พ

ตัวอักษรนี้หน้าการ

จากหอสมุดแห่งชาติ
วันที่ ๑๕/๑๑/๖๕

LOC04374

สารบัญ

แผนที่เขมรรัฐ	4
คำชี้แจงของผู้เรียบเรียง	5
ต้นฉบับพงสาวดารเมืองเชียงตุง	7
พงสาวดารเมืองเชียงตุง (ส่วนภาษาไทย)	33
อธิบายเรื่องวันเดือนปีในพงสาวดารเมืองเชียงตุง	63
เที่ยวเมืองเชียงตุง โดย บ.บุญคำ	74
ภาคผนวก - ภาพจากเชียงตุง	81

คำชี้แจงของผู้เรียบเรียง

“พงศาวดารเมืองเชียงตุง” เรื่องนี้ ข้าพเจ้าแปลจากพับกระดาษสาเก่าของเมืองเชียงตุง อายุ 146 ปี ซึ่งในหน้าแรกระบุชื่อเดิมว่า “บันทึกหนังสือพื้นเมืองและจารีตราชประเพณีเขมรัฐตุงคบุรี” และมีรายละเอียดว่า เป็นของพระยาทางหลวงเขียนขึ้นเมื่อปีจุลศักราช 1205 ปีเก่าเหมา ซึ่งตรงกับปีเถาะเบญจศก พุทธศักราช 2386

พับกระดาษสาเล่มนี้ เดิมที ท่าน พระทิพย์ ขุนดิธรรมา แห่งวัดเมืงมัท นครเชียงตุง นำมาจากเมืองตองก็ ประเทศพม่า คือจากท่านเจ้าสายเมือง มังราย นักวิชาการไทเขินเชียงตุงที่ทั่วโลกนับถือ มาให้ข้าพเจ้ายืมถ่ายเอกสารที่เชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2527 และอนุญาตให้แปลเป็นไทย

เอกสารอักษรไทเขินโบราณเรื่องนี้ ยังไม่เคยพบในประเทศไทย และยังไม่มี การปริวรรตแปลและตีพิมพ์ในประเทศไทยเลย ที่มีแพร่หลายตามวัดในรัฐเชียงตุงคือ เรื่องตำนานตองคากุช หรือตำนานเมืองเชียงตุงซึ่งข้าพเจ้าได้ค้นพบในเขตพม่าและนำมา ปริวรรตและตีพิมพ์แล้วเมื่อปี พ.ศ. 2527 ในตำนานเรื่องนี้ มีนิทานเกี่ยวกับฤาษีที่ สร้างเมืองเชียงตุง เรื่องพญามังราย พระนางจามเทวี เรื่องเจ้าแสงต่อที่ชนะยอขุน นานและไปช่วยเชียงใหม่คือยอธา แต่ไม่มีข้อมูลทางประวัติศาสตร์เช่นศักราช ลำดับ วงศ์ เจ้าฟ้าเชียงตุงตั้งแต่สร้างเมืองมา ฯลฯ

เป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่ง ที่ท่านพระทิพย์ ขุนดิธรรมา ได้มอบพับสาพงศาวดารนี้ให้แก่ข้าพเจ้า เพราะเอกสารนี้มีรายละเอียดประวัติศาสตร์รัฐเชียงตุง มีศักราช วันเดือนปี พร้อมฤกษ์ยาม และดวงชะตาของเจ้าฟ้าแต่ละองค์ ซึ่งจะเป็นข้อมูล สำหรับผู้ที่สนใจศึกษาประวัติศาสตร์ได้อย่างดี

ข้าพเจ้าแปลเรื่องด้วยความยากลำบากยิ่ง เพราะพับสาเก่ามากตัวอักษรเลือนหายไปบ้าง ศักราชกับชื่อปีไหน บางที่ไม่ตรงกันต้องสืบค้นจากที่อื่น และยังมีดวงชะตาของเจ้าฟ้าแต่ละองค์ที่จะต้องอ่านได้ถูกต้องและศัพท์ทางโหราศาสตร์ ไทเขินโบราณที่เข้าใจยาก ก่อนที่จะแปลจบข้าพเจ้าต้องเสียเวลาหลายปีศึกษาเรื่องศักราช วิชาโหราศาสตร์ถึงจะแปลได้อย่าง มั่นใจ

ในการแปล ข้าพเจ้าได้ตรวจสอบกับหนังสือเล่มอื่นดังต่อไปนี้

1/ “The Padaeng Chronicle and the Jengtung state Chronicle translated” (SAO SAIMONG MANGRAI, the University of Michigan, 1981)

2/ หนังสือ “พื้นเมืองเชียงตุง” (พื้นหมายถึงประวัติ เรื่องราว ไม่ใช่พื้นเมือง) เป็นหนังสือโรเนียว 2 เล่มต่อกัน ผู้เรียบเรียงใช้นามปากกา “เปาเมือง” และท่าน พระปิยะธรรมโมกิกขุ แห่งนครเชียงตุงส่งมามอบให้แก่ข้าพเจ้าเมื่อปี พ.ศ. 2531

3/ พับกระดาษสาของครูอ้าย เชียงตุง โยมพ่อของพระมหาไย สุ่มังโล ซึ่งครูอ้ายคัดลอกตำนานเมืองเชียงตุงและพื้นเมืองเชียงตุงไว้ด้วยอักษรไทเขินปัจจุบัน

4/ หนังสือ “เที่ยวเมืองเชียงตุง” ของ บ.บุญคำ (พ.ศ. 2499)

พงศาวดารเมืองเชียงตุงเรื่องนี้ ข้าพเจ้าแปลเกือบเสร็จ ก็ได้ขาน่าสลดใจที่ เจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุง
ชายาของ เจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง ซึ่งข้าพเจ้าเคารพนับถือยิ่งถึงแก่นิจกรม ต่อมา เจ้าวรจักร ณ เชียงตุง ได้ติดต่อกับ
ข้าพเจ้าของพงศาวดารเรื่องนี้เพื่อนำไปตีพิมพ์แจกเป็นบัตรพัสถานพระราชทานเพลิงศพเจ้าแม่

ข้าพเจ้าตอบรับทันทีด้วยความเต็มใจ ด้วยถือว่าเป็นการร่วมทำบุญอุทิศแด่เจ้าแม่และเป็นการกุศลวิทยาทาน

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณฝ่ายเจ้าภาพ ที่ได้ให้เกียรตินำพงศาวดารเมืองเชียงตุงมาตีพิมพ์ ครึ่งนี้

ขอขอบคุณศาสตราจารย์ ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี แห่งภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ที่ได้กรุณาตรวจทานสำนวนภาษาไทยให้

ขอภัยท่านผู้อ่านในข้อบกพร่องต่าง ๆ ซึ่งอาจมีขึ้นในการแปลและตีพิมพ์

สุดท้ายนี้ขอกราบอธิฐานให้พระวิญญาณของเจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุง ไปสู่สุคติในสัมปรายภพด้วยเทอญ.

1.12.89

นายทวี สว่างปัญญางกูร
เชียงใหม่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2532

(อาจารย์พิเศษโครงการปริญญาโท สาขาภาษาและวรรณกรรมล้านนา ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่)

ต้นฉบับ “พงศาวดารเมืองเชียงใหม่”

อักษรไทเขิน เขียนโดยพระยาแกงหลวง

เมื่อ พ.ศ. 2386

7

2	1	2	1
2	1	2	1
2	1	2	1
2	1	2	1

2	9	7
	⚡	
8		0

[illegible]

[illegible]

စီမံကိန်းများကို အကောင်အထည်ဖော်ရာတွင် အရေးကြီးသော အချက်အလက်များကို သိရှိရန် လိုအပ်သည်။ ထို့ကြောင့် အောက်ပါအတိုင်း စီမံကိန်းများကို အကောင်အထည်ဖော်ရာတွင် အရေးကြီးသော အချက်အလက်များကို သိရှိရန် လိုအပ်သည်။

၁	၂	၃
၄	၅	၆
၇	၈	၉

ဤဇယားသည် အောက်ပါအတိုင်း စီမံကိန်းများကို အကောင်အထည်ဖော်ရာတွင် အရေးကြီးသော အချက်အလက်များကို သိရှိရန် လိုအပ်သည်။

ဤဇယားသည် အောက်ပါအတိုင်း စီမံကိန်းများကို အကောင်အထည်ဖော်ရာတွင် အရေးကြီးသော အချက်အလက်များကို သိရှိရန် လိုအပ်သည်။

၁	၂	၃
၄	၅	၆
၇	၈	၉

ဤဇယားသည် အောက်ပါအတိုင်း စီမံကိန်းများကို အကောင်အထည်ဖော်ရာတွင် အရေးကြီးသော အချက်အလက်များကို သိရှိရန် လိုအပ်သည်။

ဤဇယားသည် အောက်ပါအတိုင်း စီမံကိန်းများကို အကောင်အထည်ဖော်ရာတွင် အရေးကြီးသော အချက်အလက်များကို သိရှိရန် လိုအပ်သည်။

[illegible]

18

[illegible]

ကတော့ပဲလူတွေရဲ့လတ်နေတဲ့အခါမှာပဲ
နားထောင်နေတာမျိုးပေါ့။

[illegible][illegible][illegible]

ကံတော်ကုသောမုဒုံနှင့် ငွေပစ္စည်းတို့ကိုပေး၍ အသံအသွယ်အ

မည်သို့လည်းကောင်း၊ ဤကဿုဒ်သစ်နှင့်ပတ်သက်သည့်အချက်အလက်များကိုလည်းကောင်း၊

၂၆၆

၂၇၇။ နှစ်လလွန်သည့်အခါ ယခုကဲ့သို့လေ့ရှိသောအခါ နှစ်လလွန်သည့်အခါ

ရေတိုလမ်းတိုလမ်း နေရာတိုလမ်းတိုလမ်းတို့ စောလောကတို့

[illegible]

၇ နဂါးကလေးတို့သည် အသက်ရှင်နေကြသည်။

၂၀၁၈ ခုနှစ် ဇူလိုင်လ ၁ ရက်နေ့ ဝမ်းဗိုက်နာကျောနာကျော နာကျော

မရဲဘဲ ပြန်လဲပါရမည်။

အကျဉ်းချုပ်အားဖြင့် ပြောရလျှင် အောက်ပါအတိုင်း ဖြစ်ပေါ်ခဲ့သည်။

[illegible][illegible]

بسم الله الرحمن الرحيم

20

22

10	9	8
7	6	5
4	3	2

ကျာလစလေးနဲ့တူလှပညီညွတ်စွာရှိရမယ် ဝါးကုန်းနဲ့ညှိညှိလေ

ကမ္ဘာတစ်ခုလုံးတွင် နိုင်ငံတော်များစွာရှိသည်ကို ကြည့်ရပါက

(Faint handwritten Burmese script)

ဒီကမ္ဘာကို လာလေ့ရှိတဲ့ ကမ္ဘာတိုင်းကလေး၊ သူတို့ကလေးတွေက ဖွဲ့စည်းထားတာပဲ။

[illegible]

အကယ်၍ နိဂဏ်မရှိပါက ဘာလဲဟု မေးခွန်းရောက်လာပါက အောက်ပါ

[illegible]

၈၇

وَأَمَّا الْفُلُ فَأُرْسِلَتْ بِرَحْمَةٍ مِنَّا لِيُبَيِّنَ مَا نَالِ الْغَاثِ وَالْفَاطِ

[Faint handwritten notes at the bottom of the page]

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

၁၂၆၆ ခုနှစ်တွင် နယ်လွှဲရာတွင် နယ်လွှဲရာတွင် နယ်လွှဲရာတွင် နယ်လွှဲရာတွင် နယ်လွှဲရာတွင်

3

[illegible]

[Faint handwritten notes at the bottom of the page]

[illegible]

၇၃
 ၇၄
 ၇၅
 ၇၆
 ၇၇
 ၇၈
 ၇၉
 ၈၀
 ၈၁
 ၈၂
 ၈၃
 ၈၄
 ၈၅
 ၈၆
 ၈၇
 ၈၈
 ၈၉
 ၉၀
 ၉၁
 ၉၂
 ၉၃
 ၉၄
 ၉၅
 ၉၆
 ၉၇
 ၉၈
 ၉၉
 ၁၀၀

[illegible]

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

၂၄ နှစ်ကျော်ကတည်း

၃		၄၄
	၁	၇
၈၅	၅၈	

	?	
o	!	

1	2	3
4	5	6
7	8	9

24

1	7	7	
		9	39
			7

လက်ရှိကမ္ဘာ့အခြေအနေအထားအရ အချို့သောနိုင်ငံများတွင်
သက်တမ်းကြာမြင့်စွာနေထိုင်မှုရှိလာမှုကြောင့် အသက်ကြီး
ကျယ်လူများမှာ အသက် ၃၀ နှစ်အတွင်း အသက် ၇၀ နှစ်အထိ

	३	
०६	११	
११		१३

[illegible]

လစာအုပ်ကြီးကို ကိုယ်တိုင် ရေးသားပြီး နောက်တွင်
လူတို့အား ဖတ်ရှုစေရန် ရည်ရွယ်ချက်ဖြင့် ရေးသားခဲ့သည်။
ဤအစုအဝေးသည် အလွန်အရေးကြီးသော အချက်အလက်
များကို ဖော်ပြနိုင်ခဲ့သည်။

1. 1.1

١٢٠

26

27

[illegible]

30

[illegible]

[illegible]

၁၈၈၇ ခု ဇူလိုင်လ ၁ ရက်

พงศาวดารเมืองเชียงตุง

ทวิ สว่างปัญญางุร เรียบเรียง

(สงวนลิขสิทธิ์)

ต่อไปนี้ จักกล่าวถึงประวัติเมืองเชียงตุง สมัยจุลศักราช 496 (ปีกาบยี่ ขาลจศก พ.ศ. 1677)* นับตั้งแต่น้ำคำแตกออกมาเป็นลวะ ซึ่งสร้างบ้านเมืองอยู่

ต่อมาถึงจุลศักราช 591 (ปีกัดเป่า จุลเอจศก พ.ศ. 1772) พญามังราย ไส่ทางของมาถิงเมืองเชียงตุง

จุลศักราช 592 (ปีกดยี่ ขาลโทศก พ.ศ. 1773) พญามังรายให้ขุนคอง และขุนลังมารบพวกลวะ แต่เอาชนะพวกลวะไม่ได้

จุลศักราช 605 (ปีก่าเหมา เถาะเบญจศก พ.ศ. 1786) พญามังรายให้มังคุ่มมากินเมืองเชียงตุงได้สี่ปี มังคุ่มก็ตาย

มังคือนกินเมืองแทนเมื่อจุลศักราช 609 (ปีเมืองเม็ต มะแมนพศก พ.ศ. 1790) นานได้ 6 ปีก็ตาย

จุลศักราช 615 (ปีก่าเป่า จุลเบญจศก พ.ศ. 1796) พญามังรายจึงให้ลูกของตนชื่อ เจ้าน้ำท่วม มากินเมืองแทน เจ้าองค์นี้เป็นเชื้อสายพญามังราย เจ้าเศวตฉัตรขาว เจ้าน้ำท่วม กินเมืองได้สิบเอ็ดปีก็ตาย

จุลศักราช 626 (ปีกาบใจ ขวดจศก พ.ศ. 1807) เจ้าน้ำน่านกินเมืองแทนได้ 53 ปี ก็ตาย

จุลศักราช 679 (ปีเมืองไล่ มะเสิงนพศก พ.ศ. 1860) เจ้าสามหมื่นห้วยกินเมืองแทนได้เจ็ดปีก็ตาย

ถึงจุลศักราช 686 (ปีกาบใจ ขวดจศก พ.ศ. 1867) เจ้าอ้ายออกกินเมืองแทนได้สิบแปดปีก็ตาย

ถึงศักราช 704 (ปีเต้าส่า มะเมยจัตวาศก พ.ศ. 1885) เจ้าใส่น่านกินเมืองแทน ได้สิบแปดปีก็ตาย ตั้งแต่นั้นมาเมืองเชียงตุงก็ร้างเป็นเวลานานนัก เหตุเพราะเมืองถูกเสนียดจัญไร

เจ้าผาญจึงให้หมอโหราสองคนมาทำนาย คนหนึ่งชื่อคำเรื่องเป็นชาวปิง (คนอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำปิง คือคนเชียงใหม่) ซึ่งทำนายด้วยวิธีดูกระดูกไก่แม่นนัก อีกคนหนึ่งชื่อนูญเรื่องทำนายทางโหราศาสตร์แม่นนักเป็นชาวไต (คนมอญยา) ให้มาพิจารณาดูชะตาเมือง ถูกชะตาเมือง ลักษณะเมืองทั้งสองพิจารณาแล้ว ไต่ลงไปให้สาวเจ้าผาญว่าเมืองเชียงตุงขึ้นนี้ (เมืองไทเขิน) เป็นเมืองนามจันทร แม่น้ำไหลไปทางเหนือเป็นนามตัวผู้ (เพศชาย) ควรให้ผู้หญิงกินเมือง ถ้าหากให้ผู้ชายกินเมืองก็ต้องตั้งเสาเจเนเมือง (เจเน" ภาษาไทเขินหมายถึงปกป้อง รักษา) เสนาชั้นห้าร้อยนาต้องตั้งชื่อเมืองทั้งสี่กับเสามาถืองแล่มหนึ่ง ทุกคน

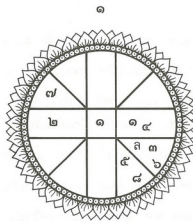
หลังจากคณะสงฆ์ได้พิจารณาเมืองเชียงตุงครบถ้วนแล้ว เจ้าผาญจึงให้ แต่งเครื่องท้าวห้าประการ และเครื่องฉลองบูชา มีพาทย์ พิณและเศวตฉัตร กงกัณห์พร้อมกันให้สร้างหอคำ (ราชวัง) มีคุ้มเล็กล้อมรอบ มีประตูสี่ด้าน ให้มีทั้งหมอบข้าง หมอม้า หมอไก่ (หมอมทำนายด้วยกระดูกกระดูกไก่) หมอโหรา หมอยา พ่อครัวเล็ก พ่อครัวใหญ่ คหบดี พ่อค้า สैनายร้อยมีร้อยชีเป็นหัวหน้า ร้อยคม ร้อยเลา ร้อยฟ้า โพรฟ้า ข้าคนจำนวนแล้วแต่จะพอใจ พร้อมด้วยหมื่นเงิน หมื่นคำใส หมื่นอ้าย หน่นาวยแสนม่อนเป็นอัครมหาเสนาข้าวยของเงินคำ หอคอบดาบ ข้างม้า แก้วแหวน ทั้งพระพุทธรูป 4 องค์คือพระแก้ว พระธา พระหินและ

*ข้อความในวงเล็บทั้งหมดเป็นผู้เรียบเรียง

พระธาตุ ทั้งพระไตรปิฎก พระมหาเถระสี่รูป ซึ่งมีพระมหาหงสาวดีเป็นประธาน พระทศบัญญัติ พระธรรมลังกา พระธรรมไตรโลก
พร้อมลูกศิษย์อีกแปดรูป รวมทั้งหมดเป็น 12 รูป

เจ้าพายุไปวัดลิเซียง กรวดน้ำตกฝ่ามือพระมหาเถระทั้งสี่ ต่อหน้าพระสงฆ์ทั้งหลายกล่าวว่าข้าขอถวายเมืองเขินนี้ให้แก่
คณะสงฆ์เป็นทาน ในวันหน้า ผู้ใดมากินเมืองนี้ ก็ต้องถวายเงินหนึ่งหมื่นและทองคำหนึ่งพัน คราวนี้ ข้าจะให้ลูกข้ากินเมือง
เซียงตุงซึ่งมี 7,500 นา พระสงฆ์และเทวดาทั้งหลาย จะทำอะไรให้บ้านเมืองมีสวัสดิภาพ ก็ขอให้คณะสงฆ์ตรึกตรอง และ
สั่งสอนธรรมะทั้งมวลเถาญ

เจ้าเจ็ดพันตุ (สัตตพันธุราชา)

เจ้าเจ็ดพันตุ

เจ้าเจ็ดพันตุมากินเมืองเซียงตุงเมื่ออายุได้ 10 ปี ในปีคดีย จุลศักราช 712 (ปีชลา โทศก พ.ศ. 1893) มาถึงเซียงตุง
เดือน 1 แรม 6 ค่ำ ต่อมาถึงเดือน 3 ออก 1 ค่ำ หนโท เป็นวันกตย (วันชลา แม้วันลำดับ 7) วันอาทิตย์ ยามบ่าย เจ้าเจ็ด
พันตุก็ขึ้นหอคำ

เจ้าเจ็ดพันตุกินเมือง ได้ถวายเงินหนึ่งหมื่น ทองคำ หนึ่งพันแก่คณะสงฆ์ ต่อมาได้สร้างวัดพระแก้วให้พระธรรม
ลังกาอยู่ สร้างวัดหัวข่งให้พระธรรมไตรโลกอยู่ สร้างวัดฟ้ากางให้พระทศบัญญัติอยู่ สร้างวัดจอมทองให้พระหงสาวดีอยู่
และอัญเชิญพระพุทธรูปสี่องค์ ประดิษฐานวัดละองค์คัมภีร์ พระไตรปิฎกก็มอบให้พระมหาหงส์เป็นประธานรักษาไว้ใช้ในการ
บวชเรียน เขียนอ่านสั่งสอนศาสนาฝ่ายบุพพารามสวนดอกทุกหนทุกแห่ง

เจ้าเจ็ดพันตุมีชื่อว่า สัตตพันธุราชา เกิดปีเบิดยี่ จุลศักราช 700 (ปีชลาสัมฤทธิศก พ.ศ. 1881) เดือนสี่เพ็ญ วันจันทร์
วันหนโท เป็นวันรุ่งเป้า (วันจล แม้วันลำดับ 8) ฤกษ์ได้ 8 ตัว (บุษย) ยามแดดรุ่ง (ยามโกสัรุ่ง)

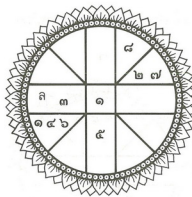
ปีคดีย (ปีชลาโทศก) ได้มากินเมืองเซียงตุง 1 (อาทิตย์ และ 4 (พุธ) เป็นรายโยคจะได้กินเมือง 5 (พฤหัสบดี) และ
8 (ราหู) เป็นวินาศ สัณณาคกภูมิ 5 (พฤหัสบดี) และ 7 (เสาร์) เป็นกาลกัณเมืองเลี้ยลัคนา

เมื่อเจ้าเจ็ดพันตุ้ยอยู่เชียงใหม่ ไทท่ทำนายไว้ว่าจะต้องตายเมื่ออายุได้ 15 ปี ด้วยเหตุนี้ เจ้าผายูจึงให้ไปกินเมือง เชียงตุงตั้งแต่อายุยังน้อย เมื่ออายุได้ 12 ปีก็กินเมืองนาน 17 ปี ถึงอายุ 29 ปีก็ตายโดยถูกสังหาร เหตุเพราะบาปเคราะห์หามาซ้อนลัคนา 2 (จันทร์) เป็นมรณะ

เจ้าตายเพราะข้าเก่าผู้ชื่อว่าเลาหยอม ข้าเก่าคนนี้เคยให้เจ้าขี่หลังเล่นเป็นช้าง เป็นม้า ขณะนั้นเจ้าเตรียมจะลงเชียงใหม่ ได้ตั้งทัพที่กาดตุง (ชือตลาด) ได้แต่งตั้งให้เจ้านาย ท้าวพระยาขุนแสนให้กินเมืองต่าง ๆ ส่วนเลาหยอมก็ให้แค่เก็บส่วยตลาด เลาหยอมขอกินเมืองไล่ เจ้าก็ไม่ยอมให้ เลาหยอมจึงเจ็บแค้นใจ ใช้มีดพกแทงเจ้าเจ็ดพันตุ้ยตาย ณ กาดตุงนั้นเอง ถ้าหากเจ้า เจ็ดพันตุ้ยไม่จากเชียงตุงไป คงมีชีวิตอยู่ถึงอายุ 45 ปีถึงจะตาย

เจ้าอ้ายอ่อน (รัตนพันธูราชา)

๒

เจ้าอ้ายอ่อน

เจ้าอ้ายอ่อน ลูกเจ้าเจ็ดพันตุ้ย อายุได้ 15 ปีกินเมืองแทนพ่อเมื่อจุลศักราช 739 (ปีเมืองโล่มะเสี้ยนพศก พ.ศ. 1920) เจ้าเกิดปีเตาอี้ จุลศักราช 724 (ปีชาลจัตวาศก พ.ศ. 1905) เดือน 10 ขึ้น 13 ค่ำ วันจันทร์ หนไทวันกำเ้ว (วันระกา แม่วัน อันดับ 10) ฤกษ์ได้ 21 ตัว (อุตราชาต) ยามแตรสุรุ่ง เมื่ออายุได้ 29 ปีได้กินเมืองแทนพ่อ ถึงจุลศักราช 749 (ปีเมืองเหม้าเถาะนพศก พ.ศ. 1930) เจ้าอ้ายอ่อนต้องหนีจากเมืองเพราะราษฎรซ้อนลัคนาขึ้นปลาย มากินเมืองได้ 14 ปี ได้ฆ่าพวกหนองราย (ตำแหน่งพวก)

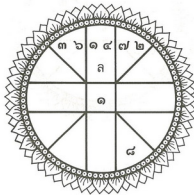
เจ้าอ้ายอ่อนมีชื่อ “รัตนพันธูราชา” เป็นผู้ที่ไม่พึ่งคำของเทวดาและคำคน 1 (อาทิตย์) และ 4 (พุธ) อยู่หน้าลัคนา อายุท่านได้ 50 ปีก็ตาย ด้วยเหตุตั้งเวียงครอบหนองท่าช้าง เวียงเชียงลาน และยางฟ้าหิน และถูกคำสาปแช่งของพวกหนองราย

เจ้าอ้ายอ่อนกินเมืองแทนพ่อไม่นานท่านไร พญาอินทปัตถนคร ได้นำหุมัรพลมารบเมืองเชียงใหม่ ขณะนั้นในเมือง เชียงใหม่ เจ้าผายูเป็นใหญ่อยู่ เจ้าผายูจึงมีสารไปถึงหุมัรญาติหัวเมืองทั้งห้าตามที่พ่อตนได้สั่งไว้ว่า “ถ้าหากคนใดคนหนึ่งมี เรื่องเดือดร้อน คนอื่นต้องช่วยกัน” หัวเมืองทั้งห้าจึงไปช่วยกันรบกับเมืองได้ (อยุธยา) ซึ่งมารบเมืองเชียงใหม่ นั้น เมืองเชียงตุง

เป็นเมืองปูเมืองอาร์ควรไปช่วย เจ้าอ้ายอ่อนจึงป่าวประกาศให้ไพร่ฟ้าชาวเมือง แล้วยกทัพไปช่วยรบที่เมืองยวนโน่นเมื่อนั้น นาคมารีซึ่งได้รับคำสั่งไว้ว่า เมื่อบ้านเมืองก็ดี เจ้าเมืองก็ดี มีเรื่องเดือดร้อน ก็ต้องปรากฏตัว นาคมารีจึงแปลงตัวเป็นปลิงใหญ่นาบอกเจ้าอ้ายอ่อนว่า เจ้าอยากจะเป็นคนเกี้ยวพาราสีให้เขาหรือเจ้าไม่ใครไป แต่เจ้าอ้ายอ่อนไม่ยอมฟังคำของใคร จึงให้หม่อมมาตุแล้วส่งเคราะห์ แล้วเตรียมยกทัพไป พอถึงที่พักแห่งหนึ่ง ก็มีกวางตัวหนึ่งวิ่งเข้ามากลางหมู่ทัพ เจ้าห้ามไม่ให้คนยิงกวางตัวนั้น รุ่งสว่างกวางก็หายตัวไป เจ้าอ้ายอ่อนยกทัพลงไปถึงสุโขทัยก็รบกับอยุธยา เจ้าอ้ายอ่อนแพ้เขาจึงถูกจับไปเมืองอินทปัตถนคร ถูกถวายแก่กษัตริย์เมืองใต้ ขณะนั้นทัพฝ่ายใต้ก็ยกทัพกลับไปทั้งหมด ทางเมืองเชียงตุง เมื่อรู้ข่าวเจ้าอ้ายอ่อนถูกจับ ก็ไม่มีผู้ปกครองเมือง จึงเอาเจ้าแซนเหล็กขึ้นกินเมือง

เจ้าบุญชู (เจ้าแซนเหล็ก)

๓

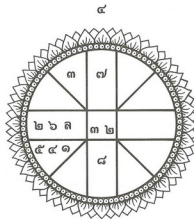
เจ้าแซนเหล็ก

เจ้าบุญชู น้องเจ้าเจ็ดพันดู เป็นอาของเจ้าอ้ายอ่อน เกิดปีเต่าเสียด จุลศักราช 744 (ปีจอ จัตวาศก พ.ศ. 1925) เดือน 6 แรม 13 ค่ำ วันอังคาร ทนไถวันร่วงเป้า (วันจตุ แรมวันอันดับ 8) ฤกษ์ได้ 26 ตัว (อุดรภักทรบท) ยามตูดเช้า

อายุได้ 8 ปี กินเมืองในปีคตศักราช 752 (ปีมะเมียโทศก พ.ศ. 1933) เจ้าได้ข่าวว่าข้าศึกจับพี่ตนแล้วและจะมารบเอาเมืองเชียงตุง เจ้าจึงตีกองร้องป่าว เรียกกริพลโยธาตีแรงจนไม่ตีกองหักคามือ จึงได้ชื่อว่า "เจ้าแซนเหล็ก" หรือ "อัยกาพาหุราชา"

เจ้าฟ้าว่อง (จักรพรรดิจีน) ก็ส่งบรรณาการ มีปีตูด กองย้อย ฉัตรธงช้าง ตามทองคำลงมาให้ พร้อมตำแหน่งแสงฟูเชอด้วยเหตุที่ 8 (ราหู) เป็นมหาอุจจ์ 3 (อังคาร) และ 6 (ศุกร์) เป็นโยค กินเมืองได้ 13 ปีก็ตาย

เจ้ายี่คำ (พระยาแก้วมธู)

เจ้ายี่คำชา

เจ้ายี่คำชา น้องชายเจ้าแซนเหล็ก เกิดปีกาบใจ จุลศักราช 746 (ปีขวดจศก พ.ศ. 1927) เดือน 10 แรม 13 ค่ำ วันพฤหัสบดี หนไทวันเต่าเส็ด (วันจ่อ แมวันอับดับ 9) ฤกษ์ 8 ตัว (บุษย) ยามแตรสุ่ง อายุเจ้าได้ 20 ปีกินเมืองเมื่อจุลศักราช 765 (ปีก่าเม็ด มะแบเบญจศก พ.ศ. 1946) ชื่อว่า พระยาแก้วมธู

สมัยเจ้าแก้วมธู ได้มีพระภิกษุชื่ออินทมูลี นำศาสนาจากใต้มาเผยแพร่เมื่อจุลศักราช 769 ปีเมืองไค้ (ปีขุนพศก พ.ศ. 1950) อนึ่งไฟไหม้ห้วยปูนในปีคชีย จุลศักราช 772 (ปีขาลโทศก พ.ศ. 1953)

ในปีนั้น เมืองเชียงตุงแห้งแล้งมากนัก พระยาแก้วจึงถามไพร่ทั้งหลายถึงสาเหตุที่เมืองแห้งแล้ง ไพร่ทั้งหลายไห้สำว่า เมืองเขินนี้เป็นเมืองนามจันทร์ ควรบันรปราศุคาบพระจันทร์ ก่อเจดีย์ทรายบูชา ในวันสังขานต์ไป (วันเริ่มเทศกาลสงกรานต์ หรือประมาณวันที่ 13 เมษายนของปฏิทินสากล ทางเหนือเรียกว่าวันสังขานต์ล่อง) และจัดขบวนแห่ไปบูชาที่ริมแม่น้ำซัน พญาแก้วจึงนำหมู่เสนาพร้อมคนเมืองยกหมู่ไปบูชาตามคำแนะนำของไพร่ และอาราธนาพระสงฆ์วัดจอมทอง 4 รูป ไปสวดมนต์ พุทธธงศา พอสวดถึงตอนกุกัจจธะ ฝนก็ตกฟ้าก็ร้องมากนัก พระสงฆ์ก็หนีไปหลบฝน ณ สะพานมุงที่นั่น สะพานแห่งนี้เลยได้ชื่อว่า “ซัวฟ้ารวัว” (สะพานฟ้ารวัว) จนถึงทุกวันนี้ ด้วยเดชานุภาพแห่งพระรัตนไตร และไพร่แต่งรูปกบดินดวงจันทร์ ฝนก็ตกลงมาชุ่มเย็น พระยาแก้วกล่าวว่าที่นี่เป็นชัยภูมิดีนัก ควรจะเป็นที่บูชา เทวดา สำหรับทำพญา ราชฐร คนเมืองในภายหน้า ต่อมาจึงมีจาริประเพณีการบูชารูปกบดินเดือน เอาหมอมือมาสวดพุทธธงศา ก่อเจดีย์ทรายถวายในวันสังขานต์ไป วันพระยารับมา คราไปถึงทุกวันนี้

ปีคชียจุลศักราช 772 (ปีขาลโทศก พ.ศ. 1953) ฝนตก ฟ้ารวัว ฉะนั้น

ในสมัยเจ้าแซนเหล็กผู้เป็นพี่ ได้มีการส่งท้าวหัวหุ้มและท้าวหัวทกทั้งสองคนนี้ไปแก้คำปรีศนา ของฮ่อ (จีนยูนนาน) ฮ่อเอาทองคำที่นำไปบรรณาการนั้นหลอมดู ปรากฏว่าทองคำแตก ฮ่อไม่พอใจจึงต่อว่า ทุ พวกเขินนี้เป็นข้าฮ่อแท้ๆ ยังบังอาจหลอกลวงฮ่อเขินนี้ จึงจับเอาตัวท้าวหัวทกไปคุมขัง 3 เดือนแล้วค่อยปล่อยให้ลงมา เชียงตุงจึงต้องส่งส่วยให้ฮ่อดังนี้

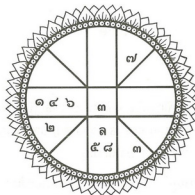
มาถึงสมัยน้องของเจ้าแซนเหล็ก ฮ่อกับม่าน (พม่า) รบกัน เจ้าเชียงตุงได้เตรียมเหล่าหนึ่งพันด้วยจะบรรณาการแก้ฮ่อ และหนึ่งพันด้วยบรรณาการแก้พม่า ด้วยอุบายเอาของฝากไปให้ฮ่อและพม่า ทั้งสองฝ่ายจึงเลิกการสู้รบ ฮ่อก็ดีใจ ว่าพวกเขินนี้มีคุณแก่เรานัก ฮ่อเลยยกเลิกการเก็บส่วยจากเมืองเชียงตุง นับตั้งแต่ปีเมืองเร้า จุลศักราช 779 (ปีระกานพศก พ.ศ. 1960) ใน

สมัยเจ้า แชนเหล็กองค์นี้

พระยาแก้วมรกตเมืองได้ 13 ปีก็ตายในบิราวายสันจุลศักราช 778 (ปีวอกอัฐศก พ.ศ. 1959) ตั้งแต่นั้นมา เมืองเชียงตุง
ไม่ได้ส่งส่วยให้ฮ่อ

เจ้าสาม (พระยาองค์รัตนเกร์)

๕

เจ้าสามน้องหล้า

เจ้าสาม น้องคนสุดท้ายเกิดบิราวายี จุลศักราช 748 (ปีวอกอัฐศก พ.ศ. 1929) เดือน 9 เพ็ญ วันพฤหัสบดี หนไท
วันกัตเหม้า (วันเถาะ แม่วันอันดับ 6) ฤกษ์ได้ 20 ตัว (บุรพาชาต) ยามกลองเพรา

อายุเจ้าได้ 34 ปีก็ได้กินเมือง ราชภิกษุในปักไต จุลศักราช 781 (ปีขุนแอกศก พ.ศ. 1962) เดือน 9 ขึ้น 7 ค่ำ
วันอังคาร หนไทวันกัตไต (วันกุน แม่วันอันดับ 6)

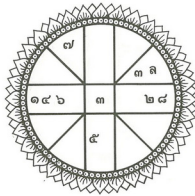
ยามนั้นมิได้ปรตมารังควานหอค้าตั้งแต่ปีวังไค้ (ปีกุนตรศก) เดือน 9 ขึ้น 2 ค่ำ ได้อาราธนาพระสงฆ์วัดเชียงยมมา
ทำพิธีขับไล่ แต่ก็ยังเลวร้ายกว่าเดิม

เจ้าองค์นี้มีชื่อว่าพญาองค์รัตนเกร์ อายุ 23 ปี ได้เป็นอุปราชอยู่เชียงฟ้าว ได้สร้างวัดยงคำหรือสุวรรณบุปผาราม
ให้พระธรรมลังกาอยู่ ในปีเดียว เดือนเดียวกันนั้นก็ได้สร้างวัดเชียงแสนขนาดใหญ่เล็กเท่ากันทั้ง 2 วัดโดยเอาช่างจากฝั่งตะวัน
ตกแม่น้ำคง (แม่น้ำสาละวิน) อายุได้ 25 ปี สร้างวัด ได้ถมหล้าหนองท่าช้างไล่จากกุสน แสนทอง เอาดินปั้นอิฐเผา ใช้ก่อ
กำแพงเมือง บ่อมและคูเมืองทั้งหมดแล้วเสร็จในปีกตเสียดจุลศักราช 792 (ปีจอโทศก พ.ศ. 1973) เดือน 6 เพ็ญ

เจ้าองค์นี้ใจบุญ ได้สร้างวัดวาอารามทุกหนทุกแห่ง ทำนกินเมืองได้ 25 ปี อายุได้ 59 ปี ตายในปีก่าไค้ จุลศักราช
805 (ปีกุนเบญจศก พ.ศ. 1986)

เจ้าสามสรี (พระขาสรีสุธรรมจุฬามณีราชา)

๖

เจ้าสามสรี

เจ้าสามสรี ลูกพระยาทองรัตนเทวี เกิดปีกดยี่ จุลศักราช 772 (ปีชาลโทศก พ.ศ. 1953) เดือน 9 เพ็ญ วันพฤหัสบดี หนโตวัน กัดเหมา (วันเถาะ แมวันอันดับ ๖) ฤกษ์ได้ 20 ตัว (บุรพาชาตม) ยามกลองเพรา ท่านกินเมืองเมื่ออายุได้ 34 ปี ในปีกาได้ จุลศักราช 805 (ปีขุนเบญจศก พ.ศ. 2086) เดือน 9 ขึ้น 5 ค่ำ วันอังคาร หนโตวันกัดได้ (วันกุน แมวันอันดับ ๖)

ผีปรตมารังความห่อคำตั้งแต่ปีร่วงไค้ถึงปีกาได้ จุลศักราช 805 (ปีขุนเบญจศก พ.ศ. 1986) พระภิกษุจากวัดเชียงรามาขับไล่ปรต แต่ยังร้ายกว่าเก่า จึงต้องอาราธนาพระสงฆ์วัดเชียงแล วัดยางทองมาขับไล่ ก็หายเป็นบางครั้งบางคราว พระสงฆ์ก็ต้องหนีไป

ปีกาบใจ ศักราช 806 (ปีชวดจศก พ.ศ. 1987) จึงอาราธนาพระสงฆ์วัดบ่อคอกไปอยู่วัดเชียงบน เป็นเจ้าอาวาส อยู่หอทอง วัดแห่งนี้มีอีกชื่อว่า วัดสิงหารัตตาราม

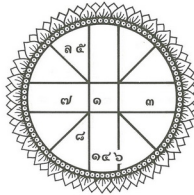
เดือน 8 ขึ้น 5 ค่ำ วันพฤหัสบดี หนโต วันกัดเหมา (วันเถาะ แมวันลำดับ ๖) ปีร่วงเมิดจุลศักราช 813 (ปีมะแมตรีศก พ.ศ. 1994) สร้างวิหารหลวงและอุโบสถ

เจ้ารับราชยาภิเษกปีกาบใจ จุลศักราช 806 (ปีชวดจศก พ.ศ. 1987) ชื่อว่าสรีสุธรรมจุฬามณีราชา พระสงฆ์วัดเชียงแลและวัดยางคำหนีไปเมืองได้

ศาสนาฝ่ายป้างแดงมาตั้งในเมืองเขินนี้ ก็โนสมัยเจ้าสรีสุธรรม ท่านเสวยเมืองได้ 15 ปี อายุได้ 49 ปีก็ตายในปีร่วงเมิด (ปีมะแมตรีศก จ.ศ. 873) (น่าจะเกิดเหมา จ.ศ. 821 ปีเถาะเอกศก พ.ศ. 2002 เมื่อนับจำนวนปี - ผู้เรียบเรียง)

เจ้าพระยาอัยเลาคำทา (จันทบูรณราชา)

๗

เจ้าพระยาอัยเลาคำทา

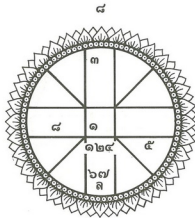
ปรีวรายใจ จุลศักราช 818 (ปีชวดอัฐศก พ.ศ. 1999) พระยาอัยเลาคำทाराชนรินทร์กัณเมืองแทน ท่านเกิดปีกดเส็ด จุลศักราช 792 (ปีจอโทศก พ.ศ. 1973) เดือนเจียงเพ็ญ วันเสาร์ ทนไทรวันคดีย (วันชวล แม่วันอันดับ 7) ยามเพรา ฤกษ์ 2 ตัว (ภรณ)

อายุได้ 26 ปี ท่านกัณเมือง ชื่อว่า "จันทบูรณราชา" มีลูกชาย 5 คน ด้วยเหตุว่า 5 (พฤทส์บดี) เป็นปุตตะ 8 (ราหู) เป็นพันธุ 7 (เสาร์) เป็นสหัสชะ กัณเมืองถึงปีดับไค้ จุลศักราช 817 (ปีกุนส์ปดศก พ.ศ. 1998) ชาวล้านช้างเชียงใหมขึ้น มาอุสสาภิเชก มีช้าง 2 ตัว ใส่เครื่องราชาภิเชกมาถวาย

พระยาจันทบูรณราชาส่งม้า 4 ตัวพร้อมเครื่องราช 5 ประการลงไปบรรณาการแก่เจ้าเชียงใหม่ ในปรีวรายใจ จุลศักราช 818 (ปีชวดอัฐศก พ.ศ. 1999)

พระยาอัยเลาคำทाराชนรินทร์ กัณเมืองได้ 18 ปี อายุได้ 44 ปีก็ตาย หนองอาแทนพังปัดลี (ปิมะโรงโทศก จุลศักราช 822 พ.ศ. 2003) เมืองขอนแก่น นำหัวเมือง มีแต่ทวายและซุงไม้เดิมไปหมด

เจ้าพระยาอภัยพิตรราชา (พระยาเลา)

เจ้าพระยาอภัยพิตรราชา

จุลศักราช 836 ปีกานสจัว (ปีมะเมียจศก พ.ศ. 2017) เจ้าอ้ายเลาถิ่นเมืองแทนพอดคนท่านเกิดปีเต่าสัน จุลศักราช 814 (ปีอกจัตวาศก พ.ศ. 1995) เดือนเจียงขึ้น 3 ค่ำ หนโหว้นกาบใจ (วันชวด แมวันอันดับ 1) ยามรุ่งสว่าง ฤกษ์ 17 ตัว (อนุธธา) อายุได้ 22 ปี ได้กินเมือง ชื่อว่า "พระยาอภัยพิตรราชา"

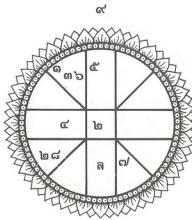
ยามนั้นบ่อแก้ว บ่อทองมีทุกแห่ง ช้างม้าก็มีมากนัก เพราะ 7 (เส้า) เป็นมหาอุจจ์ซ้อนลัคนา ท่านได้กินเมืองแต่อายุหนุ่ม เพราะ 4 (พุธ) เป็นรายโยคซ้อนลัคนา ชาวบ้านมักจะทะเลาะพิพาทกันเพราะ 6 (ศุกร์) เป็นกาลกิณีซ้อนลัคนา ถึงปีรั้งได้ จุลศักราช 853 (ปีขุนศรีศก พ.ศ. 2034) พระมหาเจดีย์ธาตุหลวงจอมทองพังลง ถึงเดือน 5 แรม 4 ค่ำ ไฟไหม้ 3 ครั้ง หอค้าเจ้าฟ้าก็ไหม้ด้วย เพราะเคยเป็นกาลกิณีแก่ลัคนา พระยาอภัยพิตรราชาหนีไปอยู่เชียงฟ้าว ปิ่นนเอง

ถึงปีเต่าใจ จ.ศ. 854 (พ.ศ. 2035 ปีชวดจัตวาศก) ล้านนาเชียงใหม่ส่งราชสาส์นเล่มเล็กใส่ในหีบ 4 เหลี่ยมไม่ให้เห็นรอย มาให้เมืองเขิน ชาวเขินเห็นก็ว่าชวายน(ชาวล้านนา) ได้อามาให้เราไม่มีใครรู้จักคน. นำไปให้คณะสงฆ์ทั้งสองคณะดู ก็ไม่มีพระสงฆ์รูปใดรู้มีเพียงมหาญาณอุตตะมะรู้ ท่านก็เอาเส้นผมผู้หญิงดึงผ่านไปในหีบใบนั้น ก็เลยเปิดหีบได้ แต่ไม่เห็นตัวหนังสือ ท่านก็เอาไปตากแดด เอาผงดินสอยาวโรยลง จึงเห็นตัวหนังสือซึ่งไม่มีสระสักตัว ใครก็อ่านไม่ได้ ท่านก็เฉลยเป็นความแล้วถวายพระยา ให้เสนาดู ก็ถูกต้องทุกอย่าง พวกเขา(ตัวแทนของกษัตริย์ล้านนา) ก็กลับลงไปเมืองเชียงใหม่ ใ้รว่าว่านักปราชญ์ผู้รู้คนฉลาดในเชียงตุงก็ยังมีอยู่เราจะไปเอาบ้านเมืองเขาคงไม่ช้าย่นัก ฝ่ายล้านนาจึงไม่มารุกรานในครั้งนั้น

ในปีถัดไป จ.ศ. 871 ตัว (ปีมะเส็งเอกศก พ.ศ. 2052) พระยาอภัยพิตรราชาเป็นประธานราษฎรทั้งมวลได้ก่อสร้างมหาเจดีย์หลวงจอมทอง ฐานกว้าง 6 วา สูง 13 วา พระยาร่วมกับราษฎรรวบรวมทองค่าได้ 3 ห่มินใช้เกียนลากมา เจดีย์ตั้งบนเกียนลูกคว่ำ ตอนกลางยอดใส่ จักรโกทองคำ จึงได้ชื่อว่าธาตุจอมคำด้วยเหตุนี้ นัยยะหนึ่งบอกไว้ว่าเจ้าแผ่นดินทรงบริจาคทองค่า 1 ห่มินส่วนราษฎรถวายอีก 2 ห่มิน

พระยาอภัยพิตรราชาขึ้นเมืองได้ 34 ปี อายุพระองค์ได้ 76 ปี ก็ตายเมื่อปีถัดมา จุลศักราช 881 (ปีเถาะเอกศก พ.ศ. 2062) เดือน 3 ออก 1 ค่ำ ตั้งศพที่กาตุด เจ้าองค์นี้ เมื่อเป็นแขก (ทูต) มาอยู่ที่จอมสลัก ได้อุปฐากสัพพัญญูเจ้า ถวายที่บั้งแดดบนพระเศียรพระพุทธรูป จึงมีบุญมาก แต่ไม่มีเดชาบุภาพ

เจ้าหน่อแก้ว (เจ้าจอมศักดิ์)

เจ้าหน่อแก้ว

เจ้าจอมศักดิ์ ชื่อว่าเจ้าหน่อแก้ว เป็นน้องเจ้าอาทิตย์ราชา ท่านเกิดปีวายุสัน (จ.ศ. 838-น่าจะปีกาบสัน จ.ศ. 826 มากกว่า) เดือน 8 ขึ้น 9 ค่ำ ยามกลองแลง (ยามใกล้รุ่ง) ฤกษ์ได้ 13 ตัว (หัสตะ)

เจ้าองค์นี้ไปรบกับใครก็แพ้ เพราะ 2 (จันทร์) เป็นบริวาร 8 (ราหู) เป็นวินาศ บ้านเมืองเลยโกลาหล บริวารตกภูมิ 5 (พฤษภ) เป็นศัตรูแก่ล้น

เดือน 4 ขึ้น 1 ค่ำ ท่านชนผู้เป็นหลานเข้าหอคำว่าจะให้ของกำนัล ผู้เป็นหลานไม่รู้ว่าจะถูกวางแผนปองร้าย จึงเข้าเมืองโดยไม่สวมเสื้อ ดิที่เอาตัวรอด ไม่ถูกฆ่าตาย ต้องหนีไปอยู่อย่างกบฏหลวง บวชเป็นพระ

ถึงเดือน 5 ผู้เป็นหลานก็ไปเมืองแลม ชาวเมืองหลาย เมืองยางทั้งหมดเข้าเป็นฝ่ายหลาน เจ้าเมืองแลมชื่อว่า “เจ้าราบฟ้า” นำทัพลงมาช่วยฝ่ายหลาน ยังมีเจ้าเชียงคอง ซึ่งเป็นน้องมีศักดิ์เป็นลูกของอาร์หรือลูกเจ้าเมืองเด็ก ก็ช่วยฝ่ายหลาน

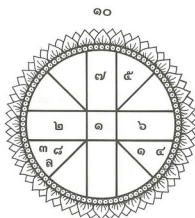
ฝ่ายพระยา จอมศักดิ์ ก็ให้คนไปหา “พันเชียงงาม” มาช่วย ให้นำทัพไปรบศัตรู ที่ท่าเหมแต่ก็แพ้ เลยหนีไปอยู่ป่าแดง ศัตรูจึงเผาคุ้มเล็กไหม้หมดสิ้น

เดือน 6 เจ้าสายคอมมาถึงพร้อมกับชาวเมืองแลม

เดือน 7 หลังปีใหม่ พวกเข้างทั้งหลายได้อาเจ้าจอมศักดิ์ (เจ้าหน่อแก้ว) และพันเชียงงามออกไปล่าที่กาดดุง แม้ว่าได้เคยบวชเรียนแล้วก็ตาม เพราะ 7 (เสาร์) และ 8 (ราหู) ศิบล้น

เจ้าจอมศักดิ์กินเมืองได้ 1 ปี กับ 5 เดือน แล้วถูกฆ่าตาย

เจ้าสายคอ (ศรีวิชัยราชา)

เจ้าสายคอ

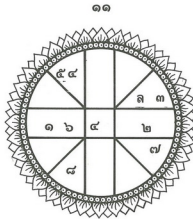
เจ้าสายคอ ลูกพระยาเลา (อาทิตยราชา) เดิมกินนาเหล็ก (ตำแหน่งศักดิ์นา) ท่านเกิดปีเบ็กสัน จุลศักราช 850 (ปีวอกสัมฤทธิศก พ.ศ. 2031) เดือน 3 ขึ้น 3 ค่ำ ยามหลังดิน ฤกษ์ 21 ตัว (อุตราชาคม) อายุได้ 33 ปีกินเมืองเมื่อปีร่วงใส่ จุลศักราช 883 (ปีมะเส็งตรศก พ.ศ. 2064) ชื่อว่า “พระยาศรีวิชัยราชา” กินเมืองได้ 3 ปี

เจ้าองค์นี้มีมักไปเข้ามาดัก ขอบการจับปลาล่าสัตว์ แม้แต่ในวัดก็ไม่ละเว้น ไม่เกรงกลัวแก้ว 3 ประการ และไม่อยู่ในราชวัตร ผิดจารีตคลองเมือง คณะสงฆ์เป็นประธานพร้อม “เชินเมือง” “สิงเมือง” (คณะที่ปรึกษา) ห้ามปรามท่านก็ไม่ยอมฟังใคร

ศัตรูเฝ้าเรือนเจ้าสามเชียงคง ๆ จึงต้องหนีเข้าไปอยู่คุ้ม ในเดือน 5 พระยาตนพืเห็นอันตราย ใหน้องไปอยู่ป่าแดง แล้วต่อมาเจ้าสามเชียงคงก็แอบหนีไปอยู่เชียงใหม่

ปีกำเม็ต จุลศักราช 885 (ปีมะแมเบญจศก พ.ศ. 2066) สิงเมืองเป็นหัวหน้า นำชาวเมืองเข้าล้อมจับพระยาเจ้า ซึ่งต้องหนีไปอยู่ป่าแดง บวชเป็นภิกษุ ชาวเมืองทั้งหลายจับเอาเจ้าสายคอหรือพระยาศรีวิชัย ไปฆ่าที่กาตตุง ในวันร่วงเม็ต (วันมะแม แคว้นอันดับ 8) แล้วก็เลยม้าพระยาแสนปากน้อมขึ้นเป็นผู้สังหารพระยาตนเป็นเจ้า ด้วยเหตุ 3 (อังกะ) และ 8 (ราหู) ข้อนลัคนา

เจ้าໄສຟຣົມ (ພ.ສ. 2066)

เจ้าໄສຟຣົມ

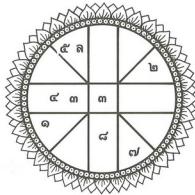
ປີກຳເນີດ ຈຸລສັກຣາຍ 885 (ປີມະແມບຸນຈຸດ ພ.ສ. 2066) ເຈົ້າໄສຟຣົມ ລູກພະຍາເລາສັກດີນາ ນາເດີກ (ຕຳແໜ່ງສັກດີນາໄທເຢັນ) ກິນເມືອງແຫ່ນ ທ່ານເກີດປີເປີດສຳ ຈຸລສັກຣາຍ 860 (ປີມະເມີຍ ສົມຖາອິສັກ ພ.ສ. 2041) ເດືອນ 10 ແຮມ 1 ຄ່ຳ ວັນອັງຄານໄທ ວັນດັບໄດ້ (ວັນກຸນແມ່ວັນອັນດັບ 2) ດຸກຊ້ຳໄດ້ 22 ດ້ວ (ສຽວນະ) ຍາມກລອດພຣາ ເມື່ອອາຍຸທ່ານໄດ້ 25 ປີ ກິນເມືອງນານໄດ້ 1 ເດືອນກ່ວາເກົ່ານັ້ນ ດ້ວຍເທດູ 1 (ອາທິຕຸຍ) ແລະ 6 (ສຸຣຸ) ເປັນຮາຍໂຍດຂັ້ນກລອດ ເຈົ້າເມືອງເຢີຍໄທເມື່ອພະຍາແກ້ວຍອດເຢີຍຮາຍແຕ່ງໄທ່ແສນຍີ່ນຳຣິຟລ 1 ແສນ 3 ທີ່ນັ້ນກິນ ກັບຂ້າງ 3 ທັນດ້ວມ້າ 7 ທັນດ້ວມ້າຊ່ວຍເຈົ້າສາມເຢີຍກລອດ ດື່ງເດືອນ 7 ແຮມ 5 ຄ່ຳ ແສນຍີ່ພ້ອມເຈົ້າສາມເຢີຍກລອດນຳພຣິຟລເຂົ້າເຢີຍໄດ້ ເຈົ້າໄສຟຣົມຮັກສາເມືອງໄທໄກວ ຈຶ່ງໄທ່ໄປຢູ່ຫລາຍຢ່າງ ສ່ວນກືນ ັ້ງ ກື້ໄທ່ໄປຢູ່ເມືອງສື່ອ ຂາວຍວນ (ຂາວເຢີຍໄທ່ໄກວຫລືຄຳນາ) ໄດ້ເມືອງເຢີຍໃນປີນັ້ນ ຍວນຢູ່ໃນເຢີຍ 5 ວັນ ດ້ວຍເທດູທີ່ 2 (ຈັນທຸ) ເປັນບຶວາວເມືອງແລະ 8 (ຣາຟູ) ເປັນວິນາສ ແກ້ຄືຄຳ

ຂາວເຢີຍຮວມກັນໄດ້ 5 ທັນກຸນ ມາຣບດ້ານເຢີຍເລັກ ແຕ່ໄທ່ສຳເລັດ ດື່ງໄທ່ໄປຫາຂາວສື່ອມາຊ່ວຍ ບາງພູໄທ່ໄປຫາຂາວເຢີຍໄທ່ (ເຢີຍຫລືໄທ່ໄກວ) ມາຊ່ວຍ

ເຈົ້າຟ້າຄຳແຮບ (ເຈົ້າຟ້າແສນຫລີ) ນຳພູມາຊ່ວຍ ມີພຣິນເຢີຍຫລວງແລະພຣິນແນວຮວມມາຣບກັບແສນຍີ່ ສ່ວນຂາວສື່ອ ຂາວຫລາຍຢ່າງດື່ງດ້ານຫລັງ ຝ່າຍເຈົ້າສາມເຢີຍກລອດແລະແສນຍີ່ສື່ໄທ່ໄກວຈຶ່ງດື່ງໄທ່ໄປ ຝ່າຍພຣິນເຢີຍຫລວງແລະພຣິນແນວພາຣິຟລຍັບໄດ້ຂາວຍວນຈົນດື່ງຫົນກລອດ(ຂື່ອສຸດານທີ່) ຂາວຍວນພາກັນໄທ່ໄກວໄດ້ ຫາຣາຍນາດຍາມກືນ ັ້ງມ້າກື້ເຢີຍເປັນຈຳນວນກືນ ແສນຍີ່ແທ້ ຈຶ່ງໄທ່ໄປເຢີຍແສນພະຍາແກ້ວຍອດເຢີຍຮາຍເລັກສື່ໄທ່ແສນຍີ່ເຢີຍທີ່ເຢີຍແສນ ແລ້ວແຕ່ງດື່ງໄທ່ເຢີຍກລອດກິນເມືອງພາກແຫ່ນ (ເມືອງພາກຢູ່ຮ່ວງທາງເຂດແດນໄທ່ຍ - ພຣ່າແລະເມືອງເຢີຍດຸງ)

เจ้าสามเชียงคง

๑๒

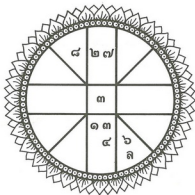

เจ้าสามเชียงคง

เจ้าสามเชียงคง ลูกพระยาเลา น้องชายเจ้าสายคอ กินนาทยาว (ศักดิ์นา) ท่านเกิดปีวัวงั่ว จุลศักราช 863 (ปีระกาตรีศก พ.ศ. 2044) เดือน 10 แรม 1 ค่ำ วันพฤหัสบดี หนไทวันรายสัน (วันออก แม่วันอันดับ 3) ฤกษ์ฟ้าได้ 14 ตัว (จิตรา) ยามเที่ยงคืนท่านได้หนีจากเมืองเขินไปเมืองเชียงใหม่ เจ้าเชียงใหม่ได้ให้รพล 1 แสน 3 หมื่นคนรวมทั้งช้างม้าเป็นแสนสี่หมื่นให้มากินเมืองเขิน แต่ชาวเมืองไม่พอใจหนีไปอยู่ป่าม่าน มีการสู้รบกันไม่ขาดสาย เจ้าสามเชียงคงจึงอยู่ไม่ได้ ต้องหนีไปพึ่งล้านนา ลำปางช้าง ได้กินเมืองพยาก ด้วยเหตุที่ 5 (พฤหัสบดี) เป็นศรีซ้อนล้นคา ไม่ได้กินเมืองตลอดเพราะชาวเมืองไม่พอใจ จนต้องไปอยู่เมืองพยาก

เจ้าคำหมู่

๑๓

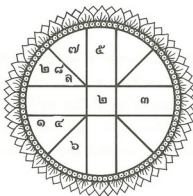
ท้าวคำหมู่

เจ้าคำหมู่ ลูกพระยาเลา เกิดปีเต่าเส็ด จุลศักราช 864 (ปีจอจัตวาศก พ.ศ. 2045) เดือนเจียงขึ้น 14 ค่ำ วันอังคาร หนไทวันกำได้ (วันกุน แม่วันอันดับ 10) ฤกษ์ฟ้า 1 ตัว (อัศวิน)

เจ้าเป็นน้องเจ้าแผ่นดิน ศักดินา “นาซาก” ท่านมีเชื้อพิพาทกับเมืองเขิน ต้องหนีไปเมืองลือเพราะ 2 (จันทร์) และ 3 (อังคาร) เป็นอริ ท่านคิดใจลือเพราะ 8 (ราหู) เป็นนิจจ์ เล็งลัคนา 6 (ศุกร์) กุมลัคนา ต่อมาเจ้าหนีพึ่งล้านช้างเพราะ 1 (อาทิตย์) 3 (อังคาร) 4 (พุธ) เป็นวินาส แก่ลัคนา ท่านมาอยู่เชียงใหม่เพราะ 5 (พฤหัสบดี) เป็นมรณะ ท่านล้มป่วยและตายลง พระยาคำหมูขึ้นอยู่หอคำ 1 เดือนกับ 7 วัน ไพร่ไม่พอใจ ต้องหนีไปเมืองหงสา

เจ้าท้าวคำฟู (พระยาแก้วยอดฟ้ารินท)

๑๔

เจ้าท้าวคำฟู

ปีก่าเม็ด จุลศักราช 885 (ปีมะแมเบญจศก พ.ศ. 2066) ท้าวคำฟู ลูกพระยาเลากินเมืองแทน ท่านเกิดปีกัดสัน จุลศักราช 862 (ปีวอกโทศก พ.ศ. 2043) เดือน 11 แรม 10 ค่ำ วันพุธ หนไต้หวันกำไ้ (วันกุน แม่วันอันดับ 10) ฤกษ์ฟ้าได้ 6 ตัว (อาราหารา) ยามไ้ขึ้น อายุได้ 24 ปีกินเมือง

ขณะนั้นฟ้าคำแรมมาตั้งทัพที่ห้วยสามแล้ว หมื่นเพียงหลวง หมื่นแงนพร้อมกับฟ้าคำแรมได้อาราธนาเจ้าราชชนานฟ้าทิน หรือท้าวคำฟู ลูกพระยาอาทิตต์ และเป็นน้องพระยาศรีวิชัย ให้ลี้ภัยออกมากินเมือง ชื่อว่า พระยาแก้วยอดฟ้ารินทา

หมื่นเพียงหลวงได้กินนาแสน หมื่นแงนได้กินนาซากพร้อมด้วยนาล่าม หมื่นหลาย ส่วนฟ้าคำแรมก็ได้ช้างม้าของทัพ ยวนมากนกแล้วยกทัพกลับเมืองตน โดยเอาล่ามหมื่นเชียงอิง ผู้ผิดอาชญาไปด้วย

พระยาแก้วเอาเมืองเพียง (ส่วนหนึ่งของรัฐเชียงตุง ด้านตะวันตก) บรรณาการแก่ฟ้าคำแรม (รัฐแสนหวี) ในโอกาสนั้น

พระยาแก้วยอดฟ้ารินทา กินเมืองได้ 5 ปี จึงอุสสาธาภิเษกในปเมืองไ้ จุลศักราช 889 (ปีกุนพศก พ.ศ. 2070) เดือน 9 ขึ้น 13 ค่ำ

ปีกาบสัน จุลศักราช 886 (ปีวอกจศก พ.ศ. 2067) คือ ในปีหลังนั้น เมืองหลายเมืองยางแข็งข้อพระยาแก้ว ท่านให้เจ้าเมืองกาหนำหมูปัจจับเจ้าเมืองยางซึ่งหนีไปแต่ก็ถูกจับได้ในที่สุด เจ้าเมืองกาจึงได้กินนாயาง

พระยาแก้วกินเมือง มีใจบุญมากนัก สร้างวัดวาอารามทุกแห่ง วัดเก่าก็ปฏิสังขรณ์ใหม่ บ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองมากนัก

ถึงปีราวเส็ด จุลศักราช 888 (ปีจออุศก พ.ศ. 2069) พระยาแก้วแต่งตั้งให้เจ้าเมืองคาเป็นหัวหน้า นารายสารและม้า 2 ตัวลงเชียงใหม่ เพื่อถวายพระยาอาทิตย์ ลูกพระยาแก้วยศเชียงราย

ถึงปีราวเหมา จุลศักราช 893 (ปีเถาะตรีศก พ.ศ. 2074) ชาวเพียง (เมืองเพียงซึ่งอยู่ตะวันตกของเมืองเชียงตุง) แข็งข้อเอาฟ้าคำแรมมาช่วย จึงต่อสู้จริง ๆ ถึงชนะได้ ฝ่ายเมืองแลลงมาช่วยก็ติดด้านหลัง ทหารตายมากมาย ที่เหลือก็อดข้าวจนผอมโซ

ปีกำไล จุลศักราช 895 (ปีมะเส็งเบญจศก พ.ศ. 2076) เดือนเจียง (เดือน 1) พระยาอาทิตย์เชียงใหม่แต่งเครื่องบรรณาการมาถวายพระยาแก้วยศฟ้านรินทามากนัก

ปีเมืองไล่ จุลศักราช 919 (ปีมะเส็งนพศก พ.ศ. 2100) พระยาแก้วให้นำนางเมืองคือลูกสาวของเจ้าฟ้าคำแรมมาเป็นมเหสี นางอยู่ได้ 1 เดือนก็ตายในเดือน 12 ถึงเดือน 7 จึงสร้างวัดตรงที่เผาศพนาง

ปีเบิกธำ จุลศักราช 920 (ปีมะเมียสัมฤทธิศก พ.ศ. 2101) เดือน 5 ขึ้น 2 ค่ำ มังทรามเมืองหงสา (กษัตริย์พม่า-บุเรงนอง) มารบเอาเมืองนายได้แล้วไปรบเชียงใหม่ เดือน 6 ขึ้น 11 ค่ำล้อมเวียง เดือน 6 เพี้ยไต้เวียงแล้วเข้าเวียง (เชียงใหม่) ทางหัวลิน (ตะวันตกเฉียงเหนือเวียงเชียงใหม่) ทหารสู้รบกันตายมากนัก แล้วแต่งตั้งให้พระยาแม่กุ เจ้าเมืองนายกินเมืองเชียงใหม่ เมื่อมังทรามรณาได้เมืองเชียงใหม่แล้วก็ยกทัพกลับเมืองตน

ปีกตเม็ด จุลศักราช 921 (ปีมะแมเอกศก พ.ศ. 2102) พระยาแก้วแต่งขอนเหนือ เป็นหัวหน้ากับพระภิกษุ 10 รูปไปเป็นทูตถึงเมืองหงสาวดี มังทราก็มีความยินดียิ่ง ให้บรรณาการมากมาย พร้อมคัมภีร์พระไตรปิฎกมาไว้กับเมืองเชียงตุง

ปีกตสัน จุลศักราช 922 (ปีวอกโทศก พ.ศ. 2103) เดือน 8 พระยาแก้วป่วยหนักจึงให้พวกเมืองสัง (ตำแหน่งพวก) เป็นหัวหน้า เอาเมืองลงถวายพระสงฆ์ทั้งหลาย และเรียกสิงเมืองมาสั่งไว้ว่า “ลูกของข้า 4 คนนี้ คนใดสามารถปกครองให้บ้านเมือง และศาสนา เจริญรุ่งเรืองเช่นเดียวกับข้า ก็จงให้ลูกข้าผู้นั้นกินเมืองแทนกู”

คณะสงฆ์รับเมืองแล้ว จมอมให้ใครปกครองก็ยังไม่ได้ถึงเดือน 10 ขึ้น 10 ค่ำพระยาแก้วยศฟ้านรินทายังป่วยหนักลงอีก ขณะนั้นแสนเมืองและพวกก็มาดูอาการของพระยาแก้วเพราะเขยี้ช้างถึงช่วงหลวง แล้วลงจากช้างไปทอดคำ แสนเมืองเอาเครื่องราชทั้ง 5 และเครื่องต่างๆ เอาใส่หลังช้าง นำไปเริ่ยนของตน

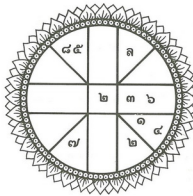
พระยาแก้วกินเมืองเมื่ออายุ 24 ปีพระ 8 (ราหู) ย้อนลัคนา 5 (พฤหัสบดี) เป็นอริกาลกนิ 3 (อังคาร) เป็นมหาอุจจ์ลัคนาขึ้นปลาย

เดือน 10 ขึ้น 12 ค่ำ ปีกตสัน (ปีวอกโทศก) พระยาแก้วตาย ถึงเดือนเจียงขึ้น 14 ค่ำอาปนกิจศพที่กาดตุง

พระยาแก้วกินเมืองได้ 37 ปี อายุ 60 ปีตายปีกตสัน จุลศักราช 922 (ปีวอกโทศก พ.ศ. 2103) เดือน 10 ขึ้น 12 ค่ำ

เจ้าบุญนำ (พระยารัตนภูมิรินทรนา เหมอธิปติราชา)

๑๕

เจ้าแก้วบุญนำ

เจ้าแก้วบุญนำ ลูกเจ้าท้าวคำฟู เกิดปีรายสัน จุลศักราช ๘๙๘ (ปีวอกอัฐศก พ.ศ. 2079) เดือน 3 ขึ้น 2 ค่ำ วันศุกร์ หนไทวันดับเป้า (วันจตุ แรมวันอันดับ 2) ยามเที่ยงวัน ฤกษ์ 20 ตัว (บุรพชาล)

เมื่ออายุท่านได้ 25 ปี จุลศักราช 922 (ปีกดสัน ปีวอกโทศก พ.ศ. 2103) พระยาแสนเป็นประธานพร้อมสิ่งเมืองและคณะสงฆ์ เอาเจ้าเมืองกาชื่อ “เจ้าแก้วบุญนำ” ผู้เป็นลูกท้าวคำฟูกินเมืองแทนพ่อ ในปีคดสันจุลศักราช 922 ตัว (ปีวอกโทศก พ.ศ. 2103) เรียกชื่อว่า “พระยารัตนภูมิรินทรนาเหมอธิปติราชา”

ถึงปีกานใจ จุลศักราช 926 (ปีชวดจศก พ.ศ. 2107) ล้านนาเชียงใหม่เชื้อชื้อต่อมหารธรรมมิงตรา (กษัตริย์พม่า) มังตราไปเอาเชียงใหม่ได้แล้วไปถึงเชียงแสน ในเดือน 3 ขึ้น 13 ค่ำ มังตราได้ตามกาเผือกถึงเมืองสาและเมืองหลวง เลยได้เมืองนั้นในเดือน 3

มังตราให้พ้อเฒ่าลันช้างได้สำเร็จ ให้พ้าแพ (เจ้าเมืองแพร่?) ไปเอาเมืองลือก็สำเร็จเช่นกัน เพียงแต่จับเจ้าเมืองลือไม่ได้เท่านั้น

พ้ามังตรามีสาสน์ถึงพระยาแก้วรัตนภูมิรินทว่า “ให้ลูกเรา เจ้าหอคำเชียงตุงลงมาพบข้าในเมืองเชียงแสนนี้” พระยาแก้วรัตนภูมิรินทก็เอาหุมริพลมากนกลงไปในปีกานใจ จุลศักราช 926 (ปีชวดจศก พ.ศ. 2107) เดือน 3

พ้ามังตรามีความยินดีมากนัก และได้ให้ข้อบรรณาการมากมาย

ถึงปีดับเป้า จุลศักราช 927 (ปีฉลูสัปตศก พ.ศ. 2108) ชาวแลมลงรบชาวหลวยยาง ซึ่งแพหนีไป ชาวแลมไปทางเมืองลือแล้วกลับเมืองตนโดยจับเอาชาวแผนไปทั้งหมด

ถึงปีเมืองเหมา จุลศักราช 929 (ปีเถาะนพศก พ.ศ. 2110) เจ้าลันช้างให้พระยาชัยพลางกา พระยาพลเทพชัยเป็นใหญ่ นำทัพมา 4 แสน มาเอานางแก้วรูปพิพย์ ชาวเชนหนีไปหมด เจ้าแผ่นดินหนีไปอยู่กับคางเชียงกุ่ม เมืองเชนจึงร้างไประยะหนึ่ง ชาวลาวมาได้นางแก้วแล้วเขาก็กลับไปเมืองเขา ไม่ได้ทำอันตรายต่อใคร “ไม่ไม้หักผักไม้เด็ด” แม้แต่น้อย

พระยาแก้วรัตนภูมิรินทหนีไปอยู่เมืองขะระยะหนึ่ง เมื่อบ้านเมืองเรียบร้อยแล้ว สิ่งเมืองก็ไปอาราธนากลับมานั่งเมืองดังเก่า

ถึงปีเป็กสี จุลศักราช ๑๓๐ (ปีมะโรงสัมฤทธิศก พ.ศ. ๒๑๑๑) ชาวเมืองแสนแซ่ซ้อ และฆ่าพ่อเมียน้อยคนหนึ่งของพระยาแก้วรัตนอุหมิ่นเสีย เอา พวกน้อย (ชื่อน้อยคำแห่งพวก) เจ้าเมืองแสนผู้หนึ่งเป็นเจ้าให้ชื่อว่า พระยาหาญคุณ (ไม่ชื่อ) เขาไปหาชาวแลมมาช่วยรบพระยาเมืองยาง และฆ่าพระยาเมืองยางตายเสีย นางเมเหสพระยาแก้วบุญนำ ซึ่งเป็นลูกสาวพระยาخانแสนใจนึก จึงให้ทราบพระยาแก้วขอให้ไปฆ่าชาวแสนทั้งขุนทั้งไพร่ ไม่ให้เหลือผู้ช่วยแม้แต่คนเดียวเอาแต่ผู้หญิงมาเป็นข้าทั้งหมด

ถึงปีกตสจำ จุลศักราช ๑๓๒ (ปีมะเมียโทศก พ.ศ. ๒๑๑๓) พระยาแก้วบุญนำได้ให้พระยาแสนจอมศักดิ์ กับพระยาเหล็กเชียงจีน คนหลังนี้เป็นลูกเขยของท่าน โดยมีพระยาแสนเป็นแม่ทัพ นำทัพไปรบชาวไต ตามคำสั่งของมังตรา ซึ่งสั่งรวมทั้งลือล้านนา ชาวปองพร้อมทั้งชาวพม่ารบชาวไต (อยุธยา) ได้สู้รบกันอย่างหนัก คนและช้างม้าตายมากนัก “พระยาเหล็ก” กล่าหาญนัก ได้ขี่ช้างเข้าชนเจ้าเมืองไตและชนะช้างเมืองไตฆ่าเจ้าเมืองไตตาย ฟ้ามังทรายินดีมากนักจึงยกช้างตัวที่ขี่ชนช้างนั้นให้พร้อมของบรรณาการมากมายและตั้งชื่อว่า “พระยาแสนใจหาญแสนเหล็กเชียงจีน” ใช้จนถึงบัดนี้ มังตราได้เมืองไตแล้ว ก็ยกทัพกลับเมืองตนแต่ค่า

ถึงปีเมืองเป่า จุลศักราช ๑๓๑ (ปีจุลศก พ.ศ. ๒๑๒๐) ดวงดาวหนึ่งปรากฏทั่วจนถึงขอบฟ้า ป็นนังทรงถามคำสั่งมาว่า “สุเจ้าพระยาอุกรา เจ้าฟ้าหอคำเชียงตุง ให้มาหาพ่อ พ่ออยากเห็นหน้า” พระยาแก้วบุญนำก็ลงไปในนั้น เอาคนและน้องท่าน เจ้าเชียงคองพรหมราชกับลูกชายชื่อ “เจ้าคำท้าว” เป็นหัวหน้ากับขุนใหญ่ อีก ๑๐ คน และโยธาทั้งหลายได้ ๒ แสน

ปีนั้นบ้านเมืองแล้งนัก เดือน ๑ รณมาสรงพระพุทธรูป มังตราให้ช้าง ๑๐ ตัว มีช้างชื่อ “แก้วคำล่วน” เป็นจำฝูงคณะชาวเินอยู่หอสาได้เดือนกว่าก็กลับเมืองเิน

ถึงปีเต่าสำ จุลศักราช ๑๔๔ (ปีมะเมียจัตวาศก พ.ศ. ๒๑๒๕) มังทรา มี “อะมินตอ” (อาชญา) ให้เชียงตุงนำทัพไปตีเมืองโล่สมัน (แสนหวิ) ชาวลื้อ แลม ล้านนา ก็ต้องไปด้วยทั้งหมดพระยาแก้วบุญนำให้เจ้าคำท้าวซึ่งกินเมืองยาง ฟ้าวเรียงแก้วพระยาหาญแสนเหล็ก พระยาเพียงพระยาฟู้เป็นหัวหน้า เอาหมู่ศิกยกไปรบกับเมืองปาด ส่วนชาวเินก็ไปรบถึงเมืองจำ จ้างจับฟ้าเมืองจำไปฆ่าเสีย ได้ช้างม้าเงินค่ามากนัก

ถึงปีกาสนัน จุลศักราช ๑๔๖ (ปีออกจศก พ.ศ. ๒๑๒๗) พระยาแสนเหล็กเอา ช้างน้อยและช้างม้าส่งถึงมังตรา มังทรายินดีนัก เอาช้างให้พระยา ๘ ตัว พร้อมม้า ช้างน้อยจำนวนมากเอาส่งให้พระยาแก้วบุญนำ

ถึงปีรายเส็ด จุลศักราช ๑๔๘ (ปีจออัฐศก พ.ศ. ๒๑๒๙) แก้วแรบเมืองลื้อ ทำชาวเินชนช้าง พระยาแก้วบุญนำโกรธมาก ให้เจ้าอุปราชาล้าชวย พระยาแสนเหล็ก พระยาจอมศักดิ์เป็นหัวหน้า เอาหมู่ไปตีเมืองทูน (๑๒ พันนา) พระยาคำท้าวเมืองยาง พระยาแก้วเมืองกอยพระยาศรีวิชัยเมืองกา ฟ้าวเรียงแก้วเมืองแลม เอาหมู่ไปตีเมืองแซ่ ให้ไปหาชาวลื้อมาชนช้างก็ไม่มีคนมาต่อสู้ จึงพากันกลับเมืองเิน

ถึงปีเป็กใจ จุลศักราช ๑๕๐ (ปีชวดสัมฤทธิศก พ.ศ. ๒๑๓๑) พระยาคำท้าวไปส่งนางแก้วคำ (นางอั้นแก้ว) ที่หอสาด (ถวายแก่กษัตริย์พม่าเป็นบาทบริจาริกา) มังทรายินดีนักมอบช้าง ๑๐ ตัว มีช้างตัวชื่อปราสาเป็นจำฝูง

ถึงปีเต่าสี จุลศักราช ๑๕๔ (ปีมะโรงจัตวาศก พ.ศ. ๒๑๓๕) พระยาคำท้าวไปส่งสอนเจ้าเมืองเิน ซึ่งคิดคดต่อฟ้าหลวงเมืองแลม จนเจ้าเมืองเินพม่าตาม พระยาคำท้าวได้ฆ่าตัวหนึ่งชื่อชาวเินล้านแลกลับมา

ถึงปีกำไล จุลศักราช ๑๕๕ (ปีมะเส็งเบญจศก พ.ศ. ๒๑๓๖) อุปราชาล้าชวยตาย

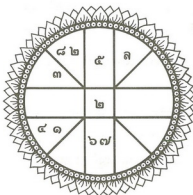
ถึงปีดับเม็ด จุลศักราช ๑๕๗ (ปีมะแมสัปดาห์ศก พ.ศ. ๒๑๓๘) พระยาแสนเหล็กเป็นแสนเมืองและตายในปีนั้น

พระยาแก้วรัตนอุหมิ่นอายุได้ ๒๕ ปีก็กินเมือง ท่านมัวเมาในนางคุณ ด้วยเหตุ ๒ (จันทร์) เป็นนิจจ์ เคยเอาลูกสาวเป็นเมียเช่นเดียวกับพระยาฟานแห่งเชียงรุ่ง และพระยาเหล็กเชียงใหม่ ท่านมักปลอมตัวเป็นไพร่ธรรมดาเพื่อไปเที่ยวตามเมืองเพราะมิดดโยคั่นกลาง และ ๗ (เสาร์) เป็นต้นลูกคนา

ท่านกินเมืองได้ 37 ปี อายุได้ 62 ปีตายเมืองปรัวรายสัน จุลศักราช 958 (ปีออกธรรมาศ พ.ศ. 2139) เดือนยี่ แรม 4 ค่ำ หนไทวันเตาสจ่า (วันมะเมีย แม่วันอันดับ 9) ยามรุ่งเช้าเมื่อท่านตาย ท่านได้สั่งไว้ให้ลูกท่านที่ชื่อพระยาคำท้าวกินเมือง แทน แล้วท่านก็ “เสียผ่องอายุ”(ตาย)

เจ้าคำท้าว (พระยาสุธรรมราชา)

๑๖

เจ้าคำท้าว

เจ้าคำท้าว ลูกพระยาแก้วบุญนำ เกิดเมื่อปีกัดสัน จุลศักราช 922 (ปีออกโทศก พ.ศ. 2103) เดือน 10 แรม 8 ค่ำ วันพฤหัสบดี หนไท วันกานใจ (วันชวด แม่วันอันดับ 1) ยามกลองเพรา ฤกษ์ 4 ตัว (โรหิณี) ราชากิเชกปรัวรายสัน จุลศักราช 958 (ปีออกธรรมาศ พ.ศ. 2139) เดือน 4 เพ็ญ วันเสาร์ หนไทวันรวายสัน (วันวอก แม่วันอันดับ 3) อายุท่านได้ 36 ปีกินเมืองแทน เรียกชื่อว่า “พระยาสุธรรมราชา”

ถึงปีปีกัดสัน จุลศักราช 960 (ปีจอสัมฤทธิศก พ.ศ. 2141) เดือน 11 ขึ้น 4 ค่ำ วันอาทิตย์ หนไทวันก่าไค้ พรหมราชาเชียงคอง ผู้เป็นอาร์ว แข็งข้อต่อเจ้าแผ่นดินผู้เป็นหลานพร้อมกับน้องคือพระยาสุธรรมและพระยาแสนเชียงอิง พระยาเชียงแสน เมืองขอนแก่น เมืองเขมเหล่านี้นี้เป็นหัวหน้า พร้อมกับพยายามไปจับเจ้าแผ่นดินในหอคำแต่ไม่สำเร็จ ฝ่ายกบฏตายไป 5 คน พวกกบฏจึงล่าถอยออกจากหอคำไป เจ้าแผ่นดินไม่ยอม ท่านออกมาติดลองหลวง ดั่งลั่นทั่วเมือง คนทั้งหลายได้ยินเสียงกลอง รู้ว่าเจ้าแผ่นดินยังไม่ตาย ชาวบ้านใกล้เคียงแห่เข้าคุ่มน้อย และคณะสงฆ์ก็มาต้อนรุ่งสาง พระยาเชียงแสนผู้เป็นน้อง และอุปราชหลายองค์ผู้เป็นอาร์ว จึงหันมาเป็นฝ่ายเจ้าแผ่นดิน ให้ทหารไปจับเอาไฟเผาคุ่มเรือนเสียทั้งหมดยามเที่ยงวัน พระยาแสนเชียงอิงหนีไปหาขยวนเชียงใหม่ เอาหมูขึ้นมาแต่ก็ตายไปทั้งเมืองเพียงนั้นเจ้าเมืองกาไปป่าแดง ถึงเดือน 4 เจ้าเมืองยาง ผู้เป็นลูกพระสุธรรมราชาเอาหมูไปใส่เจ้าเชียงแสนหลักข้างตายไป แล้วขับไล่เจ้าเมืองกา เจ้าเมืองแกลง เจ้าเมืองเขมไปหาขยวนลื้อ เจ้าเมืองขอนแก่นได้

ถึงปีกัดไค้ จุลศักราช 961 (ปีขุนเอกศก พ.ศ. 2142) เจ้าหัวของเพยโร เมืองสาต แสนราชวังหลู หนิมา มีช้าง 22

ตัวเอาถวายเป็นแผ่นดิน มีช้างแก้วมาลอย ตัว 1 จอมใจเหล็กตัว 1 จอมใจเบิก (เพชร) ตัว 1 เป็นสำคัญ ถวายพระยาคำท้าว
สุธรรมราชา ท่านจึงมีเดชาฤทธิ์มากนัก

ถึงปีคดใจ จุลศักราช 962 (ปีชวดโทศก พ.ศ. 2143) เจ้าเมืองล้านช้าง มาถวายช้าง 12 ตัว แล้วราชภิเษกเรียกชื่อว่า
“พระยารมริกราชา”

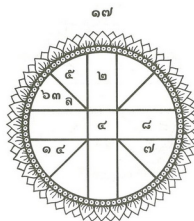
ถึงปีริวงเป่า จุลศักราช 963 (ปีจุลศักราช พ.ศ. 2144) ชาวได้มารบ มาถึงเชียงตวันเรศมادتช้างตาย จึงต้องหนีกลับ
ไปตั้งเก่า ปีต่อมา เมื่อลูกกินเมืองแทนแล้ว ให้มาอ่อนข้อแต่งตั้งนาวสรีลักษ์เป็นหัวหน้า เอาช้างมาถวาย 10 ตัว มีช้างทรงนารี
เป็นสำคัญ

เมื่อนั้นพวกลื้อ พวกแลม พวกเม้ง พวกป๋อง พวกอังวะ ต่างก็มาราชภิเษก เรียกชื่อว่า “มหาธรรมมริกราชา” เพราะ
5 (พดด้สนด) เป็นอจจ 6 (ศุกร) เป็นเกษตรมังทราภิเษกเป็นลูก รักยิ่งกว่าพระยาอื่น ๆ ทั้งหมด

ยามนั้นชาวเขินเชียงตงอยู่สุขสวัสดิ์ “ไทยอยู่ต่างคำ ข้าอยู่ต่างชาย” “ข้าพหนาปลาถูก” รุ่งเรืองด้วยเดชฤทธิ์มากนัก
ได้สร้างหอเวชัยยอนนครไชยในยามนี้

มหาธรรมมริกราชากินเมืองได้ 24 ปี ท่านให้ความเจริญแก่ไพร่ ไทเมือง พุทธศาสนาก็รุ่งเรืองมาก ได้สร้างสุวรรณาราม
ท่านตายปีคดสัน จุลศักราช 982 (ปีวอกโทศก พ.ศ. 2163) เดือน 11 เสวยเมืองนาน 24 ปี อายุท่านได้ 60 ปี

เจ้าชาก พระยาแก้วปราบนรินทา

เจ้าชาก

ถึงเดือน 3 ออก 10 ค่ำ เมืองทั้งมวลซึ่งมีพระยาแสนเป็นหัวหน้า และคณะสงฆ์ทั้ง 2 คณะได้อาราธนาเจ้าเมืองชาก
ผู้เป็นอุปราชและเป็นน้องแทน

ท่านเกิดปีคดไค้ จุลศักราช 937 (ปีกุนสัปตศก พ.ศ. 2118) เดือน 6 แรม 3 ค่ำ วันจันทร์ทนต์ไทวันเก่าเป่า (วันจล
แรมวันอันดับ 10) ยามเพรา ฤกษ์ 25 ตัว (บุรพภัทรบท) อายุได้ 35 กินเมือง เรียกชื่อว่า “พระยาแก้วปราบนรินทา”

ถึงปีริวงเร็ว จุลศักราช 983 (ปีระกาศตริศก พ.ศ. 2164) เดือน 12 แรม 5 ค่ำ เจ้าฟ้าเมืองนายน พร้อมพระยา

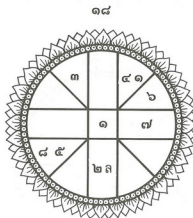
ล้านที่เป็นแขกอยู่ที่หอ และเจ้าเมืองเลนและอุปราชจอมทอง พร้อมกันแข็งข้อต่อพระยาแก้ว พระยาแก้วไปเอาชาวแลมมาช่วยก็สู้ไม่ไหว ไปเอาชาวลื้อมาช่วยก็ไม่ชนะมังตราฟ้าสุทโธจึงใช้มังจ่อเอาหมู่ศึกพม่ามาเอา จึงได้เมืองนายนามนั้น แล้วมาเอาชาวเขินลงไปมากนัก มีอุปราชจอมทอง เจ้าเมืองเลนเป็นสำคัญ ฐานคิดคดต่อเจ้าเมืองเขิน

ถึงปีดับเป้า จุลศักราช 987 (จุลศัปตศก พ.ศ. 2168) ชาวลื้อแข็งข้อต่อมังตรา(พม่า) มังตราจึงส่งทหารไปเมืองแซ่ พระยาปราบนรินทาไปอยู่เมืองแซ่ด้วย ยามนั้นพระยา เขียงเรืองและเจ้าเมืองนุง ชาวพก ชาวข่า ด้านตะวันตกทั้งหมด แข็งข้อต่อพระยาแก้ว พระยาแก้วจึงเอาเจ้าเมืองเลน เจ้าเมืองนุงมอบให้พม่า พม่าก็เอalangงะทั้งหมด ได้เมืองลื้อแล้ว พม่าก็กลับอังวะไป

ระหว่างที่พระยาแก้วกินเมือง ลูกเมืองกับชาวเมืองนายนึงข้อ เพราะเคยกับสรีเป็นวินาศ แก่ลัคนา 4 (พู) แดก หิ้นไม่ครอบงำได้ตัวท่าน เพราะลัคนาดกภูมิเดช ฟ้าสุทโธมาช่วยเพราะ 6 (ศุกร) ข้อนลัคนา 3 (อังคาร) เป็นกาลกัณห์ เป็นมรณะ พระยาแก้วปราบนรินทร์ กินเมืองได้ 17 ปี อายุได้ 62 ปีตายเมื่อปีเมืองเป้า จุลศักราช 999 (ปีฉลูนพศก พ.ศ. 2180)

ยามนั้นเมืองเขินมีศึกลำบากยากเข็ญมากนัก

เจ้าอุ่น-พระยาสุริยราชา หรือพระยาอาทิตยราชา

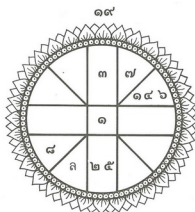
เจ้าอุ่น

เจ้าอุ่น ลูกพระยาเกียงคำ กินนาซาก ท่านเกิดปีริ้วงเป้า จุลศักราช 963 (ปีฉลูตรีศก พ.ศ. 2144) เดือน 5 แรม 4 ค่ำ ยามกลองแลง ฤกษ์ได้ 16 ตัว (วิสาข) ยามนั้นอายุท่านได้ 37 ปี พระยาแสนเป็นหัวหน้ากับไพร่ทั้งหมด และคณะสงฆ์ทั้ง 2 พร้อมกับพม่า เอาเจ้าเมืองชาลผู้เป็นลูกพระยาแก้วปราบนรินทร์ กินเมืองแทนในบิเบกีย จุลศักราช 1000 (ปีชาลสัมฤทธิศก พ.ศ. 2181) เรียกชื่อว่า "พระยาสุริยราชา" ต่อมาราชาภิเษก เปลี่ยนชื่อเป็น พระยาอาทิตยราชา"

ท่านได้จากเมืองไปเชียงใหม่เพราะ 2 (จันทร์) และ 5 (พฤหัสบดี) เป็นศัตรูโยคอยู่หน้าลัคนา ท่านให้มาเจ้าพรหม
เพราะ 7 (เสาร์) เล็งลัคนา เดือน 4 ดับ ฆ่าอุปราชเดือน 5 เพ็ญ เภา (ศพ) พระยาเชียงใหม่ที่วัดเชียงงาม

ท่านกินเมืองได้ 23 ปี อายุได้ 60 ปี ตายปีกดใจ จุลศักราช 1022 (ปีชวดโทศก พ.ศ. 2203) เดือนยี่ แรม 10 ค่ำ

เจ้าอินคำ - พระยารัตนพันธู์

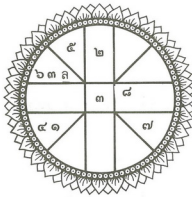

เจ้าอินคำ

เจ้าอินคำลูกเจ้าเชียงใหม่ เกิดปีเต่าสัน จุลศักราช 994 (ปีวอกจัตวาศก พ.ศ. 2175) เดือน 4 ขึ้น 7 ค่ำ วันจันทร์
หนไทวันดับเม็ด (วันมะแม แม่วันอันดับ 2) ฤกษ์ 2 ตัว (ภรณ์) ยามเที่ยงวัน ท่านกินนางอมได้ร่วมอุปราชและเมืองนายเชียง
ข้อ พม่าอลงทองสา อยู่เมืองอังวะ แล้วถูกส่งขึ้นมากินเมืองเขินเมื่อปีรังแปา จุลศักราช 1023 (ปีฉลูศก พ.ศ. 2204) เรียก
ชื่อว่า "พระยารัตนพันธู์" กินเมืองได้ 18 ปี ตาย

เจ้ารามหมื่น - พระยาสุรินทราชา

๒๐

เจ้าออกสิงห์

เจ้าออกสิงห์ หรือเจ้ารามหมื่น เกิดปีกำเ้า จุลศักราช 995 (ปีระกาเบญจศก พ.ศ. 2176) เดือน 9 แรม 7 ค่ำ หนไทวันดับเป้า (วันฉลู แ่มวันอันดับ 2) ยามกลองสู่รุ่ง ฤกษ์ 1 ตัว (อศวิม) 5 (พฤทศบดี) เป็นศรี เข้าวินาศ แก่ลัคนา มี เดชชนะม่าน เพราะ 3 (อังคาร) 4 (พุธ) เป็นมิตรโยคช้อนลัคนา และ 7 (เสาร์) เป็นเดชแก่ลัคนา

ทำนกินเมืองเมื่ออายุ 45 ปีในปีเบิกส้า จุลศักราช 1040 (ปีมะเมียสัมฤทธิศก พ.ศ. 2221) พระยาแสนหลวงเชียงจีน เป็นประธานทั้งนอกทั้งใน เอาเจ้ารามหมื่น ซึ่งเป็นลูกคนที่ 2 กินเมืองเมื่อเดือน 4 เรียกชื่อว่า "พระยาสุรินทราชา" และ เอาคนน้องคือเจ้าเมืองซากเป็นอุปราช

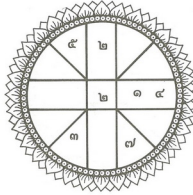
ถึงปีเต่าเล็ด จุลศักราช 1044 (ปีจอจัตวาศก พ.ศ. 2225) วันสังขานต์ไป แผ่นดินไหวลิบครึ่ง จนถึงกลางพรรษา ทำให้เจดีย์หักพัง ทั้งพระทั้งมรวาสตายไป 180 ผู้คนบาดเจ็บมากนัก เศียรพระพุทธรูปองค์ใหญ่วัดป่าแดง วัดยางกวงหักลง พระพุทธรูปเสียหายมาก ได้ข่าวให้ทั้งเมืองทำบุญใหญ่ ให้ถวายเมืองให้แก่คณะสงฆ์ทั้ง 2 คณะครบ 7 วัน จึงบูชาเอาเมืองคืน

ถึงปีกำไ้ จุลศักราช 1045 (ปีกุนเบญจศก พ.ศ. 2226) ฟ้ามืงนายเอาหมู่ข้ามาพึ่งราชสมภาร พระยาสุรินทราชา มีเดชฤทธิมากนัก จะหาผู้เปรียบไม่ได้ ไม่มีใครกล้าแข็งข้อทั้งนอกเมืองในเมือง ย่อมโน้มสุราชสมภารทั้งหมด ท่านเองก็ไม่ ไปอ่อนน้อมต่อมั่งทราชังวะ (กษัตริย์พม่า)

พระยาสุรินทราชากินเมืองได้ 8 ปี อายุได้ 53 ปีก็ตายในปีวรายยี่ จุลศักราช 1048 (ปีชลาธิุศก พ.ศ. 2229) เดือน 12 แรม 5 ค่ำ

เจ้าแก้วบุญมา อุทัยไตรวัจระ

๒๑

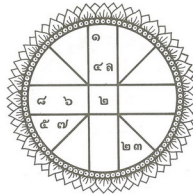
เจ้าแก้วบุญมา

เจ้าเมืองเหล็กชื่อเจ้าแก้วบุญมา เป็นลูกมหาธรรมราชา ท่านเกิดปีกัศเหมา จุลศักราช 1001 (ปีเถาะเอกศก พ.ศ. 2182) เดือน 9 แรม 4 ค่ำ วันเสาร์ ฤกษ์ 25 ตัว (บุรพภัทรบท) ยามเที่ยงคืน

ท่านกินเมืองแทนเมื่ออายุได้ 47 ปี ราชภิกษุ เรียกชื่อว่า “อุทัยไตรวัจระ” หรือเจ้าชะเหล่มาง กินเมืองเมื่อปีรายนี จุลศักราช 1048 (ปีมะโรงอัฐศก พ.ศ. 2229) 2 (จันทร์) เป็นลาภะ 7 (เสาร์) เป็นกฏุมภะ อายุยืนเพราะลัคนาดกภูมิ ต้องหนีจากเมืองเพราะ 3 (อังคาร) เป็น “ม” เล็งลัคนา 4 (พุธ) เป็นศรีเป็นปุตตะ ลูกหญิงค้าขู จึงได้กินเมือง ท่านกินเมืองได้ 17 ปี อายุได้ 64 ปี ตายในปีกัศเมต จุลศักราช 1065 (ปีมะแมเบญจศก พ.ศ. 2246)

เจ้าสาม

๒๒

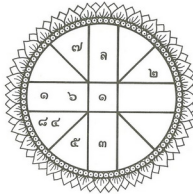
เจ้าสาม

เจ้าสามเกิดปีกาบจิจจุลศักราช 1046 (ปีชวดจศก พ.ศ. 2227) เดือน 7 แรม 3 ค่ำ ยามตูดเช้า ฤกษ์ 20 ตัว (บุรพาชาตม)

เจ้าองค์นี้มีเดชาฤทธิมากนัก แห้งข้อต่อพม่าในปีเปิดจิจจุลศักราช 1070 (ปีชวด สัมฤทธิศก พ.ศ. 2251) ต่อสู้กับพม่าชนะพม่า 3 ครั้ง

เจ้าเมืองขึ้น เจ้าเมืองพี่

๒๓

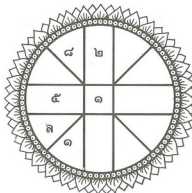
เจ้าเมืองขึ้น

เจ้าเมืองขึ้น ซึ่งเป็นเจ้าแห่งเมืองที่เกิดปีเต่าสัน จุลศักราช 1054 (ปีออกจัตวาศก พ.ศ. 2235) เดือน 10 แรม 2 ค่ำ วันเสาร์ หนไทวันกำเป้า (วันจตุแรมวันอันดับ 10) ฤกษ์ 25 ตัว (บุรพภัทรบาท) ยามกลองแลง เจ้าองค์นี้มีใจบุญ สร้างวัดวาอาราม ท่านได้พราจากพ่อ เพราะ 2 (จันทร์) ตกภูมิ ข้าเป็นวินาศ กลับมาเมืองเพราะ 1 (อาทิตย์) 6 (ศุกร์) เป็นราชพันธู ท่านชอบใส่ดอกข้าวฟ่าง เพราะฟังพวกรับใช้ 7 (เสาร์) ร่วมลัศนา มักฟังธรรมะ สร้างกองบุญ วัดวาอาราม เพราะ 5 และ 2 (พฤหัสบดีและจันทร์) ได้เกณฑ์

ท่านกินเมืองได้ 18 ปีก็ตายในปีเถลิง จุลศักราช 1090 (ปีออกส้มฤทธิศก พ.ศ. 2271)

เจ้าม่อมมยุ

๒๔

เจ้าม่อมมยุ

เจ้าผู้้องร่วมพ่อเป็นเชื้อสายหย่องห่วย เกิดที่เมืองอ้งวะ ชื่อว่า "ม่อมมยุ" เมื่อโตขึ้นมาก็ตามพ่อมาอยู่เมืองเขิน กินนา ขอนเหนือ อายุ 25 ปีกินเมืองเมื่อปีกัตเร้า จุลศักราช 1091 (ปีระกาเอกศก พ.ศ. 2272) เดือน 8 ขึ้น 11 ค่ำ วันอังคาร เจ้า

องค์นี้เกิดปีดับเร้า จุลศักราช 1067 (ปีระกาสัปตศก พ.ศ. 2248) เดือนเจียงเพ็ญ (เดือน 1 เพ็ญ) วันเสาร์ ฤกษ์ 2 ตัว (ภรณ) ยามแตรรุ่ง

เจ้าองค์นี้กินเมืองได้ 8 ปี ไม่ได้ปฏิบัติตามทศราชธรรม ไม่ฟังเสียงเสนาอำมาตย์มักกระทำตามใจตนเอง ขาดสังขธรรม ใจร้ายนัก เพราะ 1 (อาทิตย์) เป็นอัครราชเป็นนิจจ์ เข้าเป็นศัตรู 6 (ศุกร) เป็นกาลกนิ 3 (อังคาร) เป็นศัตรู เกษตรเป็นกาลกนิอยู่หน้าลัคนา 5 (พฤหัสบดี) เป็นวินาศ แก่ลัคนา ไม่กลัวธรรมวิฏ โลกวิฏ เอาแต่ใจตนเอง หาโยริยาตไม่ได้ เพราะเคราะห์ที่เป็นนิจจ์ 4 (พุธ) ตัวเป็นศรีกลับเป็นวินาศ หาสิ่งจพาพไม่ได้ เพราะ 8 (ราหู) อยู่พุธขบ ไม่เป็นที่รักใคร่ของคนอื่น มีศัตรูเบียดเบียน เพราะ 3 (อังคาร) และ 6 (ศุกร) เป็นอัสโยคอยู่หน้าลัคนา เข้าเป็นกาลกนิ เป็นศัตรู มักกระทำบาป เพราะ 8 (ราหู) เป็นมรณะอยู่พุธขบมักทำบุญใหญ่ เพราะ 5 (พฤหัสบดี) เป็นมหาอุจจ์หน้าลัคนา คุ่มดีคุ่มร้าย เพราะ 5 (พฤหัสบดี) เป็นวินาศ แก่ลัคนา

ท่านมักเข้าปล้ำสัตว์พวกกวาแ่ง สร้างเรือนหลังหนึ่งอยู่ตะวันออกเมืองเขมให้ “นางเมือง” อยู่ ให้พวกข้าใช้ไปหาไม้พิน เจอว่าใครงมก็จับมา ถึงวันกาดตุง (วันมีตลาดนัดที่ตลาดตุง) ก็เอาวัวต่างพินเข้าเวียง ขวน “นางเมือง” หน้า 2 ตัว ส่วนเจ้าแค้นเดินคี่ม้าไล่ว่าข้าหอคำ นอกจากนั้นยังคบชู้กับลูกเมียคนอื่นในเวียง สาวคนใดจะแต่งงาน ก็ต้องไหว้ต้องกราบ แล้วเจ้าอนุญาตถึงจะแต่งงานได้ ท่านมักให้วัวต่างเอาหามาเอาเกลือไปขาย วัวใครงมก็จับเอามาเป็นของตน ท่านชอบเลี้ยงผีเลี้ยงพรหมเลยกลายเป็นผีเงี้ยวผียาย ไปกินข้าไพร่คนเมือง ไม่ชอบอยู่หอ ไปอยู่เมืองปุด เมืองเขม

อยู่ไปมา ไพร่ไม่พอใจ จึงพร้อมกันไหว้เจ้าแสนเมืองซึ่งเป็นตาของเจ้าเมืองพี่ พร้อมกับขับเจ้ามอญหนีจากเมืองไปแล้วเอาไปเผาหอคำเสีย เจ้ามอญก็ไปอยู่กับพระยาแสนที่บ้านด้าย

เจ้าติณนทราชา

เจ้าเมืองพี่ องค์ชื่อ “ติณนทราชา” ผู้เป็นน้อง กินเมืองแทน เมื่อปีเมืองไล่ จุลศักราช 1099 (ปีมะเส็งพศก พ.ศ. 2280) ท่านส่งกำลังไปรบเจ้ามอญที่บ้านด้ายพอตีจับได้พระยาแสนที่นั่น

ต่อมามีคำสั่งจากมิงทรา (กษัตริย์พม่า) แต่งตั้งให้เสนาชาวพม่าชื่อ “ธรรมเสนา” มาเมืองเขมพิจารณาเรื่องราวที่มอญมียกขับไล่ แต่ก็ไม่ได้ผล พระยาสามเชียงจีนเป็นประธานของท้าวพระยาทั้งหลาย แต่งตั้งให้พระยาพานแห่ง ป่าม่าน ไปอัญวรายงานเรื่องนี้ต่อมิงทราจึงมี คำสั่ง มาให้เจ้าเมืองพี่ (ออกเสียงเป็น “ปี”) องค์ชื่อ “ติณนทราชา” กินเมืองแทน

ขณะนั้น เจ้ามอญหนีไปเชียงใหม่ เจ้าเชียงใหม่ มีเจ้าปิงกาเป็นหัวหน้า กับคน 300 คน ลัดทางป่าผ่านเมืองลุง เมืองหวิง เมืองแหว มาถึงเวียงในยามพราตึก เผาหอคำในยามกลางคืน เวลานั้นชาวเมืองได้ตื่นลอสสาม คนที่ได้ยินเสียงกลองก็ชวนกันมา พวกยกทัพกันหนี แต่ไม่รู้หนทาง บางหมู่หนีไปจอมล็ก บางหมู่หลงไปศาลาคอ ที่นั้นชาวเร้าม่วยวนตายเสียมากนัก

ต่อมาไม่นานเท่าใด เจ้ามอญซึ่งยังไม่ยอมแพ้ ได้นำชาวเมืองหลาย เมืองยางลงมารบกับเชียงตุงแต่ก็พ่ายแพ้อีก จึงพากันหนีไปเมืองลื้อ (12 พันนา)

ส่วนเจ้าเมืองที่ติณนทราชาซึ่งเป็นใหญ่ใน “หอคำเล่าแก้ว” ก็หนีไปอยู่หัวจันทู แล้วก็อยู่ค้าขายหาขาย ยามนั้นพระยาเชียงแสนจอมศักดิ์ พร้อมกับอาราธนาเจ้าเมืองพี่ลงมายุเมืองชาथा้า และส่งเจ้าเมืองสามผู้เป็นลูกอายุ 12 ปีลงอังวะ

ถึงอายุ 16 ได้ให้เจ้าเมืองมยลงไปยังวะแกด่าง แต่เมืองมยแพ้รวม 2 ครั้ง เพราะมีลูก 2 คนของเมืองมยชื่อเจ้าพิน เจ้ากางเป็นโจรอยู่ในเมืองพม่า เลยให้เจ้าเมืองมยอยู่ที่วังจะเสียเลย

ส่วนเจ้าปิ่นกาชชาย เป็นลูกเต้าเจ้าเมืองมย โดยแม่เป็นหญิงบ้านหลายกวัง (3-4 ไมล์เหนือเชียงตุง) ไปกินเมืองยาง เมืองเชียงตุงจึงไม่มีเจ้าปกครอง 2 ปี มีแต่พ่อเจมสัน เป็นหัวหน้าอยู่ทางกึ่งเมือง ส่วนในเวียงนั้นไม่ค่อยมีคนอยู่

ในเวลาต่อมา ทางพม่ากล่าวกับเจ้าเมืองมยว่า “ลูกมึงเป็นโจรอยู่ มึงจักเอาได้ปัด” เจ้าเมืองมยตอบว่าจะไปเอามาให้ได้ พม่าจึงนำเจ้าเมืองมยกับเจ้าเมืองสามขึ้นมาเชียงตุง ตั้งอยู่เชียงก่า แต่จับเจ้าปิ่นเจ้ากางไม่ได้ สามพ่อเมืองก็ไม่ยอมอ่อนน้อม พม่าจึงนำเจ้าเมืองมยลงเชียงใหม่ แล้วเจ้าเมืองมยก็ตายเสียที่นั่น

ด้านเจ้าเมืองสาม ท่านก็เอาพ่อแม่พี่น้องลงไปสู่ราชสำนักเมืองอังวะ

เจ้าเมืองพิตกันทรราชาผู้เป็นพ่อในปีต่อมาคือปีคตสันจุลศักราช 1102 (ปีวอกโทศก พ.ศ. 2283) ก็ “เสียสมภาร” (ตาย) ที่มุกโซ สงสการเสียที่นั่น

พม่าเอาเจ้าเมืองสามตั้งอยู่ที่ทาวี แล้วเรียกชาวเมืองที่หนีไปอยู่กับลี้เอให้กลับมามีทั้งหมด ในปีนั้น

เจ้าเมืองสาม

เจ้าเมืองสามลงไปยังวะแกด่างปีคตสันจุลศักราช 1102 (ปีวอกโทศก พ.ศ. 2283) มหากษัตริย์พม่าจึงโปรดให้มากินเมืองเชียงตุงขณะนั้นอายุได้ 22 ปี

เจ้าเมืองสามกินเมืองได้ 4 ปี ทางพม่าก็ให้ตั้งเข้าไปและเมียบกเมงมุกกัทขึ้นไปตีฮ่อ พม่ามาถึงก็ให้เจ้าเมืองสามไปด้วย เจ้าเมืองสามกับเมียบกเมงมูไปทางเมืองของ เมืองวัง ส่วนตั้งเข้าไปทางเชียงรุ่ง ด้านเจ้าเมืองสามและเมียบกเมงมูชนะฮ่อได้ข้าวของสมบัติ ลงมา ฝ่ายพม่าให้เจ้าเมืองสามนำลงไปด้วยยังวะ

ด้านเมืองเชียงรุ่งนั้น ตั้งเข้าป่าเป็นแนวทิว ก็แพ้ฮ่อ ฮ่อไล่ตามจนถึงเชียงตุงซึ่งได้กลายเป็นเมืองร้าง ปีนั้นคือปีกาเมตจุลศักราช 1125 (ปีมะแมเบญจศก พ.ศ. 2306) ฮ่อเลยจับเอาเจ้านายเชียงตุงทั้งหมดไปเมืองฮ่อ ฮ่อตีชนะจนถึงเชียงใหม่

สำหรับเมืองเชียงตุง ฮ่อแต่งตั้งให้เจ้าพิน (ปิ่น) เป็นเจ้าแผ่นดินระหว่าง 3 เดือนเข้าพรรษา

ทัพพม่าพร้อมกับเจ้าเมืองสามรวมทัพตีเชียงใหม่ ชนะตลอดจนถึงเชียงตุงระหว่างเดือน 5 เมืองยางไม่ยอมอ่อนน้อม พม่าจึงยกทัพไปตีด้านเมืองอูมแดง ยึดได้เมืองยาง จับชาวเมืองยางทั้งหมดที่หนีไม่ทัน นำลงมาให้อยู่เชียงตุง

ปีต่อมา เจ้ากาง เจ้าพิน ชาวลี้เอ ชาวแควร่วมมือกัน มีเจ้ากางเมืองยางเป็นใหญ่ เมื่อเชียงตุงเรียกให้ลงมาก็ไม่ยอมลง เชียงตุงจึงส่งทัพขึ้นไปปราบ แต่รบกันไม่แพ้ไม่ชนะเด็ดขาด ขณะนั้นเจ้าเมืองเหล็กและพระยาแสนกอง ยกทัพเดินทางลัดป่าลงมาเผาเมืองเชียงตุง ชาวเมืองเชียงตุงหนีลงไปถึงเมืองสาต เจ้าเมืองสามจึงไปขอเอียงโฮม เอียงราย เอียงแสน มาช่วยเอาเชียงตุงกลับมา เมื่อยึดเชียงตุงคืนมาได้แล้วก็ส่งกำลังไปตีเจ้ากาง เจ้าเมืองเหล็กทั้งสองฝ่ายรบกันที่เมืองซาง เมืองนุญ

เจ้ากางนำกำลังมาทางท้าวฮ่อ ถึงกาบุดุ รบกันที่นี้ 21 วันไม่แพ้ไม่ชนะ กำลังเชียงตุงก็ถอยเข้าภายในเวียง ศัตรูล้อมเวียงสู้รบไม่ชนะ ก็ยกกลับไปเมืองตน

ปีนั้นชาวบ้านทำนาไม่ได้ ปีต่อมาคือปีวรายเส็ด จุลศักราช 1128 (ปีจออัฐศก พ.ศ. 2309) ชาวบ้านอดอยาก

หลังจากนั้นเจ้าเมืองสามต้องทิ้งเมืองเชียงตุง ลงไปอยู่เมืองอังวะ

เจ้ากาจ

หม่าจิ้งแต่งตั้งให้เจ้ากาจกินเมืองได้ 3 ปี แต่ไม่ถูกพระทัยกษัตริย์หม่าจิ้งถูกฆ่าตาย

เจ้าเมืองสาม

หม่าเจ้ากาจแล้วหม่าเจ้าเมืองสามกลับมากินเมืองเชียงตุงตามเดิม เรียกชื่อว่า “เจ้าจุมนิสิริเมฆ ภูมินทรินทา เขมาธิติราชา” เจ้าเมืองสามได้ส่งลูกชายอายุ 16 ปี ชื่อเจ้าก่องโดยลงไปรับการอบรมที่ราชสำนักอังวะ

ถึงปีดับไล่จุลศักราช 1147 (ปีมะเส็งสัปดาห์ศก พ.ศ. 2328) พระเป็นเจ้าชื่อ “จุมนิสิริเมฆภูมินทรินทา เขมาธิติราชา” ได้ยกพลกำลังขึ้นไปตีเมือง 12 พันนา ในเดือนเจียง (เดือน 1) ขึ้น 8 ค่ำ วันพุธ กองกำลังของหม่ามี 1 พันคน ได้บังคับของตั้งข้าวปั่วและเมี่ยงกมมู่ เดินทัพทางทาลอ ส่วนทัพเชียงตุงขึ้นตามทางเมืองยางเข้าเมืองแช เมืองทุน แต่เจ้ากระหม่อมป่วยหนักต้องกลับมาเชียงตุง โดยให้พระยาสามหมื่นยางคอง พระยาห้วยทอนองกึ่งเป็นแม่ทัพคุมกำลังขึ้นไปร่วมกับหม่าที่เชียงตุง

เจ้ากระหม่อมกลับมาถึงเมืองเียนเมื่อเดือน 5 ขึ้น 10 ค่ำ

ถึงปีรวายสัปดาห์จุลศักราช 1148 (ปีมะเมียอัฐศก พ.ศ. 2329) เดือน 6 แรม 2 ค่ำ วันเสาร์ ยามเที่ยงคืน เจ้ากระหม่อมสร้างสมภาร (ตาย) แสนลึงกับผู้ติดตาม 3 คน ลงไปอังวะส่งข่าวให้เจ้าก่องโดยซึ่งเป็นลูกเจ้าเมืองสามให้ไหวสากษัตริย์หม่า

ด้านเมืองเชียงตุง พระยาเมืองเชียงจิ้นเป็นประธาน พร้อมกับท้าว พระยา พวก นายข้า เจ้า ได้จัดงานศพตามแบบอย่างเจ้าเจ็ดพันตุ สัตตพันธุราชาดังนี้ ผ้าประดับแก้ว 15 ชิ้น หน้าแว่น 4 หน้า มี 8 แฉก ดอกแก้วพอกคำตัน 14 ชิ้น อันคว่ำอันทยายใส่ปิ่นแก้ว หน้าว่าติดทองคำเทวบุตรมี 4 องค์ รูปเทวบุตร 4 องค์ รูปเทวดามี 4 องค์ นั้งคุกเข้าเหนือหัตถิลิงราชาหอส์ 2 ตัว ตั้งเหนือรด ประเพณีมีดังนี้

ถึงเดือน 3 ขึ้น 10 ค่ำ อะมูกิ หม่อราถ่านำผู้ติดตามจากอังวะ 10 คน จากชะกาย เมืองนาย 4 คน นำสาส์นจากอังวะขึ้นเมืองเียน พักอยู่ที่เชียงตุง วัน 13 ค่ำก็เปิดสาส์นออกมาอ่านกษัตริย์หม่าได้ประทานสิ่งของมีดังนี้ อัฐบริวาร 8 เครื่อง กาสา 12 ม้วน ไม้จันทน์ขาว 8 ท่อน ไม้จันทน์แดง 8 ท่อน ฝาปิดน้ำเป็นทองคำ 1 อัน สร้อยทองคำใช้ประดับอก 1 เส้น เข็มขัด 1 เส้น แหวน 1 คู่ น้ำหอมใส่หน้าเต้าแก้ว 4 ใบ ทองคำ 1 หมื่น 2 พัน ทั้งหม่อมมีเท่านี้

เมื่อเตรียมงานทั่วถึงแล้ว ถึงเดือน 3 แรม 12 ค่ำ จะแห่ศพเจ้ากระหม่อมไปทางหลวง แต่ทัพหม่าซึ่งตั้งอยู่ที่เชียงงาม ไม่ยอมให้ไปทางหลวง

ที่ปัจจุบันนี้ ล้อมรั้วราชวัตร 3 ชั้น เส้าหอแผ่นผ้าแดง ดอกบัวยอดเสาดิตทองในทุกเล่มต้นเสาปลูกกล้วย อ้อย ทั้งนี้ก็ตามประเพณีทุกอย่าง

งานศพเสร็จ ได้ให้ของกำนัลแก่หม่ามีดังนี้ สำหรับอะมูกิ หัวหน้า ดาบริเงิน 1 เล่ม ผ้าสักหลาดผืน 1 เส้น ลูกน้อง 4 คน ให้กล่องใส่หมากพลูคนละใบน้ำหนัก 3 “ซาง” เติ่น 6 “ซ็อย” (ประมาณ 21.6 ปอนด์) น้ำร้อยห้าบาท สำหรับ

คนชะกาย เมืองนายก็ให้ดาบรมเงิน 1 เล่ม ผ้า 1 ผืน ลูกน้อง 2 คน กล่องหมากคนละลูก น้ำหนัก 3 “ซาม” เงิน 3 “ซ้อย”
น้ำร้อยห้าบาทมีดังนี้

เจ้าเมืองสามหรือเจ้าจุฬมณี สิริเมฆ ภูมินทนรินทา เขมาธิติราชา กินเมืองได้ 44 ปี ตายปีรวายสจ้า จุลศักราช
1148 (ปีมะเมียอัฐศก พ.ศ. 2329) เดือน 6 แรม 2 ค่ำ วันเสาร์ยามเที่ยงคืน (เจ้าเมืองสามองค์นี้ได้กินเมือง 2 ครั้ง)

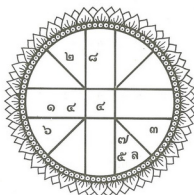
เจ้ากองโตย

ถึงปีเมืองเม็ต จุลศักราช 1149 (ปีมะแมนพศก พ.ศ. 2330) เดือน 3 ขึ้น 10 ค่ำ มังทราภษัตริย์พม่าแต่งตั้งให้เจ้า
กองโตย ซึ่งเป็นลูกของเจ้าเมืองสามมากินเมืองแทน ขณะนั้นอายุได้ 18 ปี ชื่อว่า “สารกยะ ภูมินท นรินทา เขมาธิติราชา”

เจ้ากองโตยกินเมืองได้ 15 ปี ถึงปีเต่าเล็ด จุลศักราช 1164 (ปีจอจัตวาศก พ.ศ. 2345) ชาวเชียงใหม่ก็ยกกำลังขึ้น
มาตีเมืองเชียงตุง ได้ตัวเจ้ากองโตยพร้อมทั้งไพร่ฟ้าข้าเมืองนำลงไปอยู่ที่เชียงใหม่

เจ้ามทขนาน

๒๕

เจ้ามทขนาน

ที่ยังตกค้างอยู่เชียงตุงมีเจ้าดวงแสง น้องเจ้ากองโตย หรือเรียกอีกชื่อว่า “เจ้ามทขนาน” ซึ่งเป็นลูกเจ้าเมืองสาม
จุฬมณีสิริเมฆ ภูมินท นรินทา เขมาธิติราชา ท่านได้หนีไปอยู่ที่ข้า 11 บ้าน - 15 บ้าน (ชื่อสถานที่) ท่านนำลูกเมียไป ลี้ภัย
ที่ยางเพียงแล้ว ค่อยมารวบรวมข้าไพร่ไทเมืองที่ยังมีอยู่ ตั้งอยู่ที่เมืองหลวย เมืองยาง

ด้านเจ้ากองโดย ผู้เป็นพี่ที่ลงไปอยู่เชียงใหม่ ได้ออกทางเชียงใหม่ให้ส่งไปอยู่ที่เชียงแสน เมื่อได้ไปอยู่เชียงแสน เจ้ากองโดยมักพาพลพรรคขึ้นไปตีพวกลื้อ แล่ม บ่อฟ้า มั่งเลน ทุกเมืองเป็นประจำไม่ขาด เสร็จแล้วก็กลับลงมาอยู่เชียงแสน

ส่วนเจ้าดวงแสง มหาชนานผู้น้องซึ่งค้างอยู่ที่เมืองหลวย เมืองยางนั้น รวบรวมกำลังต่อต้านพม่าเสมอ ต่อมากษัตริย์อังวะก็ส่ง “เมงมหารุส” เป็นแม่ทัพขึ้นอยู่เมืองนาย แล้วยกหมู่ทัพเข้าพม่าเมืองตะวันตกแม่น้ำคงกับทัพพม่าขึ้นไปตีเจ้ากองโดยที่เมืองหลวย เมืองยาง เจ้ากองโดยต่อต้านทัพพม่านั้นได้ 11-12 ปีก็ไม่อาจชนะพม่าได้ ก็นำไพร่ทอลงไปอยู่เชียงแสนทั้งหมดที่ยังอยู่ก็มีแสนลำ พัน 11 บ้าน 12 บ้าน เมืองชาก เมืองนุ่เท่านั้น

ท้าวคำว้าง ซึ่งเป็นคนของเจ้ามหาชนานแต่ไม่ได้ลงไปเชียงแสน ก็เข้าฝ่ายพม่าแล้ว ส่งหนังสือไปถึงเจ้ามหาชนานที่เชียงแสน เจ้ามหาชนานได้รับหนังสือแล้วก็ไม่บอกกล่าวให้ใครรู้ ส่วนชาวใต้ (เชียงใหม่) ก็ว่าจะนำตัวเจ้ามหาชนานลงไปเชียงใหม่ เจ้ามหาชนานรำพึงว่า ถ้าหากข้าลงไปเชียงใหม่แล้ว ก็จะต้องอยู่กับบ้านเมืองเดิมคงได้ ท่านคิดดังนี้แล้วก็ปรารภกับไพร่โทที่ตามท่านมากก็พร้อมใจกันพาลูกเมียหนีจากชาวใต้ไปถึงเมืองยาง พอถึงเมืองยางก็จัดเครื่องบรรณาการ มีช้าง 12 ตัวเป็นต้น แล้วเจ้ามหาชนานก็นำคณะลงไปสวามีภักดีต่อกษัตริย์อังวะ (พม่า)

เจ้ามหาชนานกินเมืองเชียงตุง

กษัตริย์อังวะก็ไม่เอาโทษเจ้ามหาชนานแต่อย่างใด ได้มอบช้างและตำแหน่งเจ้าปราบปวโรในเมือเชียงตุงให้แก่เจ้าเข่นพรพรชน เรียกชื่อว่า “เจ้าฟ้าหลวงเขมรัฐ มหาสิงหะวรสุธรรมราชาธิราช”

เจ้าดวงแสง มหาชนานเสวยเมืองเมื่อปีกาบเส็ด จุลศักราช 1176 (ปีจอจศก พ.ศ. 2357) เครื่อง “อาบช้างทานเมือง” ที่กษัตริย์อังวะตนชื่อปทุมเมง ประทานให้พร้อมตำแหน่งเจ้าฟ้าหลวงเขมรัฐนั้น มีดังนี้ ชันทองค่า 12 เหลี่ยมประดับอัญมณี เครื่องในพร้อม 1 ใบ ชันกาบทองค่าประดับอัญมณี 1 ใบ กล่องใส่เมี่ยงประดับอัญมณี 1 ใบ กล่องหมากพลูทองคำ 1 ใบ โลห้าวทองค่าประดับอัญมณี 2 ใบ ยาม 12 เหลี่ยมเป็นทองคำประดับอัญมณี 1 ใบ มงกุฎทองคำ 1 ใบ คาบปักทองคำประดับอัญมณี 1 เล่ม รองเท้าทองคำ 1 คู่ สร้อยสังวาล 15 เส้น คาบใส่ฝักทองคำ 9 เล่มประดับอัญมณี 4 เล่ม จักรขาวแขนบายศรีทอง 3 รวมยอดทองคำ 4 อัน ร่มทองคำ 8 เล่ม พัดด้ามทอง 2 ใบ รด 1 คัน แลห้วยร่มทอง 4 เส้น ช้างตัวผู้ 2 ตัว ช้างตัวเมีย 2 ตัว ผ้าห่มหัวช้างประดับไหมทอง 1 ผืน “บ่วงค่าประดับแก้ว” (สัปคับช้างประดับอัญมณี) 1 หลัง ตั้งกอง (เก้าอี้) ริมทอง 1 ใบ กลองแดง 14 ใบ พูรูราพา 2 อัน ปีเตอร์เล็ก 2 อัน หอ 12 หลังร่วมพื้น ช้างบนทาสีหางตอนกลางใส่ปราสาททองคำต้น ช่อฟ้าติดทองใบ ฝาหน้าเป็นทองคำต้น มีราชหงส์ 4 ตัว เสาคานปิดทอง แขนวกระดิ่งแดง แท่นบัลลังก์สูง 4 คอกปิดทองประดับแก้วมีรูปเทวบุตร 2 องค์แบกคาบอยู่ติดแท่นบัลลังก์

กำแพงเวียงก็ก่อด้วยอิฐผาสุก มี “หอหึ่งหอเตือ” ประตुरิวก่อหิน เจาะช่องมั่งตราปทุมเมง ได้พระราชทานฉะนี้

เจ้ามหาชนานองค์นี้เกิดปีว้างเป้า จุลศักราช 1143 (จุลศักราช พ.ศ. 2324) เดือน 10 แรม 7 ค่ำ วันเสาร์ หนไทรวันกำไล (วันมะเส็ง แรมวันอันดับ 10) ยามกลองแสง ฤกษ์ 3 ตัว (ฤกติก) เดิมท่านชื่อเจ้าดวงแสง เมื่อมาเป็นเนรชื้อเจ้ามหาชนานสีกออกมาคนทั้งหลายเรียกชื่อเจ้าว่ามหาชนาน มหากษัตริย์อังวะจะพระราชทานให้เป็นพระยาเสวยเมืองเชียงตุงชื่อว่า “เจ้าฟ้าหลวง

เขมรรัฐ มหาสิงหะบรมสุทธรมราชา" ท่านได้กินเมืองเพราะ 2 (จันทร์) เป็นมิตรแก่ลัคนา เข้าเป็นกิตติเกณฑ์ เป็นอุจจ์ 3 (อังคาร) นำลัคนาขึ้นต้นเข้าเป็นอริ 4 (พุธ) เป็นมรณะแก่ลัคนา ศัตรูก็ไซ้ 7 (เสาร์) และลัคนาซ้อนกัน 5 (พฤหัสบดี) ซ้อน ลัคนาอานิสสงส์ทำบุญมาก 3 (อังคาร) นำ ลัคนาเข้าเป็นพันธมิตร เป็นลาภะ ศัตรูอ่อนน้อม ขึ้นปลาย 3 (อังคาร) เป็นอริ มี พยาธิมาก

ท่านเสวยเมืองปีก่าเร้า มาถึงปีเมืองไล่ จุลศักราช 1219 (ปีมะเส็งนพศพ พ.ศ. 2400) เดือน 8 แรม 11 ค่ำ วัน พฤหัสบดี หนไทวันเมืองเป้า (วันจตุ แรมวันอันดับ 4) ฤกษ์ 3 ตัว (กฤตกา) ยามรุ่ง เจ้าหม่อมสร้างสมภาร (ตาย) ถึงเดือนเจียง แรม 11 ค่ำ สงสการ (ฉาปนกิจศพ) ขณะอายุได้ 76 ปี

(จบพิบกระดาษสาของพระยาทางหลวง)

อธิบายเรื่องวันเดือนปีในพงศาวดารเมืองเชียงตุง

ทวี สว่างปัญญากร

เพื่อความเข้าใจอันถูกต้องลำดับเหตุการณ์ใน “พงศาวดารเมืองเชียงตุง” คงต้องชี้แจงข้อแตกต่างของประเพณีการนับเวลาของไทเขินกับของไทยสยาม ซึ่งอาจเปรียบเทียบอย่างสังเขป ดังต่อไปนี้

1. ศักราชในพงศาวดารและตำนานไทเขิน แม้ว่าจะไม่ระบุเป็น “จุลศักราช” ก็ตาม มักจะเป็นจุลศักราช
2. ตัวเลขจุลศักราชของไทเขินตรงกับของไทย
3. ตัวเลขพุทธศักราชไทเขินจะมากกว่าไทย 1 ปี เพราะคำนวณตามเกณฑ์ บวกลบด้วย 1182 ตามอย่างพม่า (ไทยบวกลบด้วย 1181) เช่น พ.ศ. 2533 ของไทยจะตรงกับ พ.ศ. 2534 ของพม่า ไทเขินเชียงตุงและไทลื้อ 12 พันนา
4. ไทเขินนับเดือนเร็วกว่าไทย 1 เดือน เช่นเดือน 5 ไทยจะตรงกับเดือน 6 ของไทเขินเชียงตุงและไทลื้อ 12 พันนา และตรงกับเดือน 7 ของภาคเหนือประเทศไทย เมื่ออ่านตัวเลขเดือนไทเขิน จึงต้องลบด้วย 1 เสมอเพื่อหาเดือนไทย ในกรณีนี้ การนับเดือนแรกของปีจันทรคติว่า “จิตรมาส” เดือนต่อมาว่า “วิสาขมาส” ฯลฯ จึงชัดเจนกว่าการใช้ตัวเลข
5. เดือนศักราชมี 30 วัน และเดือนคู่ไทเขินมี 29 วัน ในทางกลับกัน เดือนศักราชมี 29 วัน และเดือนคู่ไทยมี 30 วัน
6. ปโยธิกมาสไทเขินมีเดือน 9 สองหน ส่วนทางไทยมีเดือน 8 สองหน
7. ปโยธิกวารไทเขินเพิ่ม 1 วันให้เดือน 8 แต่ทางไทยปโยธิกวารเพิ่ม 1 วันให้เดือน 7
8. วันไทเขินมี 3 ประเภทคือ วันโดย วันเมงและวันออก วันลง วันโดยคือระบบชนไท ซึ่งใช้ชื่อ 60 ชื่อลำดับวัน เช่นเดียวกับปี เช่นวันกาบใจ วันดับเป้า เป็นต้น คำแรกคือแม่วัน (หรือแม่ปี) คำที่สองคือลูกวันหรือลูกปี แม่วัน แม่ปีมี 10 คือ 1. กาบ 2. ดับ 3. เป้า 4. เม้ง 5. เป็ก 6. กัด 7. กต 8. รวง 9. เต้า 10. ก่า ส่วนลูกวันลูกปีมี 12 คือ 1. โจ้ 2. เป้า 3. ยี 4. เหม้า 5. สี 6. สี 7. สะจ่า 8. เม็ด 9. สัน 10. เร้า 11. เล็ด 12. โกซึ่งตรงกับ 1. ขวด 2. จลุของไทย ฯลฯ
9. จุลศักราชที่มีเลขท้ายเป็น 1 ซึ่งไทยเรียกเป็นเอกศก ไทเขินเรียกว่า “ปีกัด” ไม่ได้เรียก “ปีกาบ” แต่ประการใด ชื่อนี้อธิบายการเข้าใจผิดของการนับเอกศก ไทศก กาบจึงตรงกับจกศกไม่ใช่เอกศก
10. ชื่อปีชนไท ชื่อวันชนไทจะตรงกันตามปฏิทินไทเกือบทุกเผ่า แม้ว่าตัวเลขเดือน ตัวเลขวันขึ้นแรมผิดกันก็ตาม ในการคำนวณปี วันชนไทจึงสำคัญกว่า เช่นวันพฤหัสบดีเมืองเป้าต้องรอบหนึ่ง 420 วันถึงจะมีอีกครั้ง จึงไม่มีข้อสงสัย ส่วนวันขึ้นแรมเดือนอาจคลาดเคลื่อนก็ได้
11. แม่ปีแม่วันมี 10 ลูกปีลูกวันมี 12 แต่จำนวนรวมของระบบชนไท มีแค่ 60 ชื่อ เป็น 1 รอบ ไม่ใช่ 10 คูณ 12 เป็น 120 แต่ประการใด การที่คิดวาระระบบวันโดย ปีโดยมี 120 ชื่อนั้นเป็นความเข้าใจผิดพลาด สาเหตุที่มีแค่ 60 เพราะระบบการประกอบแม่ปีกับลูกปีคือแม่ปีเลขคู่ประกอบกับลูกปีเลขคี่ และแม่ปีเลขคู่ประกอบกับลูกปีเลขคู่เท่านั้น สับกันไม่ได้ เมื่อประกอบวิธีนี้แล้วจะมี 60 ชื่อเท่านั้น
12. ฝ่ายไทเขินจุลศักราชที่มีเลขท้ายเป็น 1 ว่า “เอกศก” และไม่นับนับตามเลขท้ายศักราชอื่น “เอกศกไทย” ตรงกับ “กัด” ของไทเผ่าอื่นๆ ไม่ใช่ “กาบ”
13. “วันเมง” คือวารของไทย หรือชื่อวันอาทิตย์ วันจันทร์ ฯลฯ ของลัปดาห์
14. วารของไทเขินมักเขียนด้วยตัวเลขคือ 1 แทนวันอาทิตย์ 2 แทนวันจันทร์ ฯลฯ
15. วันออกคือวันขึ้น วันลงคือวันแรม
16. การนับชื่อชนไทเริ่มด้วย “กาบใจ” เสมอ กาบคือแม่ปีแม่วันอันดับ 1 และใจเป็นลูกปีลูกวันอันดับ 1 ลำดับนี้ตายตัว ส่วนจุลศักราช 1 นั้นตรงกับปี “กัดใจ” ไม่ใช่กาบใจ เพราะระบบชนไทใช้กันก่อน จุลศักราชเพิ่งจะใช้กันทีหลังนี้ จ.ศ. 1 ไทยเรียกเป็นปีขุนเอกศก
17. กาบเป็นชื่อแม่ปีแม่วันอันดับ 1 ไม่ได้เรียกว่า “เอกศก” จะใช้คำว่าเอกศกในความหมายว่าศกอันดับ 1 จะไม่ถูกต้อง กาบตรงกับจกศกเมื่อนับจุลศักราช

18. ไทเขินเรียกวันดังกล่าวว่า “วันพระยารวันมา”ซึ่งในปี จ.ศ. 1351 หรือ พ.ศ. 2532 นี้ตรงกับวันที่ 16 เมษายน
 19. ก่อนวันพระยารวันมา 1 วัน หรือ 2 วันจะมีวัน “สังฆานต์ไป” (ทางภาคเหนือเรียกว่าวันสังฆานต์ล่อง) 1 วัน หรือ 2 วันระหว่างวันสังฆานต์ไปกับวันพระยารวันมานั้นเรียกว่า “วันเนา” หรือวันเสียซึ่งไม่ใช่ปีเก่าและไม่ใช่ปีใหม่
 20. มักจะมีการเข้าใจผิดว่าวันปีใหม่คือวันที่ 15 เมษายนตายตัว และวันปีใหม่เมื่อ 700 ปีก่อนนี้ก็ตรงกับวันที่ 15 เมษายนเหมือนกัน จากการรู้เท่าไม่ถึงการณ์นี้ การคำนวณต่างๆ จึงผิดพลาดไปหมด
 21. วันพระยารวันมา หรือวันขึ้นปีใหม่ไทเขินเริ่มเมื่อพระอาทิตย์โคจรจากราศีมีนเข้าราศีเมษ จึงเปลี่ยนวันขึ้นแรมและเดือนตลอด ไม่ตรงกับวันที่ 15 เมษายนตายตัวแต่ประการใด
 22. ยังมีข้อเข้าใจผิดอีกข้อหนึ่ง คือคิดผิดว่าวันเถลิงศกจันทรคติตามตำนานไทยฝ่ายเหนือ คือวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 5 ตลอดย้อนหลังประวัติศาสตร์
 23. เมื่อคำนวณวันเดือนปีไทของชนชาติใด ต้องศึกษาปฏิทินและวัฒนธรรมการนับเวลาของชนชาตินั้น ไม่ใช่ตัวเลขดาราศาสตร์สมัยใหม่มาคำนวณวันเดือนปีจันทรคติไท หรือใช้โปรแกรมสำเร็จรูปของสุริยคติแบบฝรั่งมาใช้คำนวณวันเดือนปีไท จันทรคติซึ่งมีระบบอธิกมาส อธิกวาร
 24. วิธีใช้ตารางหาชื่อปีคือ ก่อนอื่นดูว่าปีที่จะหาชื่อนั้น หน่ยร้อยอยู่บรรทัดเฉียงบรรทัดใด ขอยกตัวอย่างหาชื่อปี จ.ศ. 1352 ปีนี้เริ่มด้วย 13 หรือ 1300 มีชื่อลูกปืออยู่บรรทัดเฉียงอันกลาง ต่อจากนั้นจงหาตัวเลข 52 ในตาราง พบแล้วจาก 52 อ่านลงทางตั้ง พบ “สจ้จ-มะเมีย-มัว” แล้วจาก 52 อ่านขวางทางนอน ซ้ายหรือขวาก็ได้ จะพบ “กค-โทศก” เราหาได้ว่า จ.ศ. 1352 มีชื่อว่า “กคสจ้จ” หรือ “มะเมียโทศก”
- ขอยกอีกตัวอย่างเกี่ยวกับพุทธศักราช เช่นหาชื่อปี พ.ศ. 2533 ปีนี้เราแยก 25 กับ 33 พ.ศ.ที่เริ่มด้วย 25 นั้นต้องอ่านแถวเฉียงแถวกลาง จากตัวเลข 33 เราอ่านลงแถวกลางจะพบ “สจ้จ-มะเมีย-มัว” และจาก 33 อ่านขวางทางขวาจะพบ “กค-โทศก” ตารางได้ให้คำตอบแบบจับพลันว่า พ.ศ. 2533 คือปี “กคสจ้จ” หรือ “มะเมียโทศก” ปี พ.ศ. 2533 ตรงกับ จ.ศ. 1352 แต่ต้องหาในตารางต่างกันคือสำหรับ จ.ศ. 1352 ก็หาในตารางที่ใช้กับจุลศักราช ส่วน พ.ศ. 2533 ต้องหาในตารางที่ใช้กับพุทธศักราช

หนังสือที่ให้รายละเอียดคือ “ศักราชเทียบหนไท” และ “แม่กาบใจ” ซึ่งผู้เรียบเรียงได้ตีพิมพ์หลายปีมาแล้ว

ทวิ สว่างปัญญาถูร

[illegible]

မိမိတို့သည် ဂန္ထဝင်ကြီးတို့၏ ဝိညာဉ်ကို ချစ်ခင်အားရစွာ ချီးမွမ်းကြသည်။

ชื่อศกหรือแม่ไปเรียนเทียบ (ใช้กับจุดศักราช)
ทวิ ส่วนปัญญากร รวบรวม

	ไทย	ไทยวน	ไทจีน	ไทลื้อ	ไทใหญ่	ไทมว	จีน	เวียดนาม
1	เอกศก	กัต ꨀꩢ	กัต ꨀꩢ	กัต ꨀꩢ	กัต ꨀꩢ	กัต ꨀꩢ	จี 己	กี KỶ
2	โทศก	กต ꨀꩣ	กต ꨀꩣ	กต ꨀꩣ	ขต ꨀꩣ	ขต ꨀꩣ	เก็ง 庚	แกง CANH
3	ตรีศก	ถ่วง ꨀꩤ	โถ่ง ꨀꩤ	โถ่ง ꨀꩤ	ถ้ง ꨀꩤ	ถ้ง ꨀꩤ	ชิน 辛	เติน TÂN
4	จัตวาศก	เต่า ꨀꩥ	เต่า ꨀꩥ	เต่า ꨀꩥ	เต่า ꨀꩥ	เต่า ꨀꩥ	เหียน 壬	ญีม NHÂM
5	เบญจศก	ก่า ꨀꩦ	ก่า ꨀꩦ	ก่า ꨀꩦ	ก่า ꨀꩦ	ก่า ꨀꩦ	เกว 癸	กรวี QUÝ
6	ฉศก	กาบ ꨀꩧ	กาบ ꨀꩧ	กาบ ꨀꩧ	กาบ ꨀꩧ	กาบ ꨀꩧ	เจีย 甲	ย้าย GIÁP
7	สัปตศก	คับ ꨀꩨ	คับ ꨀꩨ	คับ ꨀꩨ	คับ ꨀꩨ	คับ ꨀꩨ	อี 乙	เอ็ค 'ÁT
8	อัฏศก	รวาย ꨀꩩ	รวาย ꨀꩩ	ลาย ꨀꩩ	ช้าย ꨀꩩ	ช้าย ꨀꩩ	บิ่ง 丙	บิ่ง BÍNH
9	นพศก	เมื่อง ꨀꩪ	เมื่อง ꨀꩪ	เมื่อง ꨀꩪ	เมื่อง ꨀꩪ	เมื่อง ꨀꩪ	คิ่ง 丁	คิ่ง ĐINH
10	สัมฤทธิศก	เป็ก ꨀꩫ	เป็ก ꨀꩫ	เป็ก ꨀꩫ	เป็ก ꨀꩫ	เป็ก ꨀꩫ	อู่ 戊	เหมา MẬU

ชื่อ 12 ปีนักษัตรในภาษาไทยต่าง ๆ
ที่ สว่างปัญญาคุณ รวบรวม

	นักษัตร	ไทย	ไทยวน	ไทจีน	ไทลื้อ	ไทใหญ่	ไทมลาย	จีน	เวียดนาม
1	หนู 	ชวด	จ้ะ ໄຈ	จ้ะ ໄຈ	จ้ะ ໄຈ	เจ้อ-ฮิ ꨀꨣ	เจ้อ-ฮิ ꨀꨣ	จื่อ 子	ตี้ Tý
2	วัว 	ฉลู	เป้า ເປົ້າ	เป้า ເປົ້າ	เป้า ເປົ້າ	เป้า ເປົ້າ	เป้า ເປົ້າ	โจว 丑	สือ-ว Sībū
3	เสือ 	ขาด	ยี่ ຍີ	ยี่ ຍີ	ยี่ ຍີ	ยี่ ຍີ	ยี่ ຍີ	เหียน 寅	เหียน Dān
4	กระต่าย 	เถาะ	เหม้า ເມົ້າ	เหม้า ເມົ້າ	เหม้า ເມົ້າ	เหม้า ເມົ້າ	เหม้า ເມົ້າ	เหม้า 卯	หม่าว Mǎo
5	งูใหญ่ 	มะโรง	ลี ລີ	ลี ລີ	ลี ລີ	ลี ລີ	ลี ລີ	เถิน 辰	เถิน Thīn
6	งูเล็ก 	มะเส็ง	ไส ໄສ	ไส ໄສ	ไส ໄສ	เส้อ-ฮิ ເສົາ-ຮີ	เส้อ-ฮิ ເສົາ-ຮີ	ชือ 巳	ตี้ Tì
7	ม้า 	มะเมีย	สง่า ສະຮ່າ	สง่า ສະຮ່າ	สง่า ສະຮ່າ	สง่า ສະຮ່າ	สง่า ສະຮ່າ	อู่ 午	หง่อ Ngò
8	แพะ 	มะแม	เม็ค ເມັດ	เม็ค ເມັດ	เม็ค ເມັດ	เม็ค ເມັດ	เม็ค ເມັດ	วี่ 未	หม่วย Mùì
9	ลิง 	วอก	ตัน ຕັນ	ตัน ຕັນ	ตัน ຕັນ	ตัน ຕັນ	ตัน ຕັນ	เชิน 申	เทิน Thīn
10	ไก่ 	ระกา	เต้า ເຕົ້າ	เต้า ເຕົ້າ	เต้า ເຕົ້າ	ฮ่าว ຮ້າວ	ฮ่าว ຮ້າວ	โหยว 酉	เหยา Dāu
11	สุนัข 	จอ	เต็ค ເຕັດ	เต็ค ເຕັດ	เต็ค ເຕັດ	เม็ค ເມັດ	เม็ค ເມັດ	ชือ 戌	ตั่วค Tuât
12	หมู-ช้าง 	ภุน	ไก ໄກ	ไก ໄກ	ไก ໄກ	เก้อ-ฮิ ເກົ້າ-ຮີ	เก้อ-ฮิ ເກົ້າ-ຮີ	ฮ่าย 亥	เหย Hèi

ชื่อปีไท 60 ปีข้างหน้า

เรียบเรียงโดย ทวี สว่างปัญญางกูร

ลำดับ	หนไท	ปี-ศกไทย	พ.ศ.	จ.ศ.	ค.ศ.
๑	กาบใจ	ชวคณศก	๒๕๒๖	๑๓๔๖	๑๙๘๔
๒	คับเป้า	ฉลุสัปตศก	๒๕๒๘	๑๓๔๗	๑๙๘๕
๓	รวายยี่	ขาลอฐศก	๒๕๒๙	๑๓๔๘	๑๙๘๖
๔	เมืองหม้า	เถาะนพศก	๒๕๓๐	๑๓๔๙	๑๙๘๗
๕	เป็กสี่	มะโรงสัมฤทธิศก	๒๕๓๑	๑๓๕๐	๑๙๘๘
๖	กักใส่	มะเส็งเอกศก	๒๕๓๒	๑๓๕๑	๑๙๘๙
๗	กคสจ่า	มะเมียโทศก	๒๕๓๓	๑๓๕๒	๑๙๙๐
๘	ล้วงเม็ค	มะแมตรีศก	๒๕๓๔	๑๓๕๓	๑๙๙๑
๙	เต่าส้น	วอกจัตวาศก	๒๕๓๕	๑๓๕๔	๑๙๙๒
๑๐	ก่าเล้า	ระกาเบญจศก	๒๕๓๖	๑๓๕๕	๑๙๙๓
๑๑	กาบเส็ด	จอจศก	๒๕๓๗	๑๓๕๖	๑๙๙๔
๑๒	คับไก้	กุนสัปตศก	๒๕๓๘	๑๓๕๗	๑๙๙๕
๑๓	รวายใจ	ชวคอฐศก	๒๕๓๙	๑๓๕๘	๑๙๙๖
๑๔	เมืองเป้า	ฉลุนพศก	๒๕๔๐	๑๓๕๙	๑๙๙๗
๑๕	เป็กยี่	ขาลอฐฤทธิศก	๒๕๔๑	๑๓๖๐	๑๙๙๘
๑๖	กักหม้า	เถาะเอกศก	๒๕๔๒	๑๓๖๑	๑๙๙๙
๑๗	กคสี่	มะโรงโทศก	๒๕๔๓	๑๓๖๒	๒๐๐๐
๑๘	ล้วงใส่	มะเส็งศรีศก	๒๕๔๔	๑๓๖๓	๒๐๐๑
๑๙	เต่าสจ่า	มะเมียจัตวาศก	๒๕๔๕	๑๓๖๔	๒๐๐๒
๒๐	ก่าเม็ค	มะแมเบญจศก	๒๕๔๖	๑๓๖๕	๒๐๐๓
๒๑	กาบส้น	วอกจศก	๒๕๔๗	๑๓๖๖	๒๐๐๔
๒๒	คับเล้า	ระกาสัปตศก	๒๕๔๘	๑๓๖๗	๒๐๐๕
๒๓	รวายเส็ด	จออฐศก	๒๕๔๙	๑๓๖๘	๒๐๐๖
๒๔	เมืองไก้	กุนนพศก	๒๕๕๐	๑๓๖๙	๒๐๐๗
๒๕	เป็กใจ	ชวคสัมฤทธิศก	๒๕๕๑	๑๓๗๐	๒๐๐๘
๒๖	กักเป้า	ฉลุเอกศก	๒๕๕๒	๑๓๗๑	๒๐๐๙
๒๗	กคยี่	ขาลโทศก	๒๕๕๓	๑๓๗๒	๒๐๑๐
๒๘	ล้วงหม้า	เถาะศรีศก	๒๕๕๔	๑๓๗๓	๒๐๑๑
๒๙	เต่าสี่	มะโรงจัตวาศก	๒๕๕๕	๑๓๗๔	๒๐๑๒
๓๐	ก่าใส่	มะเส็งเบญจศก	๒๕๕๖	๑๓๗๕	๒๐๑๓

ลำดับ	หนทอ	ปี-ศกไทย	พ.ศ.	จ.ศ.	ค.ศ.
๓๑	กาบสง้า	มะเมียจศก	๒๕๕๖	๑๓๗๖	๒๐๑๔
๓๒	คืบเม็ค	มะแมล็คศก	๒๕๕๘	๑๓๗๗	๒๐๑๕
๓๓	รวายลัน	วอกย้ฐศก	๒๕๕๙	๑๓๗๘	๒๐๑๖
๓๔	เมืองเล้า	ระกานพศก	๒๕๖๐	๑๓๗๙	๒๐๑๗
๓๕	เป็กเต็ค	จอส้มฤทธศก	๒๕๖๑	๑๓๘๐	๒๐๑๘
๓๖	กักไก่อ	กุนเอกศก	๒๕๖๒	๑๓๘๑	๒๐๑๙
๓๗	กคไจ้	ชวดโทศก	๒๕๖๓	๑๓๘๒	๒๐๒๐
๓๘	ล้วงเป้า	ฉลุศรศก	๒๕๖๔	๑๓๘๓	๒๐๒๑
๓๙	เต้ายี้	ขาลจ้ควาศก	๒๕๖๕	๑๓๘๔	๒๐๒๒
๔๐	ก้าเหมา	เถาะเบญจศก	๒๕๖๖	๑๓๘๕	๒๐๒๓
๔๑	กาบสี้	มะโรงจศก	๒๕๖๗	๑๓๘๖	๒๐๒๔
๔๒	คืบสี้	มะเล็งล็คศก	๒๕๖๘	๑๓๘๗	๒๐๒๕
๔๓	รวายสง้า	มะเมียย้ฐศก	๒๕๖๙	๑๓๘๘	๒๐๒๖
๔๔	เมืองเม็ค	มะแมนพศก	๒๕๗๐	๑๓๘๙	๒๐๒๗
๔๕	เป็กสัน	วอกส้มฤทธศก	๒๕๗๑	๑๓๙๐	๒๐๒๘
๔๖	กักเล้า	ระกาเอกศก	๒๕๗๒	๑๓๙๑	๒๐๒๙
๔๗	กคเต็ค	จอโทศก	๒๕๗๓	๑๓๙๒	๒๐๓๐
๔๘	ล้วงไก่อ	กุนศรศก	๒๕๗๔	๑๓๙๓	๒๐๓๑
๔๙	เต้าไจ้	ชวดจ้ควาศก	๒๕๗๕	๑๓๙๔	๒๐๓๒
๕๐	ก้าเป้า	ฉลุเบญจศก	๒๕๗๖	๑๓๙๕	๒๐๓๓
๕๑	กาบยี้	ขาลจศก	๒๕๗๗	๑๓๙๖	๒๐๓๔
๕๒	คืบเหมา	เถาะล็คศก	๒๕๗๘	๑๓๙๗	๒๐๓๕
๕๓	รวายสี้	มะโรงย้ฐศก	๒๕๗๙	๑๓๙๘	๒๐๓๖
๕๔	เมืองสี้	มะเล็งนพศก	๒๕๘๐	๑๓๙๙	๒๐๓๗
๕๕	เป็กสง้า	มะเมียส้มฤทธศก	๒๕๘๑	๑๔๐๐	๒๐๓๘
๕๖	กักเม็ค	มะแมเอกศก	๒๕๘๒	๑๔๐๑	๒๐๓๙
๕๗	กคสัน	วอกโทศก	๒๕๘๓	๑๔๐๒	๒๐๔๐
๕๘	ล้วงเล้า	ระกาศรศก	๒๕๘๔	๑๔๐๓	๒๐๔๑
๕๙	เต้าเต็ค	จอจ้ควาศก	๒๕๘๕	๑๔๐๔	๒๐๔๒
๖๐	ก้าไก่อ	กุนเบญจศก	๒๕๘๖	๑๔๐๕	๒๐๔๓

Chart showing the Sixty-year Cyclical Names in Khün together with Cula Sakarāja years

เจ้าชายเม้งจ้ง มังจาง รัชกาลที่ ๕

551 MS

kāṭheal	Daṭṭheau	kāṭhyī	Mūḥheau	Pūkai	Kaḍḍhai	Koḍḍhañā	Rōñhed	TaUean	kāṭrau
26 686	27 687	28 688	29 689	30 690	31 691	32 692	33 693	34 694	35 695
86 746	87 747	88 748	89 749	90 750	91 751	92 752	93 753	94 754	95 755
146 806	147 807	148 808	149 809	150 810	151 811	152 812	153 813	154 814	155 815
206 866	207 867	208 868	209 869	210 870	211 871	212 872	213 873	214 874	215 875
266 926	267 927	268 928	269 929	270 930	271 931	272 932	273 933	274 934	275 935
326 986	327 987	328 988	329 989	330 990	331 991	332 992	333 993	334 994	335 995
386 1046	387 1047	388 1048	389 1049	390 1050	391 1051	392 1052	393 1053	394 1054	395 1055
446 1106	447 1107	448 1108	449 1109	450 1110	451 1111	452 1112	453 1113	454 1114	455 1115
506 1166	507 1167	508 1168	509 1169	510 1170	511 1171	512 1172	513 1173	514 1174	515 1175
566 1226	567 1227	568 1228	569 1229	570 1230	571 1231	572 1232	573 1233	574 1234	575 1235
626 1286	627 1287	628 1288	629 1289	630 1290	631 1291	632 1292	633 1293	634 1294	635 1295
686 1346	687 1347	688 1348	689 1349	690 1350	691 1351	692 1352	693 1353	694 1354	695 1355
kāṭseḍ	Daṭṭeal	kāṭceal	Mūḥpeu	Pūkvi	Kaḍḍhai	Koḍḍhai	Rōñhai	TaUsañā	kāṭed
36 696	37 697	38 698	39 699	40 700	41 701	42 702	43 703	44 704	45 705
96 756	97 757	98 758	99 759	100 760	101 761	102 762	103 763	104 764	105 765
156 816	157 817	158 818	159 819	160 820	161 821	162 822	163 823	164 824	165 825
216 876	217 877	218 878	219 879	220 880	221 881	222 882	223 883	224 884	225 885
276 936	277 937	278 938	279 939	280 940	281 941	282 942	283 943	284 944	285 945
336 996	337 997	338 998	339 999	340 1000	341 1001	342 1002	343 1003	344 1004	345 1005
396 1056	397 1057	398 1058	399 1059	400 1060	401 1061	402 1062	403 1063	404 1064	405 1065
456 1116	457 1117	458 1118	459 1119	460 1120	461 1121	462 1122	463 1123	464 1124	465 1125
516 1176	517 1177	518 1178	519 1179	520 1180	521 1181	522 1182	523 1183	524 1184	525 1185
576 1236	577 1237	578 1238	579 1239	580 1240	581 1241	582 1242	583 1243	584 1244	585 1245
636 1296	637 1297	638 1298	639 1299	640 1300	641 1301	642 1302	643 1303	644 1304	645 1305
696 1356	697 1357	698 1358	699 1359	700 1360	701 1361	702 1362	703 1363	704 1364	705 1365
kāṭnan	Daṭṭrau	kāṭseḍ	Mūñvai	Pūkceal	Kaḍḍpeu	Koḍḍvi	Rōñḥau	TaUesai	kāṭnai
46 706	47 707	48 708	49 709	50 710	51 711	52 712	53 713	54 714	55 715
106 766	107 767	108 768	109 769	110 770	111 771	112 772	113 773	114 774	115 775
166 826	167 827	168 828	169 829	170 830	171 831	172 832	173 833	174 834	175 835
226 886	227 887	228 888	229 889	230 890	231 891	232 892	233 893	234 894	235 895
286 946	287 947	288 948	289 949	290 950	291 951	292 952	293 953	294 954	295 955
346 1006	347 1007	348 1008	349 1009	350 1010	351 1011	352 1012	353 1013	354 1014	355 1015
406 1066	407 1067	408 1068	409 1069	410 1070	411 1071	412 1072	413 1073	414 1074	415 1075
466 1126	467 1127	468 1128	469 1129	470 1130	471 1131	472 1132	473 1133	474 1134	475 1135
526 1186	527 1187	528 1188	529 1189	530 1190	531 1191	532 1192	533 1193	534 1194	535 1195
586 1246	587 1247	588 1248	589 1249	590 1250	591 1251	592 1252	593 1253	594 1254	595 1255
646 1306	647 1307	648 1308	649 1309	650 1310	651 1311	652 1312	653 1313	654 1314	655 1315
706 1366	707 1367	708 1368	709 1369	710 1370	711 1371	712 1372	713 1373	714 1374	715 1375

Kāṭyaṇḍī	Dāṭhmet	Ṭāṣṣan	Ṭāṣṣrau	Pūkeed	Kāṭyaṇḍī	KODcaī	Rōṭṭrau	Ṭāṣṣī	Kāṭyaṇḍī
56 716	57 717	58 718	59 719	60 720	61 721	62 722	63 723	64 724	65 725
116 776	117 777	118 778	119 779	120 780	121 781	122 782	123 783	124 784	125 785
176 836	177 837	178 838	179 839	180 840	181 841	182 842	183 843	184 844	185 845
236 896	237 897	238 898	239 899	240 900	241 901	242 902	243 903	244 904	245 905
296 956	297 957	298 958	299 959	300 960	301 961	302 962	303 963	304 964	305 965
356 1016	357 1017	358 1018	359 1019	360 1020	361 1021	362 1022	363 1023	364 1024	365 1025
416 1076	417 1077	418 1078	419 1079	420 1080	421 1081	422 1082	423 1083	424 1084	425 1085
476 1136	477 1137	478 1138	479 1139	480 1140	481 1141	482 1142	483 1143	484 1144	485 1145
536 1196	537 1197	538 1198	539 1199	540 1200	541 1201	542 1202	543 1203	544 1204	545 1205
596 1256	597 1257	598 1258	599 1259	600 1260	601 1261	602 1262	603 1263	604 1264	605 1265
656 1316	657 1317	658 1318	659 1319	660 1320	661 1321	662 1322	663 1323	664 1324	665 1325
1376	1377	1378	1379	1380	1381	1382	1383	1384	1385
Kāṭyaṇḍī	Dāṭhmet	Ṭāṣṣan	Ṭāṣṣrau	Pūkeed	Kāṭyaṇḍī	KODcaī	Rōṭṭrau	Ṭāṣṣī	Kāṭyaṇḍī
6 726	7 727	8 728	9 729	10 730	11 731	12 732	13 733	14 734	15 735
126 786	127 787	128 788	129 789	130 790	131 791	132 792	133 793	134 794	135 795
186 846	187 847	188 848	189 849	190 850	191 851	192 852	193 853	194 854	195 855
246 906	247 907	248 908	249 909	250 910	251 911	252 912	253 913	254 914	255 915
306 966	307 967	308 968	309 969	310 970	311 971	312 972	313 973	314 974	315 975
366 1026	367 1027	368 1028	369 1029	370 1030	371 1031	372 1032	373 1033	374 1034	375 1035
426 1086	427 1087	428 1088	429 1089	430 1090	431 1091	432 1092	433 1093	434 1094	435 1095
486 1146	487 1147	488 1148	489 1149	490 1150	491 1151	492 1152	493 1153	494 1154	495 1155
546 1206	547 1207	548 1208	549 1209	550 1210	551 1211	552 1212	553 1213	554 1214	555 1215
606 1266	607 1267	608 1268	609 1269	610 1270	611 1271	612 1272	613 1273	614 1274	615 1275
666 1326	667 1327	668 1328	669 1329	670 1330	671 1331	672 1332	673 1333	674 1334	675 1335
1336	1337	1338	1339	1340	1341	1342	1343	1344	1345
Kāṭyaṇḍī	Dāṭhmet	Ṭāṣṣan	Ṭāṣṣrau	Pūkeed	Kāṭyaṇḍī	KODcaī	Rōṭṭrau	Ṭāṣṣī	Kāṭyaṇḍī
16 736	17 737	18 738	19 739	20 740	21 741	22 742	23 743	24 744	25 745
76 796	77 797	78 798	79 799	80 800	81 801	82 802	83 803	84 804	85 805
136 856	137 857	138 858	139 859	140 860	141 861	142 862	143 863	144 864	145 865
196 916	197 917	198 918	199 919	200 920	201 921	202 922	203 923	204 924	205 925
256 976	257 977	258 978	259 979	260 980	261 981	262 982	263 983	264 984	265 985
316 1036	317 1037	318 1038	319 1039	320 1040	321 1041	322 1042	323 1043	324 1044	325 1045
376 1096	377 1097	378 1098	379 1099	380 1100	381 1101	382 1102	383 1103	384 1104	385 1105
436 1156	437 1157	438 1158	439 1159	440 1160	441 1161	442 1162	443 1163	444 1164	445 1165
496 1216	497 1217	498 1218	499 1219	500 1220	501 1221	502 1222	503 1223	504 1224	505 1225
556 1276	557 1277	558 1278	559 1279	560 1280	561 1281	562 1282	563 1283	564 1284	565 1285
616 1336	617 1337	618 1338	619 1339	620 1340	621 1341	622 1342	623 1343	624 1344	625 1345
676 1396	677 1397	678 1398	679 1399	680 1400	681 1401	682 1402	683 1403	684 1404	685 1405

Compiled by the Author

ทวิ สว่างปัญญาางกูร

จุลศักราช + ๑๑๘๑ = พุทธศักราช

เที่ยวเมืองเชียงตุง

และ

แคว้นสาละวิน

โดย บ.บุญคำ

พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2499

เชียงตุง หรือ เขมวัฐนคร

“เชียงตุง” เป็นชื่อที่คนไทยเรา รู้จักมานาน เพราะเป็นเมืองที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ชาติไทยเช่นเดียวกับเมืองเชียงใหม่, เชียงรุ้ง, หลวงพระบาง, เวียงจันทน์, หรือ หลวงพระบางและอังวะ แต่พอเอ่ยชื่อว่า “เชียงตุง” เมื่อไร คนไทยทั้งรุ่นปู่รุ่นทวด และรุ่นลูกหลานสมัยนี้ ก็จะมีความรู้สึกอย่างเดียวกัน คือ ตื่นเต้น และหวาดเสียวขนาดที่ไม่ขอลองอีกก็ทั้งนี้ก็ย่อมเป็นของธรรมดาที่คนไทยเราเป็นคนเกิดในพื้นที่ราบ มีทุ่งนาป่าโปร่งสะดวกแก่การไปมา แต่เมืองเชียงตุงนั้น ตั้งอยู่ในหุบเขาล้อมรอบด้วยกำแพงธรรมชาติอันยากที่จะผ่านไปได้ ภูมิประเทศของแคว้นเชียงตุงทั่วไปก็เป็นป่าเป็นเขา เต็มไปด้วยโรคภัยไข้เจ็บ คนต่างถิ่นไปอยู่ถ้าไม่ระวังรักษาตัวให้ดีจริง ๆ แล้ว ก็จะต้องเจ็บป่วยและอาจเป็นอันตรายถึงชีวิตก็ได้ แม้คนพื้นเมืองเองก็มีอันตรายตายมากกว่าเกิด เพราะฉะนั้นพลเมืองของรัฐเชียงตุงจึงมีน้อย ในจำนวนเนื้อที่ 12,400 ตารางไมล์ มีพลเมือง 220,000 คน เฉลี่ยแล้วในหนึ่งตารางไมล์มีไม่ถึง 20 คน

คนไทยเราได้ไปเห็นสภาพของเชียงตุงจริง ๆ ก็เมื่อ 100 ปีเศษมานี้ คือเมื่อเสด็จในกรมหลวงวงษาธิราชสนิท ได้ทรงกรีธาทัพไปตีเชียงตุง เมื่อ พ.ศ. 2395 ในรัชกาลสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และได้รู้จักเชียงตุงจริง ๆ ยิ่งกว่านั้นอีก ก็เมื่อกองทัพไทยได้เข้ายึดเชียงตุง เมื่อ พ.ศ. 2486 ถึง พ.ศ. 2487-2488

ผู้ที่ได้ไปเห็นเชียงตุงมาแล้ว ก็มักจะพากันกล่าวคำหนึ่งเชียงตุงไปในแง่ร้ายต่าง ๆ ว่า เป็นบ้านป่าเมืองคอน หาวความเจริญอันใดมิได้ พวกกันลืมนึกไปว่าบรรพบุรุษของไทยเราเดิม ก็อยู่ในดินแดนอันเป็นป่าเขาแถบญานานและสิบสองปันนา เหนือแคว้นเชียงตุงไปเสียอีก เราได้หนังสือมาสู่ดินแดนอันอุดมสมบูรณ์แล้วก็เลยลืมของเก่าของเดิมไปเสีย

อันที่จริงเมืองเชียงตุงนี้ หาใช่เป็นเมืองป่าเถื่อนที่ไร้ความเจริญดังความเข้าใจของคนทั่วไปไม่ เมื่อตรวจดูประวัติศาสตร์ของเชียงตุงแล้ว เรารู้สึกว่าเป็นเมืองเก่าแก่ ที่ได้รับแสงอารยธรรมจากลานนาไทยมาก่อน จากพม่าและอังกฤษ เป็นลำดับต่อมา

เมืองเชียงตุงสร้างมาได้ประมาณ 800 ปีมาแล้ว โดยพวกเรารู้ว่าเป็นผู้สร้างขึ้นก่อน ต่อมาพระยาเม็งรายไปได้ตีได้เชียงตุงจึงตามมาขึ้นอยู่กับลานนาไทย ครั้นต่อมาสมัยพม่าเรืองอำนาจ เชียงตุงก็หลุดไปขึ้นกับพม่า และติดตามพม่าไปอยู่ในร่มธงของอังกฤษเมื่ออังกฤษปล่อยพม่ามาเป็นอิสระเชียงตุงจึงคงเป็นรัฐหนึ่งของสหภาพพม่าต่อมาจนถึงบัดนี้

เชียงตุงมีชื่ออีกชื่อหนึ่งว่า “เขมวัฐ” ตามตำนานเมืองเชียงตุงกล่าวว่า เดิมฤาษีคนหนึ่งมีนามว่า จันทลิกขุคค์หรือตุงคฤาษี ได้มารบายนอกจากสระใหญ่แห่งหนึ่ง และอธิษฐานขอให้ที่นี่กลายเป็นบ้านเป็นเมืองขึ้น เมื่อใกล้พลบหมด คบเหลือเป็นหนองอยู่ตรงกลางแห่งหนึ่ง จึงให้ชื่อว่า “หนองตุง” และเมื่อสร้างเมืองขึ้น ก็เรียกชื่อเมืองว่า “เชียงตุง” ตามนามของตุงคฤาษีนั่นเอง

ส่วนชื่อ “เขมรรัฐ” นั้นไม่ปรากฏชัดว่า ได้มาอย่างไร คงปรากฏในประวัติศาสตร์เพียงแต่ในแผ่นดินเจ้าแก้วบุณยานุ เจ้าสุทนต์ 898 (พ.ศ. 2103) พระเจ้าแผ่นดินพม่า ได้ตั้งชื่อให้ว่า “รัตนภูมิประเทศนรินทร์นามาธิปไตยราช” ซึ่งมีความหมายว่าเป็นเจ้าผู้ครองนครเขมรรัฐนับเป็นองค์แรก และเจ้าผู้ครองนครเขมรรัฐองค์ต่อมาที่มีความหมายว่า “เขมาธิปไตยราช” ต่อท้ายทุกองค์ อีกทางหนึ่งก็พอสันนิษฐานได้ว่า เหตุที่เขมรตั้งนามว่า “เขมรรัฐ” ก็คงจะเนื่องมาจากแต่เดิมนั้นเมืองเขมรมีโรคภัยไข้เจ็บชุกชุมมาก ใครจะไปครองเมืองก็อยู่ได้ไม่นาน จึงต้องเอาเมืองถวายส่งมั่ง ดังจะได้กล่าวในบทต่อไปพระสงฆ์จึงต้องเปลี่ยนชื่อเมืองเสียใหม่ว่า “เขมรรัฐ” ซึ่งแปลว่าแผ่นดินหรือประเทศที่เกษมสำราญก็อาจเป็นได้

ชื่อเมืองเขมรครั้งนี้ ชาวเมืองเขมรยังผูกเป็นปริศนาไว้ว่า “เจ็ดเขมร เก้าหนอง สิบสองประตู” ซึ่งนับว่าเป็นเครื่องชี้ลักษณะของเมืองนี้เป็นอย่างดี กล่าวคือในเมืองเขมรครั้งนี้ มีชื่อหมู่บ้านต่าง ๆ อันขึ้นต้นด้วย “เขมร” อยู่ 7 แห่ง มีหนองอยู่ 9 หนอง และมีประตูเมืองอยู่ 12 ประตู

เขมร 7 แห่ง มีเขมรขึ้น, เขมรจันทร์, เขมรลาน, เขมรงาม, เขมรพุ่ม, เขมรจีน, และเขมรงาม แต่ความจริงยังมีอีกถึง 5 เขมร คือ เขมรกอง, เขมรพรว, เขมรแก้ว, เขมรอิน, และเขมรคำ

หนอง 9 หนอง มีหนองตอง, หนองเย, หนองยาง, หนองท่าช้าง, หนองแก้ว, หนองไค้, หนองบ่อ, หนองผา และหนองเข้
ประตู 12 ประตูคือ ประตูเขมรลาน, ประตูป่าแดง, ประตูมาน, ประตูผา, ประตูน้ำบ่ออ้อย, ประตูโกส, ประตูยางบึง, ประตูหนองเหล็ก, ประตูยางคำ, ประตูแจนเมือง, ประตูผาขี้ และประตูงามฟ้า

คำว่า “เขมร” เราหมายความว่า “เมือง” หรือ “เวียง” ในเมืองเราที่มีชื่อ “เขมร” ขึ้นหน้าก็เป็นเมืองใหญ่ หรือเคยเป็นเมืองใหญ่มากแต่โบราณแล้ว เช่น เขมรแสน, เขมรราช, เขมรทอง, เขมรคำ, เขมรใหม่, เขมรดาว, เขมรคาม ฯลฯ แต่เขมรตองเขาเอาไปตั้งเป็นชื่อละแวกบ้านเล็ก ๆ น้อย ๆ เสียจนพม่าหรือไปหมด เขาจะมีความหมายของเขมรอย่างไรก็ไม่ทราบได้

ทำไมเมืองเขมรตองจึงมีหนองถึง 9 หนอง ก็ดูเป็นของแปลกไม่น่าเชื่อ แต่ก็มีจริง ๆ หนองตองเป็นหนองใหญ่อยู่เกือบกลางเมือง มีน้ำตลอดปี นอกจานั้นเป็นหนองใหญ่บ้างเล็กบ้าง ที่ดินเขมรจนไม่เป็นหนอง เหลือแต่ชื่อก็มี เป็นที่ลุ่มสำหรับเพาะพันธุ์งูก็มีมาก หนองเหล่านี้อยู่ในกำแพงเมือง ส่วนที่อยู่นอกเมืองก็มีอีกหลายหนอง เรื่องหนองในเมืองเขมรตองนี้ ที่ควรระหัดตามตำนานที่ว่าตองเคยชกมวยนอกลูกและอธิษฐานให้เป็นบ้านเป็นเมืองดังกล่าวนั้น ก็ดูมีเหตุผลอยู่ เขมรตองตั้งอยู่ในแอ่งกลางเขา มีทางระบายน้ำออกแห่งเดียวคือ น้ำเขมรที่ไหลลงสู่ลำโขง ถ้าแม่น้ำเขมรถูกปิดด้วยเหตุใดก็ตาม เมืองเขมรตองก็จะถูกน้ำท่วม ดังที่ปรากฏในตำนานเมืองที่จะกล่าวต่อไป

ส่วนประตูนั้น เขมรตองมีกำแพงธรรมชาติคือภูเขาบางตอน ตอนที่เป็นที่ราบจึงก่อเป็นกำแพง มีประตูออกรวม, 9 ประตู แต่ขณะนั้นเปิดใช้เป็นทางเดินเพียง 4-5 ประตูเท่านั้น ตอนทพไทยเข้าตีเขมรตองเมื่อ 100 ปีเศษมาแล้ว กำแพงและประตูเหล่านี้คงจะสำคัญในการป้องกันเมืองไม่น้อยทีเดียว แต่เวลานี้ไม่มีประโยชน์เช่นเดียวกับกำแพงพระนครของเรา ภูมิประเทศที่ตั้งเมืองเขมรตองนี้ไม่มีที่ราบเลย ที่ไม่ใช่หนองก็เป็นเนินสูงบ้างต่ำบ้าง ถนนที่มีในเมืองก็คดเคี้ยว ไปตามธรรมชาติ มีตรอกอยู่หลายสายสั้น ๆ เนินเขาสูงเขาเรียกว่า “จอม” มีจอมล็ก, จอมทอง, จอมใหม่ และจอมมน

แคว้นเขมรตองนี้มีพื้นที่มากกว่ารัฐใด ๆ ในสหรัญฉาน คือประมาณครึ่งหนึ่งของแผ่นดินไทย ทางพม่าตะวันตกของสาละวินทั้งหมดรวมกัน ถ้ายกแคว้นละว่า (Wa State) ซึ่งอยู่ทางเหนือออกเสีย ทางพม่าตะวันออกของน้ำสาละวิน เขมรตองลงมาทางใต้ ถึงเมืองสาละวิน เมืองทางก็เป็นดินแดนของเขมรตองทั้งหมด แบ่งการปกครองออกเป็นเมือง (อำเภอ) ที่สำคัญนอกจากเมืองเขมรตองก็มี เมืองยอง, เมืองเลน, เมืองโก, เมืองซก, เมืองเป้ง, เมืองสาด, ซึ่งส่วนมากชุกช่อนอยู่ในป่าในเขาทั้งนั้น มีทางรถยนต์สายเดียวจากพม่าข้ามแม่น้ำสาละวิน มาเมืองเป้ง-เขมรตอง-เมืองเลน เมืองโก ถึงท่าขี้เหล็ก ชายแดนติดต่อกับอำเภอแม่สายของเรา

เราเรียกชาวเขมรตองว่า “เงี้ยว” แต่เขาจะบอกว่าเขาไม่ใช่เงี้ยว เช่นเดียวกับคนไทยทางภาคกลาง เรียกคนภาคเหนือว่า

“ลาว” แต่คนภาคเหนือเขาก็ว่าเขาไม่ใช่ “ลาว” เขาเป็น “คนเมือง” ต่างหาก ความจริงคนเชียงตุงไม่ใช่ “ไทยเจี้ยว” แต่เป็นคนไทยอีกพวกหนึ่งเรียกว่า “ไทยเขิน” หรือเรียกให้ตรงตามสำเนียงของเขาวัว “ซิน”

ตามตำนานหรือประวัติเมืองเชียงตุง ไทยเขินไปจากทางใต้ไปอยู่เมืองเชียงตุง ตั้งแต่สมัยสร้างเมืองเจ้าผู้ครองนครเชียงตุง ซึ่งภายหลังเมื่อพม่าเข้าครองเรียกว่า “เจ้าฟ้า” นั่นก็เป็นคนเชื้อชาติ “ซิน” มาจนบัดนี้เมืองเชียงตุงจึงได้ชื่อว่าเป็นเมืองเขิน เครื่องจักสานทำหูกจากเขียดก็ได้อีกว่า “เครื่องเขิน” แม้จะสำคัญที่ไหลผ่านเชียงตุง ไปลงแม่น้ำโขง ก็มีชื่อว่า “น้ำเขิน”

ชาวเขินเขามีความภูมิใจอยู่เสมอว่า เขาเป็นชาติที่เจริญมีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง แต่ความจริงธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ เขาเอาไปจากไทยลานนาของเขาเป็นส่วนมาก ภายหลังเอาไปผสมกับของไทยเจี้ยว ซึ่งได้มาจากพม่าอีกต่อหนึ่ง แต่อย่างไรก็ดี ภาษาและหนังสือของไทยเขิน ก็ยังแสดงอยู่ว่า เป็นญาติใกล้ชิดของไทยลานนา คือหนังสืออ่านกันได้ ภาษาก็พอฟังกันออก

ความจริงชาวเขิน มีลักษณะพิเศษกว่าไทยเจี้ยวหลายอย่างคือ มีรูปร่างและผิวพรรณหมดจดดงามกว่าไทยเจี้ยวหมอด้งผู้เขียนเรื่อง “The Tai Race” กล่าวว่า ผู้ปุ่นเคยมาต่อสู้เอาว่า คนชาติเขินสืบเชื้อสายมาจากพวกเขา และเมื่อสงครามผู้ปุ่นคราวที่แล้ว นายทหารผู้ปุ่นก็เคยไปถามพวกเชียงตุงว่า รุหรือไม่ว่าชาวเขินกับผู้ปุ่นเป็นสายเลือดอันเดียวกัน ซึ่งเท่ากับว่าความฝันไปเล่าให้ฟัง ใครจะหลงเชื่อไปได้ ในเมื่อชาวเขินส่วนมากมีรูปร่างสูง ตาใหญ่ ปากกว้าง และอยู่ห่างไกลจากดินแดนแห่งอาทิตย์อุทัยหลายพันโยชน์

ชาวเขินตุง นิยมการแต่งกาย ตามประเพณีของเขา คือ ผู้ชายนุ่งกางเกงขากว้าง สวมเสื้อแขนยาวตัวสั้นแบบเสื้อพม่า โท끼ระด้วยผ้าทั้งชายตั้งขึ้นบน ผู้หญิงนุ่งผ้าถุงยาวถึงตาตุ่ม สวมเสื้อแขนกระบอกเกล้าผมตั้งสูงไว้กลางศีรษะ แต่เวลานี้หันไปนิยมชุดผมไว้ข้างหลังบ้างแล้ว ผู้หญิงชอบเคียนหัวด้วยผ้าขนหนู เขาวัวใช้ประโยชน์ ได้หลายอย่าง ร้อนก็เคียนหัวหนาวก็ห่มได้ อาน้ำหรือล้างหน้าก็ใช้เช็ดตัวเช็ดหน้า

อาหารของชาวเขินตุงเขาใช้ธัญพืช (ถั่วเหลือง หมักแล้วทำเป็นแผ่นตากแห้ง) เป็นเครื่องปรุงแทนกะปิ ปลา ร้า นิยมอาหารมันก๊วกมาก ซึ่งกินขบเหมาะกับเมืองที่มีอากาศหนาว อาหารพิเศษที่ชาวบ้านชอบกินคือ ขมจีน ที่เราเรียกกันทางภาคเหนือว่า “ขมเส้นน้ำเจี้ยว” กินกับหนังทอดเรียกว่า “หนังปอง” คือหนังควายหรือหนังวัวแห้งแช่น้ำมันตากไว้ แล้วเอามาทอดกินกับขมเส้นตอนเช้าแทนกาแฟ ชาวเขินตุงไม่นิยมกินหมาก แต่ชอบบุหรี่ปั่นแทบทุกคน “ยาโยโย” แบบพม่าเป็นที่นิยมกินทั่วไปทั้งชายและหญิง

บ้านเรือนในเชียงตุงหาเรือนไม้ ดี ๆ ได้ยาก เพราะไม้หางไกลเมืองอยู่บนเขาสูง ๆ คนจึงนิยมก่อตึกอยู่ แต่ก็เป็นที่ติดอิฐดิบเสียมาก เพราะกันดารพิน เรือนราษฎรมักทำฝาเดียว ๆ กันความหนาว มีเตาไฟอยู่กลางเรือน สำหรับนอนผิงหน้าหนาว คล้ายฝรั่งมีเตาผิงในบ้าน ชาวเขินตุงทั่วไปนิยมการค้าขายมาก ก็คงจะเป็นเพราะอาศัยการทำมาได้น้อย เพราะที่ราบหยาบการค้าขายติดต่อกับชาวตองและพ่อค้าต่างถิ่น วันตลาดในเชียงตุงเขากำหนดไว้มี 5 วัน ถึงตลาดใหญ่ครั้งหนึ่ง เรียกว่า “วันกาดหลวง” เขานับดังนี้ กาดหลวง-วากกาดหลวง-กาดลี-วากกาดลี-กาดช่วง (คำว่ากาดแปลว่า ตลาดนั่นเอง ทางภาคเหนือก็เรียกกาดเหมือนกัน)

ในวันกาดหลวง มีคนจากที่ไกล ๆ นำของมาขาย พวกชาวตองก็นำของมาขายในวันนั้น มีสินค้าทุกชนิดนำมาวางขายในตลาด วัน “วากกาด” คือวันที่เว้นไม่มตลาด แต่ก็มิของมาขายบ้างเล็กน้อย วัน “กาดลี” รองจากกาดหลวง คนในเมืองและบ้านใกล้เคียง มาตลาดในวันนั้นส่วน “กาดช่วง” รองจากกาดลีลงไปอีก มีคนน้อย โดยมากเป็นการขายอาหารและของใช้ประจำวัน

การมีตลาดใหญ่ 5 วันครั้งนี้เป็นที่นิยมทั่วไปในสทรัฐฉาน ทั้งนี้คงจะเนื่องจกคนชาวตองซึ่งอยู่ห่างไกลจะมาบ่อยไม่ได้ นอกจากนี้ในวันวากกาดเขาก็มีตลาดตามตำบลนอกออกไปเป็นกำหนดแน่นอนเช่นเดียวกัน ผู้ไปเที่ยวเชียงตุงหรือแคว้นอื่นในสทรัฐฉานจึงจำเป็นต้องรู้กำหนดวันตลาดของเมืองนั้น ๆ และควรเลือกไปเที่ยวในวัน “กาดหลวง” จึงจะได้เห็นยอดดี

เครื่องขึงน้ำหนักที่ชาวเยี่ยงตุงใช้ในตลาดเขาใช้โลหะหล่อเป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ เป็นลูกตุ้มบอคน้ำหนัก เป็นมาตรฐาน เช่น รูปไก่, นกเสี, เป็นต้น คนที่ไม่ม่ก่อก่อนอิฐก่อนหินมาซึ่งเทียบกับตัวสัตว์เหล่านั้นว่าก่อนไหนหนักเท่าไร แล้วเอาไปวางในตลาดตึงของมราตุงซึ่งน้ำหนักของเขามิด้นึ่ง

10 จันเป็น 1 ชัน, 10 ชันเป็น 1 จ้อย, จันเทียบได้ประมาณ 16.25 กรัม 1 จ้อย (อังกฤษว่า VISS) ประมาณ 1625 กรัม

ส่วนการวัดทางยาวเขานิยมใช้วาและศอก เป็นการชื้อขายผ้าเขาคิดกันเป็นศอก

การศาสนา ชาวเยี่ยงตุงนับถือพระพุทธศาสนา ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก และเพรสไบเทเรียนมิสซังนำเข้าไปเผยแพร่ในเยี่ยงตุงไม่ได้ผลสำหรับชาวเมือง เขาจึงหันเห้มไปบนดอยกันหมด

ในเมืองเยี่ยงตุงมีวัดมาก บริเวณเมืองเดินราวชั่วโมงกว่าก็รอบ แต่มิวัดกว่า 20 วัด บางวัดสร้างมาแต่สมัยโบราณ 500-600 ปีมาแล้ว เช่นวัดหัวข่วง วัดพระแก้วและวัดจอมทอง สร้างเมื่อท้าวมหาสุทโธโรสไปครองเมืองเยี่ยงตุงเมื่อ 600 ปีมาแล้ว วัดป่าแดงตามตำนานเมืองก็ว่าสร้างมาได้ 500 ปีเศษมาแล้ววัดเหล่านี้ได้รับการปฏิสังขรณ์กันต่อ ๆ มาจนปัจจุบันนี้

การท่นำรูปพระพุทธรูปศานยังม่ปรากฏว่าได้จัดทำกันอย่างจริงจัง เคยปฏิบัติอย่างใดก็อย่างนั้นประเพณีบวชเณรที่เรียกว่า "บวชลูกแก้ว" อย่างที่ทางภาคเหนือของเรานิยมกันนั้น ทางเยี่ยงตุงถือปฏิบัติกันเคร่งครัดมาก ในพม่าก็เช่นเดียวกัน เขาถือว่าการบวชลูกแก้วนั้นได้บุญมาก เด็กผู้ชายอายุย่างเข้า 11-12 ปี พ่อแม่พี่น้องก็จะต้องจับบวชเณรกันหมด ก่อนเข้าพรรษาราวเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน เราจะได้ยินแต่เสียงฆ้องเสียงกลองสนั่นหวั่นไหวทั้งกลางวันกลางคืน เป็นพิธีฉลองลูกแก้ว ผู้ที่ม่มีลูกชายหลานชายก็จะต้องพยายามหาลูกของมิตรสหาย หรือเด็กกำพร้ามาบวชเป็นลูกแก้วของตน ในกรณีเช่นนี้ เด็กก็เป็นลูกแก้วจะต้องเคารพนับถือ ผู้ที่เอาตนมาบวชเป็นบิดามารดา สึกออกมาอาจจะต้องมาอยู่ในครอบครัวนั้นจนกระทั่งแต่งงานไป

การนิยมบวชเณรหรือบวชลูกแก้วนี้เขาให้เหตุผลว่า เด็กอายุ 11-12 ปีนั้นม่จิตใจบริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่เกียจข้องในทางโลกียเปรียบได้กับดวงรัตนมณีอันม่มีรอยแตกร้าว .เมื่อนำไปบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าย่อมได้กุศลแรง ดังนั้นประเพณีบวชลูกแก้วของเขา (รวมทั้งภาคเหนือของเรและพม่าด้วย) จึงยังคงถือปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัดตลอดมา ด้วยเหตุนี้ในวัดหนึ่ง ๆ จึงมีพระภิกษุเพียงรูปสองรูป ส่วนสามเณรมักมาก วึ่งเล่นเกรียวกราวราวกับว่าเป็นโรงเรียนโรงเรียนหนึ่งทีเดียวซึ่งความจริงก็เป็นเช่นนั้น เพราะในระหว่างบวชเณรนั้นพระท่านก็สอนหนังสือให้ด้วย

(ทางภาคเหนือของเรเมื่อบวชเณรอยู่สักหนึ่งปีสองปีก็สึกออกมาและได้ค่าน้ำหนักชื่อว่า "น้อย" ถ้าบวชเป็นพระสึกออกมาเขาเรียกว่า "หนาน" ถ้าพี่น้องกับพ่หนานไปแล้วสาวด้วยกัน พ่หนานจึงเสียเปรียบพี่น้องเสมอ) เมื่อสึกออกจากสามเณรมาแล้วมาอยู่กับพ่อแม่ได้สักปีสองปีก็พอตื่นเตนเนื้อหนุ่ม ตาสอดสายหาสาวที่จะเอามาเป็นคู่ครองต่อไป ถ้าเป็นลูกผู้ดีมีเงินพ่อแม่ก็จะช่วยจัดการสู่ขอและแต่งงานให้ตามประเพณี พิธีสู่ขอและแต่งงานของชาวเยี่ยงตุงคล้ายกับของชาวเหนือของเราคือมีการ "สู่ขวัญ" และมัดมือ โดยเฒ่าแก่ผู้ประกอบพิธีทั้งฝ่ายหญิงฝ่ายชายกล่าวถ้อยคำโต้ตอบกันดังจะได้คัดดอมาเขียนไว้พอเป็นตัวอย่างต่อไปนี้

เมื่อนำพานใส่เครื่องขันหมากซึ่งมี กล้วย อ้อย ไข่ และหมากพลุนห่มผ้าดีเป็นพิธีแล้วเฒ่าแก่ฝ่ายหญิงก็จะกล่าวคำต้อนรับดังนี้

"หมู่ร่มชุมตา หมู่เฒ่าขุมขุน หมู่พี่ขุมน้อง หมู่บ้านำอา หมู่ญาติหลายมละหมู่ ก็มาอยู่ที่นี้แต่เข้าก็ยั้งวัน อยู่ละมอกลงท่า กองหน้าลูกหลานทั้งสอง แต่เข้ายั้งวันดังว่าแหละ ล่า

ดีแลลูกหลานทั้งสอง มหาสิ่งและมายอด มาแนวจอลุงดา จุงค่อยกินพญาและน้ำ ลุงดาพราเอาธรรม การคำมีถามข่าว อยู่ตามตัวเมืองใด อยู่ไกลหรือว่าใกล้ หลงได้แต่เดียวมา อยู่วันตกหรือวันออก อยู่ชอกได้หรือหนเหนือ จักเมืองไหนมาขอคนใด ใครรู้ก็อันมา ชั่วว่าเป็นพาหนพาพ่อค้า มาแล้วหล้าหล้า ลุงหลานยังประโยชน์ เชื้อจโงะรู้มพาลัน เป็นจันใด

บอกเหตุ ตามด้วยเพศอันมา จักว่ามาหาแม่ กับหันพาแค จักว่ามาหาวิแห กับหันพาเชือก ผู้ว่าใครได้ของ อโกเท็ก ใครได้แก้วได้แสง อันแบ่งเมืองคำล้าน ลุงตาจักผ่านหื้อแทนบัน ค้อมณิจันทรสุกาส่อง รัศมีปล่องหกประการ ผิลูกหลานยังใครได้ จูงโยเซือนคำ เคืองเยื้องจันได พ้อหื้อชิตไซโหวิสา กับลุงตาพ่อแม่ อันแม่ถ้อยตามไปหนึ่งรา ฯลฯ”

แล้วเล่าแก่ฝ่ายชายก็จะกล่าวตอบดังนี้

“ดีแลอยู่ แจ่งดีดีหลี บัดนี้ลูกหลานทั้งสอง อยู่เยื้องของฝ่ายหน้า มาดั้นว่าคำเคือง เคืองใจด้วยพี่ข้า ลุงข้าแต่ไขมาขอไกวแก้วไกวแสง ขอฮักขอแปง ขอเอาหน่วยตาหัวใจกับลุงตาพ่อแม่ ดินกับแหล่ลูกหลาน ค่อยจาหาวันโฆษฐ์ฟ้า ตามด้วยหลัวเคือมาบ่อฮื้อราคาเสียเปล่า ดังว่าแหล่ อันว่าไกวแก้วและไกวแสงนั้นนา ก็หากดีแท้แลเจ้า แสงลูกนี้บ่อเหมือนเผ่าแก้วเป็นทั้งหลาย อันเป็นทำชายในภาค ลูกนี้เมฆชาติแก้วลอดฟ้าแสงดี บ่มีเหมือนลักที่ ลูกนี้แก้วแสงบ่ (มรกต) ผิขาว รัศมีพราวสอาด เป็นดั่งชาติเงินชา อันช่างท่ามาหลอมหล่อ ย้อมแล้วผุดงาม นั้นแหล่ ผิลูกหลานยังใครได้ กตคำไว้ดูหลายข้างพลายสารอันฮ้อย ข้าใหญ่ฮ้อยหญิงชาย วัวควายหลายน้ำเครื่อง พ้อฮ้อยเยื้องเสมอกัน คำแดงฮ้อยนิกรพรรค์ใหญ่ จิงจักได้สมควร ขาแหล่ ผิลูกหลานบ่มาหาฮื้อได้ ข้าช่วยให้หญิงชาย ก็จักได้คืนด้ายเสียเปล่า จักเสียประโยชน์เจ้าเอือมาดังว่าแหล่”

“ดีแลลูกหลานทั้งสอง คำปากอวนจว๋ม มาขอต่อลุงตา ว่าลูกคนผานหลานคนทุกขี้ บั้นน้ำหินกิมบา บั้นน้ำผากบ่ออก ยอกบได้บ่แขวน แปนมมือฮ้ายบได้เงินแสน แปนมมือฮ้ายบได้คำหมิ่น แม้นจักตื่นคืนด้าย ก็ดีฮ้ายเพื่อนบ้าน...ที่แปดฮ้อยหากสมควรราคา...”

ต่อจากนี้ก็เป็นเรื่องพูดจาตอรองกัน จนในที่สุดก็ตกลงนัดวันแต่งงาน ในพิธีแต่งงาน เขาก็มีคำกล่าวของผู้เล่าที่เขาเรียกว่าอาจารย์ผู้ทำพิธีดังนี้

“ฮัจจะสุ ฮัจจะชัยโย ฮัจจะมั่งคโล ฮัจจะวาโห วิวาโห ฮัจจะทาโน ฮัจจะเตโช ฮัจจะลาโก ฮัจจะอุตโม ดีหลีแล”

ฮัจจะในวันนี้ผู้ขามีคำปากหวานสมต่อเล่าแก่พ่อแม่พี่น้องทั้งหลายนั่งข้า บัดนี้ยังมิลูกตาอาวาททั้งสองผัวเมีย มีลูกหญิงคิงขาว เลี้ยงแต่เมื่อผัวมือยังคำ (เท่า) เกล็ดหอย ฮอยดินยังคำสองนิ้ว เลี้ยงด้วยข้าวแม่่อม เลี้ยงด้วยนมแม่ย่า เลี้ยงด้วยฮ้อยเล่มหวาน เลี้ยงด้วยตาลลูกใหญ่ เลี้ยงด้วยไข่ลูกขาว ก็จึงใหญ่มาพอเป็นสาว ยาวมาพอเป็นขู้ขาว ที่ไกลก็ปลู ฐูที่ใกล้ก็บ่มาหาแท้แหล่”

แล้วต่อจากนี้ก็กล่าวถึงผู้ชาย มีถ้อยคำคล้ายๆ กันที่ต่างกันบ้าง คือ..

“...เลี้ยงด้วยนมแม่ย่า เลี้ยงด้วยแสนตัวปลา เลี้ยงด้วยแสนขาไก่ ลุ่มไปนาพาไปไร่ ก็จึงใหญ่มาพอดี ไปสูตรเขียนเขียนอ่าน แล้วจึงสิกรามตามผัว มาเป็นบ่าวเพียวเลียว ไปแล้วสาวบ้านได้เป็นกับเอื้อ ไปแล้วสาวบ้านเหนือเป็นกับบ้าน ไผแล้วสาวนอกบ้านเป็นกับเอา...” ต่อจากนี้ว่าถึงคนไปเที่ยวเสาะแสวงหาผู้หญิง และได้พบพูดจารักใคร่กัน จนให้พ่อแม่มาสู่ฮ้อยหญิงจนได้ทำพิธีแต่งงานกัน ตอนท้ายว่า “บัดนี้ยังมีโกดัมตั้งเงินบันสาเทียนตั้งเงินฮ้อย กิ่งก้อยตั้งเงินบัน มาวันจนต่อพ่อแม่...ให้เป็นผัวรักเมียแปง ผัวแสงให้เมียหวาด ผัวขาดให้เมียคม...”

ตามนี้เราจะพบคำที่เป็นภาษา ทางภาคพายัพบ้าง ทางภาคอีสานบ้าง และบางคำก็เป็นคำไทยเขี้ยวปากคนตะวันตก สาระวินนกันอยู่ ความจริงก็เป็นเช่นนั้น ภาษาไทยเขี้ยวเป็นส่วนมาก เหมือนภาษาไทยภาคพายัพมาแต่เดิม ครั้นภายหลังได้นิยมคำไทยเขี้ยว มาเป็นภาษาพูดมากขึ้นทุกที เพื่อเป็นความรู้เกี่ยวกับภาษาและสำเนียงของชาวเขี้ยวตุง จะขอนำหลักของคำเขี้ยวตุงมากล่าวไว้สักเล็กน้อย

ชาวเขี้ยวตุงทุกคน เช่นเดียวกับชาวไทยตะวันตกสละวิน ออกเสียงพยัญชนะและสระบางตัวไม่ชัด พวกพยัญชนะมี

จ. เป็น ส. หรือ ช. เช่นเรียกเจ้าว่า เส้า (อังกฤษเลยเขียนตามเสียงนี้เป็น Sao เช่นเจ้ากองโต เขียนเป็น Sao Kongtai เจ้าฟ้าเงิน Sawbwa ตามเสียงพม่าอีกทอดหนึ่ง

จ.ช. ไม่ค่อยซัด มักเป็นเสียง จ. บ้าง ส. หรือ ช. บ้าง

ด. เป็นเสียง ล. เช่น ได้ว่าไล่ คอยว่า ลอย ถ้าพยายามพูดเป็นเสียง ด. ก็มักเลยไปเป็น ต. เสียหมด

บ. เป็นเสียง ว. เช่นบ้านว่า ว่าน บาทว่าหวาด ถ้าพยายามออกเป็นเสียง บ. ก็มักเลยไปเป็น ป. เสีย

ฝ. เป็น ผ. เช่น ฝ่าย ว่า ฝ่าย ผั้น ว่า ผั้น

ฟ. เป็น พ. เช่น ฟ้า ว่า ฟ้า ฟุด ว่า ฟุด

สระที่ออกเสียงไม่ชัดมี

เอีย เป็น เอ เช่นเมียว่า เม เทียนว่า เทน

เอีย เป็น -เอ เช่นเสื่อว่า เสอ เพื่องว่า เพ้ง (ฟาง)

อัว เป็น โอ เช่นหัวว่า โห นวนว่า โนน

ท่านลองอ่านประโยคต่อไปนี้ดู ถ้าท่านไม่เคยรู้มาก่อนก็จะไม่เข้าใจเลย

วันไฉ่ฟ้ากว่าท้าวโหล เป็นเมอเม้งม่าน เลินออกใหม่จักปัก

กะไฉ่โคหน่า ซื่อเล้ง ชาวหวาด

ในประโยคเหล่านี้ มีคำไทยเจียววนอยู่หลายคำ เช่น ไฉ่ (นี้) กว่า (ไป) หน้า (มาก) คำแปลคือ

วันนี้เจ้าฟ้าไปไหน ท่านไปเมืองพม่า เดือนหน้าข้างขึ้นจึงจะกลับ ที่นี่มีของมาก ซื่อหมดยี่สิบบาท

คนเชียงตุงมีอยู่ 3 พวก คือ เชน ไทยเหนือ และเจียว พวกเชนเป็นเจ้าของถิ่นเดิม มีอยู่ทั่วไปทั้งในเมืองและนอกเมือง เจ้าฟ้าเป็นไทยเชน พวกไทยเหนือเป็นพวกที่มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในชุนาน ที่เชียงตุงไทยเหนือ ตั้งบ้านเรือนรวมกันอยู่นอกเมือง คือ บ้านชาวแปด บ่อเรือนทองคำ ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ และตะวันออกของเมือง ไทยเจียวหรือที่เรียกกันว่าโดยอยู่ที่บ้านจอมมน หรือจอมมณฑาทิศใต้ของเมือง ทั้งสามพวกนี้ราดกันไม่ถือว่าใครเป็นพวกไหน เพราะรูปร่างหน้าตาและการแต่งกายไม่ค่อยผิดกันเสียแล้ว.

ในเมืองเชียงตุงมีที่เกียน้อย เพราะเป็นเมืองเล็กเดินราวๆ สองชั่วโมงก็รอบเมือง แต่ที่ควรไปดูก็มีวัดเก่าๆ และ หอหลวง ซึ่งเป็นสิ่งปลูกสร้างแบบอินเดีย นับเป็นของแปลกในเมืองเชียงตุง เจ้าฟ้าเด้า (เจ้าก่อนแก้วอินแถลง) ได้สร้างขึ้น หลังจากที่เขาไปประชุมที่ประเทศอินเดียมาแล้ว คอยเหมย อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเมือง ระยะทางประมาณ 30 กว่า กิโลเมตรเป็นคอกอยู่ มีอากาศเย็นตลอดปี บนเขาภูนี้เป็นที่ราบกว่าเขาข้าง อังฤษได้เอาของทหารไปตั้งจึงกลายเป็นบ้านเมืองขึ้น

การที่ชาวเชียงตุง ควรจะเป็นลุดที่เขามางานปอย (Pwe) คือตั้งแต่ฤดูหนาว เป็นต้นไป ชาวเชียงตุงนิยมมีงานกันมาก และทุกงานเขาขออนุญาตเล่นการพนันกันอย่างสนุกสนาน โดยมากเป็นงานในเวลาพระอยู่ปางวาส (ปริวาส) ในเวลาเปิดงาน เจ้าหน้าทีผู้คุมงานจะให้คนตีฆ้องประกาศว่า ถ้าใครหลงลูกหวงเมียก็อย่าให้เข้าไปเกียนานนั้น เมื่อประกาศแล้วหนุ่มสาว จะเล่นหัวหยอกเย้ากันอย่างระเริงก็ไม่ได้ แม้จะถึงล่วงเกินจับต้องลูกใครเมียใครก็ห้ามนำไปฟ้องร้องว่ากล่าว แต่ความจริง ก็ไม่มีใครกล้าล่วงเกินผิดศีลธรรมจนเกินสมควรไป

งานออกพรรษา ชาวเชียงตุงถือว่าเป็นงานสำคัญมาก ในวันนั้นหนุ่มสาวจะนำดอกไม้ธูปเทียนไปบูชาพระตามวัด ต่างๆ แต่ตัวอย่างสวยงามไปกันเป็นหมู่ๆ และไปทุกๆ วัดที่อยู่ในเมือง ในเวลากลางคืนจะมีการจุดประทีปโคมไฟ (โดยมาก ใช้ไม้สนจุดแทนโคมไฟ) มีกันทุกบ้านทุกเรือน ที่หอเจ้าฟ้ามักจัดให้มีงานรื่นเริง เช่นรำโคม (ชุดไม้สน) และมหรสพอย่างอื่นๆ

ชาวเชียงตุงเป็นนักการค้ากันทั้งเมือง คนมีเงินในเชียงตุงจึงมีมาก เราจะเห็นพวกที่สหายยาม นุ่งกางเกงขาขว้างยาว

คาดเข็มขัดหนังขนาดใหญ่ติดกระเปาะหนังรอบเอว สวมหมวกสักหลาดปีกกว้างกางร่มผ้าสีดำเดินขึกไขว่ ในกระเปาะหนังรอบเอวเขาจะบรรจุธนบัตรและทองใบในย่ามบรรจุเงินแถบ (รูป) กับบุหรีไซโยมิดใหญ่ เขาเหล่านั้นเป็นพวกที่อยู่ตามตำบลรอบนอกเข้ามาหาซื้อสินค้าในเมืองไปขาย ผู้ที่มาเดินเที่ยวเปล่าๆ ดูน้อยเต็มที

เราเคยได้ยินว่าเชียงตุงมีม้าดี เป็นม้าพันธุ์ใหญ่ ซึ่งทางราชการทหารเคยสั่งซื้อมาสสมพันธุ์ ความจริงม้าพันธุ์ที่ว่านี้หาใช่ม้าเชียงตุงไม่ เป็นม้าพันธุ์ แสนหรี ซึ่งพ่อค้าเชียงตุงไปซื้อขายขายอีกต่อหนึ่ง เขาจึงมีคำพังเพยพูดกันว่า

ม้าดีม้าแสนหรี
สาวดีสาวสีป้อ
ล้อดีล้อเมืองนาย
ควายดีควายลายช้า
ข้าดีข้าเมืองปอน

หรือ

ม้าหลิม้าแสนหรี
สาวย่างหลิสาวสีป้อ
ล้อหลิล้อเมืองนาย
จายหลิมืองเกดตุง

(หลิ ภาษาเชียงตุงแปลว่า ดี)

ถ้าท่านต้องการจะพิสูจน์ว่าเป็นความจริงหรือไม่ก็ขอแนะนำว่าเมื่อไปเที่ยวเชียงตุงแล้วก็ควรเลยไปที่ยวตองก็ สีป้อ แสนหรี และเลยไปเที่ยวในประเทศพม่าก็ได้ เพราะเขามีทางรถยนต์จากเชียงตุงข้ามแม่น้ำสาละวินที่ทำก้อไปคองก็และเมืองอื่นในสหรัฐาน ชม “เจ้าฟ้าอาณาจักร” เสียก่อน แล้วจะเลยไปเหนือถึงคุนมิงและจุ๊กกิง หรือล่องได้สู่มั่นทะเล และแรงถุนของพม่าก็ได้

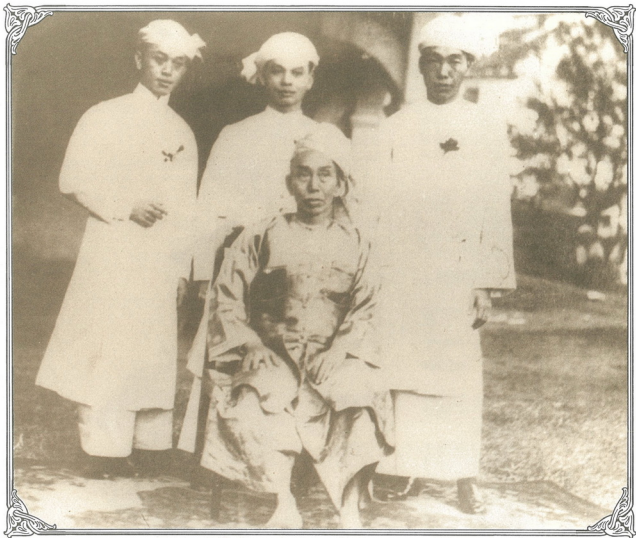
บ.บุญคำ

(อดีตศึกษาธิการจังหวัดเชียงราย

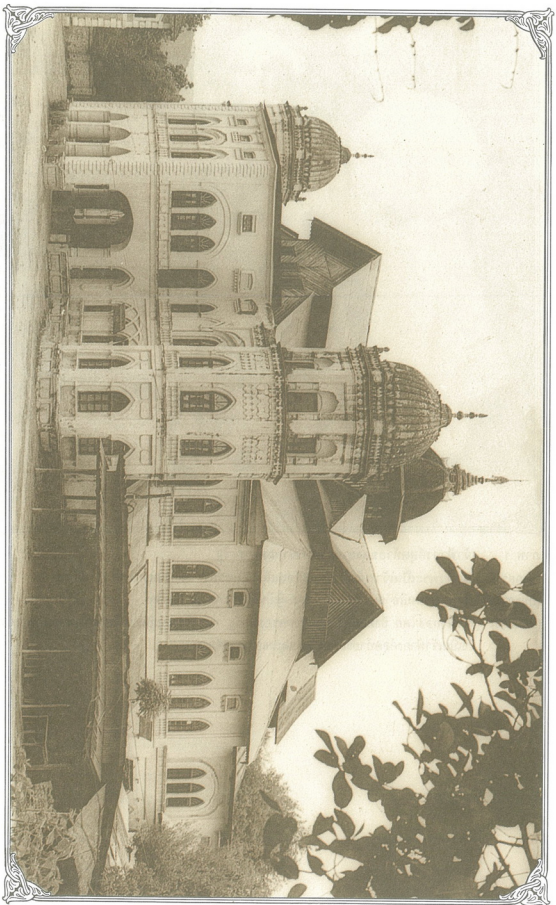
อดีตศึกษาธิการ “สหรัไทยเดิม” (รัฐเชียงตุง) ขณะที่รัฐเชียงตุงขึ้นกับรัฐบาลไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2)

ภาคผนวก
ภาพจากซ้ายถึงขวา

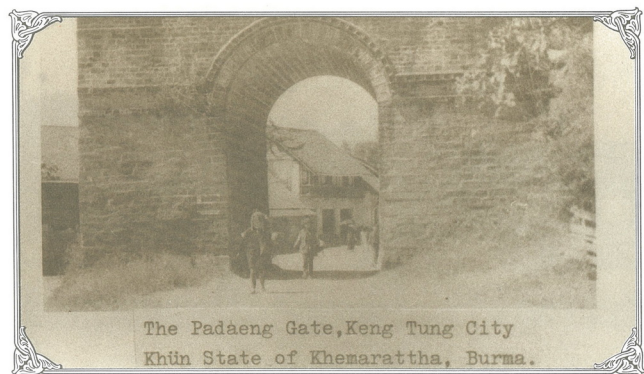
ภาพ 1 เจ้าฟ้าองค์สุดท้ายของราชวงศ์มั่งรายแห่งเขมรรัฐ
 (นั่งกลาง) สมเด็จพระเป็นเจ้า เจ้าฟ้ารัตนก้องแก้ว อินแดง เจ้าบุษของตระกูล ณ เชียงตุง
 (ยืนขวามือ) เจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง ไอรส ผู้เป็นต้นตระกูล ณ เชียงตุง
 (ยืนกลาง) เจ้าฟ้าทอง โดย ซึ่งต่อมาเป็นผู้ปกครองเขมรรัฐ และเป็นพระบิดาของสมเด็จพระเป็นเจ้า เจ้าฟ้าชายหลวง
 ซึ่งเป็นเจ้าฟ้าองค์สุดท้ายของเขมรรัฐ และของราชวงศ์มั่งราย

ภาพ 2 “หอหลวง” ที่ประทับและทำงานของเจ้าฟ้าเมืองเชียงตุง ตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขงทางตอนขวาของจังหวัดเชียงรายในสมัยรัฐ สยามอยู่
ต่อเนื่องกันเป็น 700 กว่าปี หลังการรัฐประหารของนายพลผไทวัน เจ้าฟ้าชายหลวงถูกคุมขัง 6 ปี หอหลวงก็ถูกราชการพม่ายึด
ไปใช้เพื่อการอื่น

ภาพ 3 ไฟฟ้าแห่งเขมรัฐ (เชียงตุง) ชุมนุมกันที่หอหลวงเพื่อชมพิธีมงคลสมรสระหว่าง เจ้าหญิงสุคันทา พระราชธิดา เจ้าฟ้ารัตนกอนแก้ว อินแถลง กับเจ้าอินทนนท์ ณ เชียงใหม่ เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2475 (สองสีเจ็ดห้า)

ภาพ 4 เวิ้งเชียงตุงซึ่งล้อมรอบด้วยกำแพง มีประตูเข้าออก 12 ประตู เช่นเดียวกับเมืองศรีเกษตรของพม่าในอดีต และ เมืองเชียงราย อดีตเมืองหลวง ของราชอาณาจักรล้านนา ในปัจจุบันนี้ประตูเวียงเชียงตุงแห่งเดียวที่เหลืออยู่และมีรูปแบบสมบูรณ์คือ ประตูป่าแดง ภาพนี้ถ่าย ก่อนที่ทางการเชียงตุงทำการฉาบผิวกำแพง (ดูภาพ 5)

ภาพ 5 ประตูป่าแดง ประตูเมืองเชียงตุงหรือตุงคบุรี เขมรัฐ สหภาพพม่า

PA DAENG GATE, Keng Tung City, Burma.

ภาพ 6 ที่เก็บอัฐิรวมของเจ้าฟ้าเชียงตุงทุกองค์ กับฝ่ายเจ้านายเชียงตุง

ภาพ 7

ภาพ 7-8 ขบวนแห่ศพตามประเพณีเชียงใหม่

ภาพ 9

ภาพ 10

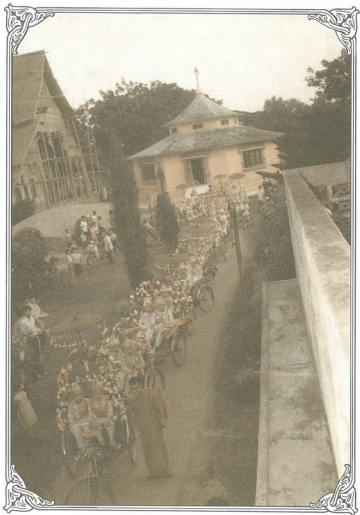

ภาพ 9-10 ขบวนแห่ขันหมากงานมงคลสมรสระหว่าง เจ้าหญิงสุคันธา ราชธิดาเจ้าฟ้ารัตนก้องแก้ว อินแถลง กับเจ้าอินทนนท์ ณ เชียงใหม่ เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2475 (เจ้าอินทนนท์ โอรสองค์สุดท้ายของเจ้าแก้วนารัฐ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่)

ภาพ 11 พิธีบวชสามเณรหรือ “บวชลูกแก้ว” ตามประเพณีไทเขินเชียงตุง

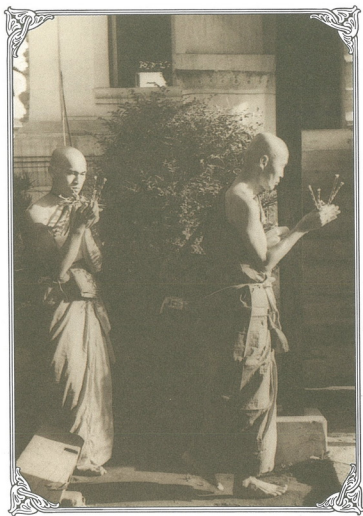
ภาพ 12

ภาพ 12-13 ขบวนแห่ลูกแก้ว หรืองานบวชนาค
ของเชียงตุง ซึ่งเป็นประเพณีอันดีงามที่มีมาแต่เดิม
เด็ก ๆ ส่วนมากจะได้เล่าเรียนพระพุทธศาสนาและ
อักษรไทเขินประจำชนชาติในวัด เมืองเชียงตุงจึง
เป็นเมืองไทเมืองหนึ่งที่สามารถรักษามรดกประเพณี
ไทเก่าแก่ได้อย่างดี และเป็นแหล่งที่ยังมีเอกสาร
อักษรไทเขินโบราณอย่างสมบูรณ์

ภาพ 13

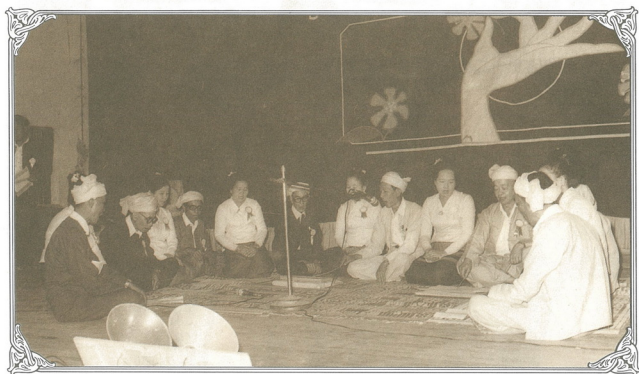
ภาพ 14 การบวชลูกแก้ว -เมื่อได้ครองจีวรแล้ว
สามเณรใหม่ก็จะสวดภาวนาด้านหลัง โดยมีผ้า
ขาวหรือผ้าเหลืองมัดไว้กับเอวอย่างแน่นหนา แม้
แต่เวลาราบ บาตรก็ยังติดตัวตลอด

ภาพ 15-16 การแต่งกายสุภาพสตรีไทเขินเชียงตุง ฝ่ายเจ้านายสมัย 50 ปีล่วงมาแล้ว
คนในภาพ คือ เจ้าทิพย์เกสร พี่สาวของเจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง

ภาพ 17 การแต่งกายสุภาพสตรีของฝ่ายเจ้านายเชียงตุง เมื่อประมาณ 50 ปีล่วงมาแล้ว
(แถวหลัง) การแต่งกายของเจ้านายฝ่ายเหนือ (เชียงใหม่)

ภาพ 18 การแต่งกายแบบชายหญิงทั่วไปในปัจจุบัน ในเมืองเชียงตุง

ภาพ 19 การแต่งกายของสุภาพสตรีไทเขิน (คนกลาง) เทียบกับของไทใหญ่ (ซ้ายมือ) และไทลื้อ (ขวามือ) สมัยปัจจุบัน

ภาพ 20

ภาพ 20-21 การแต่งกายของหนุ่ม ๆ สาว ๆ
เชียงตุงในปัจจุบัน

ภาพ 21

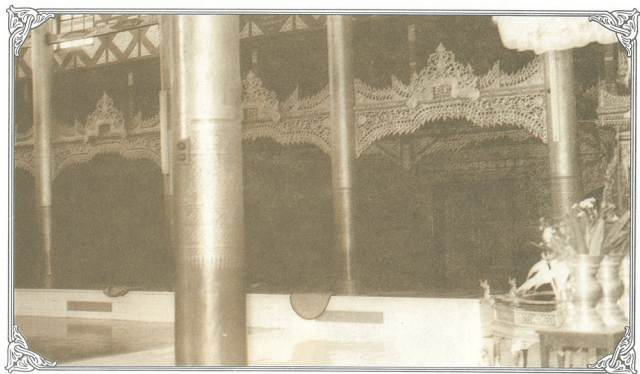
ภาพ 22 รถที่ใช้ในเชียงตุงคือรถจี๊ปใหญ่ซึ่งวิ่งได้คันเดียวไม่มีที่สวนทางกัน ค่ารถจึงแพงมากและผู้โดยสารจะต้องค้างแรมกลางทางเป็นส่วนใหญ่

ภาพ 23 หนองตุงที่อยู่ใจกลางนครตุงคบุรี (เชียงตุง) เป็นอนุสรณ์แห่งตำนานเมืองเชียงตุง ซึ่งจารึกว่าสมัยศึกดาบรพรน้ำหนองตุงท่วมบ้านเมือง ตุงคฤชเป็นผู้ใช้อภินิหารระบายน้ำหนองตุงเป็นลำแม่น้ำขึ้นไหลไปทางเหนือให้กำเนิดแก่งนครเชียงตุงปัจจุบัน

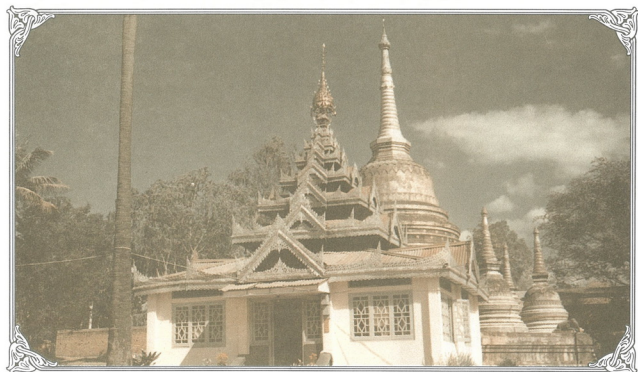
ภาพ 24 “วิกิ่งหน้า” ซึ่งเราเรียกว่า “ตาลปัตร” นั้น ประเพณีเชียงตุง ไม่นิยมการถือบังหน้าพระ ทุกองค์ แต่จะใช้ตั้งหน้าพระสงฆ์องค์เป็นประธานของพิธีเท่านั้น วิกิ่งหน้าทำด้วยไม้ไผ่สาน หรือไม้เนื้อแข็งแกะสลักรูปนกยูง ลงรักปิดทองอย่างสวยงาม ชาวเมืองของวิกิ่งหน้าคือ “ก้างธรรม” หรือตังไม้แกะสลักใช้วางใบลานเมื่ออ่านแล้ว หรือเตรียมจะอ่านในการเทศน์

ภาพ 25 ลายศิลปะภายในวัดซึ่งยังไม่มีการศึกษาอย่างจริงจัง เพียงแต่มีการค้นคว้าศิลปะไทเขินไทลื้อในประเทศไทยซึ่งก็หายไปบ้างแล้ว น่าจะมีการศึกษาดังถิ่นกำเนิดคือเมืองเชียงตุง

ภาพ 26 วัดอินในนครเชียงตุงหรือตุงคบุรี หลังคา 7 ชั้นบนประตูโขงทางเข้าวัดทำให้นึกถึงประตูเมืองมณฑลเย่ ปราสาทบนยอดกลางหลังคาวัดและตัวสิงห์ 2 ตัวหน้าวัดยังมีให้เห็นหลายแห่งในเชียงใหม่

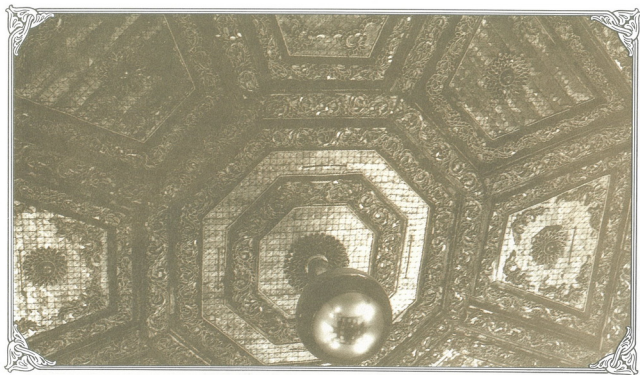
ภาพ 27 วัดอินในนครเชียงตุง ทรงหลังคาที่เหมือนกัน 4 ด้านมีทรวดทรงคล้ายกับวัดหลายแห่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ถิ่นของชาวไทยใหญ่

ภาพ 28 วัดหัวข่วง ในนครเชียงใหม่ พังสัณเฑธรหงหลังคาซึ่งปิดทุกด้านเพราะดินฟ้าอากาศหนาวกว่าทางใต้

ภาพ 29

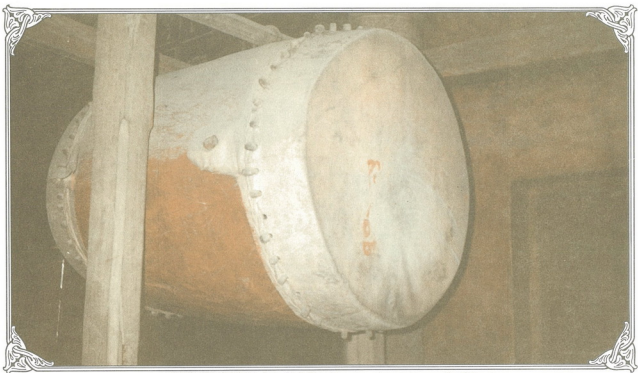

ภาพ 30

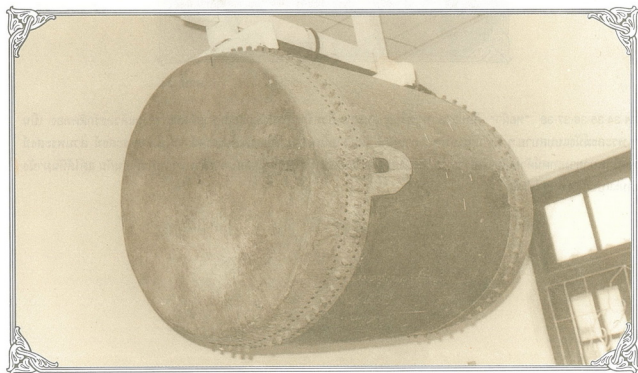

ภาพ 31

ภาพ 30-31 "ลายพิดาน" หรือเพดานในวัดแห่งหนึ่งในเชียงใหม่ ซึ่งแกะสลัก ลงรักติดทองอย่างวิจิตร

ภาพ 32 “กลองหลวง” วัดราชฐานหรือวัดหัวข่วง ซึ่งใช้ตีสัญญาณเวลา เช่นเดียวกับ “ตุ๊ด” และ “แตร” เช่นตุ๊ดเข้า แตรไล่ เทียง กลองงาย เป็นต้น

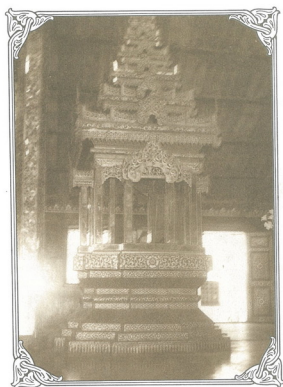

ภาพ 33 กลองหลวงของวัดอีกแห่งหนึ่ง

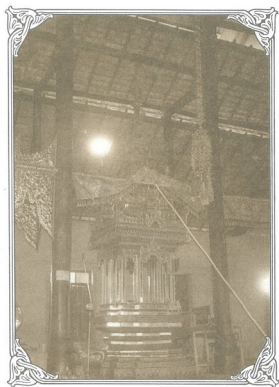

ภาพ 34

ภาพ 34-35-36-37-38 “หอผ้า” คือปราสาท หรืออาสนะสูง ซึ่งสร้างด้วยไม้แกะสลักลายศิลปะไทเขินแล้วลงรักติดทอง เป็นที่ที่ พระสงฆ์นั่งแบบสบายๆ มีผ้ากันรอบๆ เวลาเทศน์ โดยศาสนิกชนจะได้ยินแต่เสียงเทศน์ จะไม่เห็นพระสงฆ์ ส่วนพระสงฆ์ผู้เทศน์ก็พยายามเทศน์ด้วยเสียงไพเราะ ไม่ต้องนั่งตรงทื่อเป็นชั่วโมงๆ วิธีนี้สมัยก่อนทางล้านนาก็ปฏิบัติเช่นกัน แต่ได้หันมานั่งอาสนะแบบกรุงเทพฯ ไปแล้ว

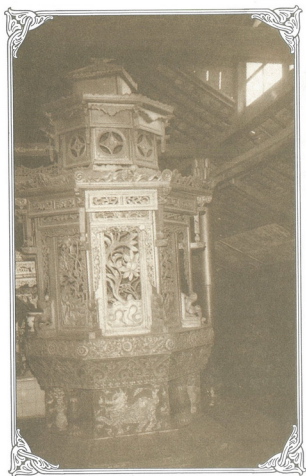

פרת 35

פרת 36

פרת 37

פרת 38

ภาพ 39

ภาพ 39 ถึง 50 วัดวาในเชียงตุง และलयลายศิลปะไทเขินตามวัดต่างๆ

ภาพ 40

פרת 41

פרת 42

פרת 43

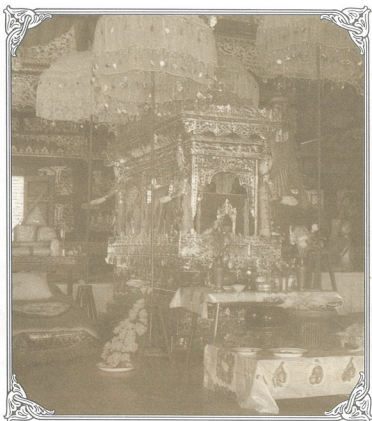
פרת 44

45 פורת

46 פורת

47 פרת

48 פרת

פארט 49

פארט 50

หนังสือของนายทวิ สว่างปัญญากร ที่จัดทำไปแล้ว

๑/(พ.ศ.๒๕๒๔)	ประวัติการสร้างเมืองเชียงใหม่ สุภาภิศล้านนา
๒/(พ.ศ.๒๕๒๕-๒๕)	ตำนานเมืองเชียงตุง (พิมพ์ ๓ ครั้ง)
๓/(พ.ศ.๒๕๒๕)	ตำนานเมืองยอง
๔/(พ.ศ.๒๕๒๕)	ตำนานพื้นเมือง ๑๒ พันนา
๕/(พ.ศ.๒๕๒๕)	วัดบ้าน ๑๒ คลองเมือง ๑๔ (ถ่ายเอกสาร)
๖/(พ.ศ.๒๕๒๕)	อักษรไทลื้อ-อักษรล้านนา (ถ่ายเอกสาร)
๗/(พ.ศ.๒๕๒๕)	๑๐๘ คำโบราณไทลื้อ (ถ่ายเอกสาร)
๘/(พ.ศ.๒๕๒๕)	สำนวนและสุภาษิตไทเขิน (ร่วมมือกับ อ.เรณู วิชาศิลป์ และ อ.กรรณิการ์ พันชนะ ว.ค.เชียงใหม่จัดพิมพ์)
๙/(พ.ศ.๒๕๓๐)	ศักราชเทียบหนไท (ถ่ายเอกสาร)
๑๐/(พ.ศ.๒๕๓๐)	ตำราเรียนภาษาไทใหญ่ (ร่วมมือกับพระนันดา ฐานวโร ถ่ายเอกสาร)
๑๑/(พ.ศ.๒๕๓๐)	โครงหงส์ผาคำฉบับสมบุรณ์ (ว.ค.เชียงใหม่จัดพิมพ์)
๑๒/(พ.ศ.๒๕๓๐)	ชื่อล้านนาตามทัศนะต่างประเทศ (โรเนียว)
๑๓/(พ.ศ.๒๕๓๐)	ประวัติการสร้างเจดีย์หลวงเชียงใหม่ (โรเนียว)
๑๔/(พ.ศ.๒๕๓๐)	ชำระศักราชในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ (โรเนียว)
๑๕/(พ.ศ.๒๕๓๐)	๑๐๘ ภาษิตไทใหญ่ (ถ่ายเอกสาร)
๑๖/(พ.ศ.๒๕๓๐)	บักกะตั้นล้านนาปีเมืองหม้า (ถ่ายเอกสาร)
๑๗/(พ.ศ.๒๕๓๐)	(บรรณาธิการ) วารสารรายเดือนของชมรมนายช่างหม่า และหนังสือประจำปี
๑๘/(พ.ศ.๒๕๓๑)	ศักราชเทียบหนไท (พิมพ์ ๒ ครั้ง)
๑๙/(พ.ศ.๒๕๓๑)	ตำราภาษาไทใต้คง (ถ่ายเอกสาร)
๒๐/(พ.ศ.๒๕๓๑)	บักกะตั้นล้านนาปีเป็กสิ (ถ่ายเอกสาร)
๒๑/(พ.ศ.๒๕๓๑)	(บรรณาธิการ) วารสารรายเดือนของชมรมนายช่างหม่า และหนังสือประจำปี
๒๒/(พ.ศ.๒๕๓๒)	การคำนวณเทียบวันสร้างนครเชียงใหม่ตามสุริยคติ
๒๓/(พ.ศ.๒๕๓๒)	วัฒนธรรมล้านนา-แม่กาบใจ
๒๔/(พ.ศ.๒๕๓๒)	บักกะตั้นล้านนาปีกัคใส่ (พ.ศ.๒๕๓๒-๓๓) (ถ่ายเอกสาร)
๒๕/(พ.ศ.๒๕๓๒)	(บรรณาธิการ) วารสารรายเดือนของชมรมนายช่างหม่า และหนังสือประจำปี
๒๖/(พ.ศ.๒๕๓๒)	จดหมายข่าวโครงการพจนานุกรมล้านนา-ไทยรายเดือน
๒๗/(พ.ศ. ๒๕๓๓)	พงศาวดารเมืองเชียงตุง

(หนังสือทุกเล่มสงวนลิขสิทธิ์-การตีพิมพ์บางตอน หรือทั้งเล่มต้องได้รับอนุญาตจากผู้แต่ง)

ทวิ สว่างปัญญากร ๑/2 หมู่บ้านสตรามิต ซอยศูนย์วิจัย ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ ก.ท.ม. 10310 โทร. (02) 314-0346

หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก
เชียงใหม่

“หอหลวง” หรือคุ้มหลวงแห่งราชวงศ์เจ้าฟ้าเซมรัฐ (เชียงตุง)
ซึ่งเป็นเชื้อสาย พญามังรายมหाराชแห่งล้านนา

